

INTÁRIUS KÖZLÖNY

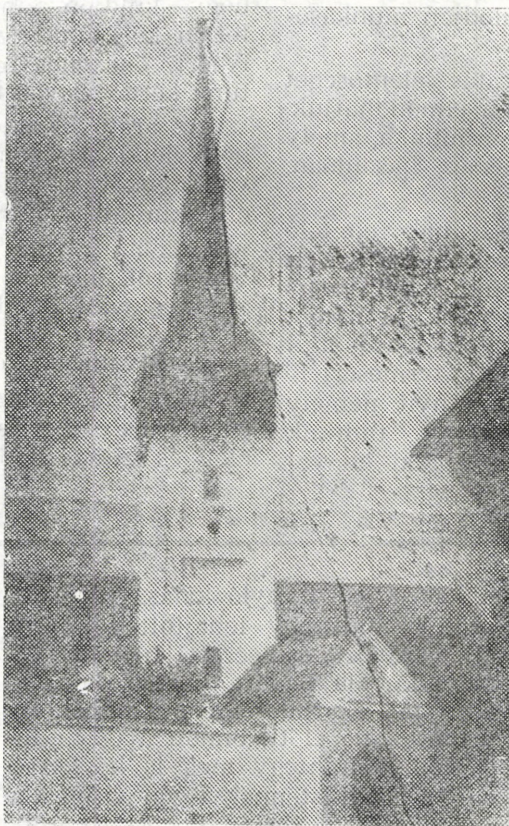
KOLOZSVÁR, 1888—1948/1990. 1. (61.) ÉVFOLYAM, 2. SZÁM. AUGUSZTUS

ÁRA 8 LEJ

Az aratnivaló sok

Ilyenkor július végén, amikor „szőkék a mezők“, mert „dús kalással jó a sárguló nyár“, akaratlanul is jól ismert evangéliumi képre gondolunk, mivel nagyon is időszerűvé lett Jézus megállapítása, hogy „az aratni való sok“. De nemcsak a völgyekben vagy a dombok oldalán ringó búzamezők halaszthatatlan tennivalóit értjük alatta. Bár igaz, hogy az aratás elsősorban a gyermek- és ifjúkori marokszedések örök szép élményét jelenti, amikor apánk nyomában, verítékben fürdő homlokkal hajoltunk rá a nap hevében izzó, levágott búzarendre és öleltük magunkhoz a zizegő kalászokat, szánkban érezve a majdan anyánk sütötte új kenyér ízét. Vagy azt a már felnőttkori képet a modern, nagyüzemi gazdálkodásról, amikor csak messziről szemléltük, vagy éppen a TV képernyőjén láttuk, amint az arató-cséplőgépek hosszú „ormányából“ omlott az aranyárga búza-eső az utánfutó rakodóterébe. De akár apánk kaszája suhogott, akár az arató-cséplőgépek vitorlái forogtak, az aratás mindig a szántóvető ember legszentebb tevékenysége volt és marad. És legsürgetőbb munkája is egyben.

Az aratásnak azonban van egy átvitt értelmű, szellemi jelentése is. Jelenti mindazt a lelki-szellemi tevékenységet, amelyet az embernek el kell végeznie egyéni és közösségi szinten egyaránt, az élet fejlesztése és gazdagítása érdekében. Jézus is jelképesen használta az aratás képét, amikor „körüljárta a városokat mind, és a falvakat... hirdetvén az Isten országának evangéliumát“. „Amikor pedig látta a sokaságot, könyörületességre indula rajtuk, mert el voltak gyötörve és szétszórva, mint a pásztor nélkül való juhok. Akkor mondá az ő tanítványainak: Az aratni való sok, de a munkás kevés. Kérjétek azért az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába“ (Mt 9,35—38).

A várfalvi templom

Az az aratás, amiről most szó van, nem időmunka, amelyet egy adott helyen és időben befejezhetünk. Itt nincs kezdet és vég, mert az aratók egymásutáni láncolatában a következő nemzedék ugyanazzal a természetességgel lép az előtte járók nyomába, mint hajdan az apák és fiak tették ott a búzaföldeken.

Ez most a mi aratásunk, az egyszeri és visszavonhatatlan, akár az életünk. „Emeljétek fel szeméiteket, és lássátok meg a tájékokat, hogy már fehérek az aratásra.“ Az aratás Ura azt várja és kéri tőlünk, hogy késedelem nélkül, elkötelezetten, jelenünk és jövőnk iránti felelősséggel, de a hajdani aratók szent lelkesedésével és örömeivel álljunk be a munkába. Mert az aratni való sok.

Legfontosabb feladatunk hirdetni az

evangéliumot azoknak, akik még nem hallották az örömmüzenetet. Ez egy elkereszténytelenedett világban sokakat érint. Vannak köztük egyszerű lelkek, akik hisznek ugyan, de még a legelembb dolgokat sem ismerik, mert elidegenítették őket hitük forrásaitól. És vannak értelmiségiek, akik érettebb módon akarnak hallani a vallás alapkérdéseiről, az élet végső kérdéseire adott válaszairól, mint ahogy gyermekkorukban tanították őket.

Mivel az elmúlt negyvenöt esztendő a legnagyobb kárt az emberi tudatban okozta, ezért nemcsak bizonyos pásztorális fáradozások kellene, hanem átgó nevelő munka van szükségessé a valláserkölcsei nevelés és a predikálás minden formájában, az egyesekre, a családokra és a közösségekre egyformán kiterjedően.

A jezesi ténymegállapítás saját koráról reánk fokozottan érvényes. Elvagyunk gyötörve és szétszórva, mint a pásztor nélküli juhok. Most már kb. két nemzedék viseli a vallástalan nevelés és vallásüldözés következményeit, a vallási-műveltség és élet hiányát. És miattuk hanyórást, kételkedést, vigasztalanságot a lét értelmével szembeülvé, az értéktudat, erkölcsi tartás, emberi önfegyelmesség hiányát, a megtévedt menekülések tragédiáját, és a kiütközés minden terhét és gyötrelmét.

Ez most a mi aratásunk. Nincs idő a fontolgatásra, a kedvező alkalom kiváráására. Most kell cselekedni, mert minden „kihullt szemet“, minden értelmetlenül eltévedt lelket és elveszett életet az aratóktól fogja számonkérni Isten. Azoktól, akiknek azt a megbízást adta, hogy munkások legyenek az ő aratásában, az élet megtartásában és fejlesztésében.

„És aki arat, jutalmat nyer, és örökre életre gyümölcsöt gyűjt.“ Legyen biztatás, erőforrás, munkánkhoz és küzdelmünkhez értelmet adó az isteni ígéret. Tegyen készkévé és alkalmasokká a késedelem nélküli munkára, áldozatra. Mert az aratni való sok!...

Dr. Szabó Árpád

Elmélkedés

VAGYUNK!

Aratás! Őseink mindig várták, várjuk mi is, és várni fogják utódaink is, függetlenül attól, hogy közvetve vagy közvetlenül kapcsolódik-e életünk küzdelmes, de áldozatteljes munkájához. A szavak mögött sok minden úgy tárulkozik titokzatosan elénk, hogy mégis valósággá válják, minden augusztusi aratás üzen az aranyló búzatáblák hullámzásával.

Az aratás létszükséglet, mert a hoinapi kenyerünket biztosítja. Ezért az „esetlegességek“ között sem szabad elfelednünk az elmúlt idők szép felhívását: „Szeressétek a kenyeret! a ház szívéét, az asztal díszét, a tűzhely örömet. Becsüljétek a kenyeret! a homlok verejtékét, a munka büszkeségét, az áldozat költészetét. Tiszteljétek a kenyeret! mezőink dicsőségét, földünk tűzét, életünk ünnepét. Ne tékozzoljok a kenyeret! mely a haza gazdagsága, az emberi fáradság legszébb jutalma és Isten legdrágább ajándéka számunkra.“

Az aratás egyben számadás: mit tettünk és hogyan végezzük „aratói“ munkánkat, hogy a jövő elismerően nyilatkozzék mindarról, amit teszünk nemcsak a máért, hanem a holnapért is. Tovább sodorva a gondolatot, az aratás az időszerezésen túl mutat és a jövőszerezésre néz: felmérés, megmértetés, reménykedés. E felismerés a jézusi felhívásban gyökerezik: „Az aratnivaló sok, de a munkás kevés. Kérjétek azért az aratásnak Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába“ (Mt. 9,37—38).

Napjaink vallásos életéhez mérve az aratás jelentőségét — és a lelki kenyér fontosságát —, őszintén elmondhatjuk, hogy ezen „búzatáblán“ is sok az aratnivaló, a munka, amely ránk vár. Nekünk is munkánkat, az aratáshoz hasonlóan, idejében kell elvégeznünk.

Bár tudjuk azt, hogy az aratás gazdagságának feltétele a vetés, mert „aki szűken vet, szűken is arat, és aki bőven vet, bőven is arat“ (2Kor. 9,6), mégis ha „szűkebben“ is vethettünk az elmúlt esztendőben, hála Istennek jó magot (nem léhást!) igyekeztünk szórni, hogy legyen majd begyűjteni az évek-évtizedek óta reménylett termésérlelő nyáron: „néhány száz annyit, némely hatvan annyit, némely pedig harminc annyit“ (Mt 13,23/b). Űgy ahogy tudunk arattunk, előteremtettük az egyre kisebbülő „lelki kenyérünket“ is.

Ma azonban szükséges, hogy az évek során betaposott vagy betapostatott „vallási szemeket“ is összegyűjtsük, mert az elmúlt „aratások“ minden szemvesztésére szükségünk van, de úgy, hogy közben a ma aratásának üteméről se feledkezzünk meg.

Az aratás idejében való elvégzésének feltétele a megfelelő munkaerő. Ennek hiányában veszélybe kerülhet a termés, az idejében be nem takarított búzaszem nem lehet a holnap kenyérének része. Ugyanígy vallási vonatkozásban is munkások kellene az aratáshoz. Meggondolkoztató, de időszerű (!?) a megállapítás: „a munkás kevés“. De a kevés még nem jelenti azt, hogy nincs, hogy nem lehet pótolni. Vannak! Vagyunk! — akiknek meg kell sokszoroznunk erőnket, hogy munkába álljunk azok helyett, akik felett az idő elrohant, akik elhagyták az erdélyi aratások kalászait.

Nem szabad elcsüggednünk! Ismételjük el: Vagyunk!, és bizakodunk: Leszünk! Hívjuk aratásra az eddig kételkedőket, bizonytalankodókat, számítókat, megtévesztetteket vagy éppen megfélemlítetteket. Hívjuk — és közben sokmindenre tanítsuk meg — a „holnapok aratóit“, a jóságos, tisztatekintetű, ittmaradni vágyó, apáik, anyáik sírhantja fölé borulni akaró gyermekeinket, abban a tudatban, hogy „a szülőföld nem vándorol, csupán csak mi, emberek“ (Sütő András). Hívjuk, mert aratni kell, mert a kenyeret előteremteni — a székely igényléssel — ma és a jövőben is szükséges!

Kérjük őszintén az „aratásnak Urát“, a mi Atyánkat, hogy „küldjön munkásokat az ő aratásába“. Megismételhetetlen kérésünk a mában a holnapért, gyermekeink mosolyáért, önazonosságunkért, tiszta lelkiismeretünkért, múltunk kérdő szaváért.

Az arató bizakodó érzésével fogadjuk meg Isten előtt, hogy lelki értékeinket többé nem pazaroljuk el a „hiábavalóságok vásárterein, és a látszatok mélyén nem temetjük el lelkünk legjavát“.

„Az aratnivaló sok“ — mindenki elmélkedjék önmagában arról, hogy hol, mikor, miben és hogyan? —, a fontos az, hogy valljuk, de főleg bizonyítsuk, hogy kettő, sőt három helyett is elvégezzük a munkát, ha Isten akarata, népünk és vallásunk érdeke úgy kívánja.

Isten áldása legyen ezévi aratásunkon, hoinapi kenyérünkön és emberi életünkben oly szükséges lelki kenyérünk élet- és ízt adó naponkénti megszegésén.

Dr. Rezi Elek

Molnos Lajos

A kalász

- egy kalász bőségesen elfér bármely kisgyermek tenyerében is, s ha elhullik az arató nyomában, észre is alig vehető;
- egy kalászban mindössze pár szem mag található csupán;
- egy kalász szerény, kicsiny voltában semmiségnek tetsző, nincs rajta semmi feltűnő, nem ragadja meg a szemet, miként, például, a harsogón szép pipacs, és nem álszemérmesen magátkellető, mint a búzavirág, s nem durván-magabiztos, mint a töviskóró;
- a kalász, bizony, védtelen és kiszolgáltatott a kelleténél több esőnek, a jégverésnek szintúgy, mint az aszálynak, a taposó emberi lábnak, a gázoló baromnak is;
- a kalász mégis (nekem) a legkonkább s a legszebb mindenek között: reményt tápláló növekedésében, örömet, bizonyosságot adó-hozó, ha beérten várja az aratót, az újkenyérre éhezőt;

- a kalász, az aranyló kalász várja az aratót: mint egy lehajtott fej, úgy áll, várakozik a beérett kalász az ég nagy kupolája alatt, tisztán, örömsáhitattal, akárha templomban, Istenurunk színe előtt, önnön magába figyelőn, s mintegy meg is köszönve e főhajással Istennek a gondviselést s az embernek a reménykedést, az érette való aggodást, a benne való, beléje kapaszkodó hitet is, miként a munkát szántástól aratásig;
- ember, állat, növény lehet haszontalan, fondorlatos, értéktelen, ügyeskedőn ravasz, önmagának és önmagáért való —
- a kalász soha!
- csak a kalász soha!
- boldog hát, kinek kicsinyke sorsa, szüköcske élete kalásszá teljesedik, amely kalászban múltnak tanúsága, bölcs tapasztalása és jövendők bizonyossága benne rejtezik!;
- mert, ki kalász maga is, abban az Egy Igaz Isten lakozik, s kiben az Egy Igaz Isten lakozik, esendő sorában is legyőzhetetlen!
- vajha kalásszá lehetnénk valamennyien! ...

Kolozsvár, 1990. július 27.

Kányádi Sándor

Előhang

vannak vidékek gyönyörű tájak ahol a keserű számban édessé ízesül
vannak vidékek legbelül szavak sarjadnak réjtjein gyopárként sziklás bércein szavak kapaszkodnak szavak véremmel rokon a patak szívemben csörgedez csobog télen hogy védjem befagyok pánceleom alatt cincogat jeget-pengető hangokat tavaszok nyarak őszeim maradékaim s őseim
vannak vidékek viselem akár a bőrt a testemen meggyötörtlen is gyönyörű tájak ahol a keserű számban édessé ízesül
vannak vidékek legbelül

Két elmélet határán

Vallás vagy vallások? [I]

Előző számunkban a vallás kezdeteiről, az őskor vallásáról beszéltem, s ennek több válfaját mutattam be. Mielőtt tovább lépnenk az időben, szükségesnek érzem a fogalom tisztázását. „Mi a vallás?“, vagy fel sem tevődik így a kérdés, és „Mik a vallások?“ – többes számú változatot kell használnunk?

Osztönösen is érezzük, hogy a fogalom lényegében egységes. Létezik azonban egy belső ellentmondás: ma a világon több száz önálló, egymástól független vallási közösség, egynáz létezik, és mindegyik hívei, képviselői csak a maguk hitelveit és gyakorlatát tekintik helyesnek. Nincs olyan vallásos nézet, amelyet más vallások ne tartottak volna a múltban, vagy ne tartanának a jelenben tévesnek, esetenként károsnak. Ebben a minősítésben kell keresnünk a sok vallási háború okait (kezdve az őskeresztények üldöztetésétől az ellenreformációig, majd a neoproteštáns egyházaktól való elzárkózásig, a görög-katolikus egyház beszűntetéséig) és e hadakozásokhoz való viszonyulásokat, értékeléseket magyarázatát is. Például, az ellenreformáció a proteštáns egyházak történetében a leggyászosabb, anyagi veszteségek és emberáldozatok idősza-ka, míg ugyanezt a kort a katolikus történetírás az egyház újjászületése boldog idősza-kaként tartja számon.

Több száz önálló egyházzól, de csupán öt világvallásról beszélünk. Ezt az ötöt párhuzamba állítva láthatjuk, hogy lényegük azonos: van egy olyan közös alapjuk, mely vallássá, nem pedig pusztán filozófiai irányzatú társadalomelméletté teszi őket. A vallás fogalma tehát egységes, egy általános érvényű, átfogó meghatározást mégsem kockáztathatunk meg.

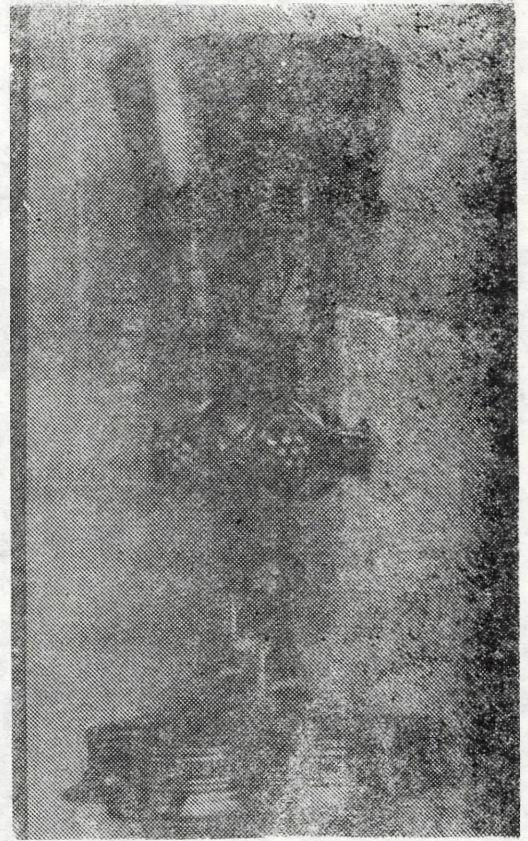
Az abszolút érvényű meghatározás helyett azokat a közös jellemzőket sorolhatjuk fel, melyek együttvéve nem kimondottan a vallás lényegét alkotják, hanem a vallási jelenségek tág körét határozzák meg. A vallás elsődleges jellemzője, hogy mindig és mindenekelőtt társadalmi jelenség, — egy bizonyos számú és bizonyos fejlődési fokot elért tudatú embercsoport közös hite, meggyőződése és gyakorlata. E közös hit egyes elemei először a közösségből kiemelkedő egyének gondolatvilágában születtek meg, és csak utólag váltak történelmi hatóerővé a lényegileg azonos hitet valló és gyakorlatot követő emberek közösségében. Ilyen személyiségek voltak pl. Luther, Kálvin, Dávid Ferenc... Mindebből kitűnik, hogy a vallás bármely válfajának egy bizonyos emberi közösség a hordozója. Önmagában és önmagáért létező egyház, vallás nincs. Ez a tény is bizonyítja a vallás (vallások) humánus jellegét, el-

lentmondva az Engels-féle felfogásnak, miszerint a vallás az uralkodó osztályok által és érdekében létrehozott, csupán a tömegek elnyomását, kézbe tartását szolgáló eszköz lenne.

Kivülről közelítve, azt szögeztük le, hogy olyan társadalmi jelenség, melynek hordozója minden esetben egy bizonyos közösség. Belülről vizsgálva, elsődlegesen azt állapíthatjuk meg, hogy a vallás lényege, pontosabban: minden vallási jelenség azonos meghatározója, az emberek egy csoportjának közös hite egy (monoteizmus) vagy több (politeizmus), az ember fölött álló s nála nagyobb erő létezésében. Ezek az erők képesek az ember sorsát befolyásolni (a primitív vallások esetében) vagy meghatározni (a kereszténység, iszlám, buddhizmus esetében).

Továbblépve az engelsi meghatározásból indulhatunk ki, melyről már megállapítottuk, hogy egyoldalú. Engels felfogásában a felsőbbrendű erők, a földi hatalmak mintájára, kiszámíthatatlan, teljességgel szeszélyes, zsarnok módon irányítják, befolyásolják az ember életét. Elhamarkodott, részrehajló kijelentés, a tények tendenciózus elferdítése ez az elmélet. Más elmélet szerint mindenféle vallásban a felsőbbrendű erők bizonyos törvényszerűségek alapján, az ember által megismerhető és kiszámítható módszerekkel gyakorolják hatalmukat. Sorsunkra ható tevékenységük megismerhető, sőt, az ember saját tetteivel is befolyásolhatja. Ez a két szemben álló elmélet — a természetfölötti erők önkényessége és e hatalom megismerhetősége és befolyásolhatósága — együttvéve kifejezik az emberek tehetetlenségét a felettük uralkodó erőkkel szemben, de ugyanakkor e tehetetlenség leküzdésére való törekvésüket is. Ezen ellentétes tendenciák közül, vallásonként, egyik vagy másik tényező kerül előtérbe, az adott társadalmi rend konkrét hatalmi viszonyainak függvényében. Minden vallás lényegéhez hozzátartozik tehát, kisebb-nagyobb mértékben, az ember aktivitása, a vallásos közösség saját törvényei által előírt gyakorlata is. A primitív vallásokat leszámítva, az unitarizmus felfogása az, amely a legnagyobb lelkiismereti és cselekvési szabadságot biztosítja az ember számára.

Utolsó közös jellemzőként a hitet és a hozzá fűződő gyakorlatot kísérő és motiváló, vallásonként változó fokú érzelmeket emelhetjük ki: a felsőbbrendű erőktől való félelem ellenére az irántuk érzett tisztelet; a hatalommal szembeni alázat, odaadás; vagy a segítségüket, pártfogásukat viszonzó szeretet (s főképp a keresztény vallások

Kolozsi úrvacsorai kehely

esetében az ebben gyökerező, innen eredő embertársi-felebaráti szeretet, önfeláldozás).

A közös sajátosságok összegezésekor önmagában bonyolult, talán kissé ellentmondásos következtetésekhez jutunk. Mindenekelőtt a primitív vallások esetében szembeötlő, hogy nagyon is racionális célokat (jó termést, bő vadászszákmányt, ellenségeinek vereségét...) akar elérni az irracionális erőknek irracionális módszerekkel való befolyásolása által. Kevésbé szembeötlő, de a keresztény vallások esetében is létező tény. A keresztény ember is a túlvilági üdvözülésen és bűneinek bocsánatán kívül földi, racionális javakat is elvár Istenétől: békét, egészséget, egyetértést és hosszú életet...

Vallástörténeti ismertető sorozatunkban arra fogunk törekedni, hogy a történelmi tényeken kívül az emberi gondolkodás fejlődéstörténetét is bemutathassuk: hogyan és mikor jelennek meg az első vallásos képzetek és gyakorlatok? Hogyan jutnak el a saját világuk mintájára szervezett, bonyolult természetfölötti erők világának megteremtéséig? Mi készíteti őket mégis arra a feltételezésre, hogy ugyanezeknek az erőknek nagyon is kézzelfogható, kiszámítható, ellenőrizhető és általuk befolyásolható hatást tulajdonítsanak? És miként jut el az emberi gondolkodás erről a kezdetleges szintről a magas fokú absztrahálásig, a komplex hit- és Istenfogalomig?

Gál Mária

„Itt van egy évek előtt, mondják, legalább akkori alakomat híven talált arckép, most meglehet, valamivel hitványabb vagyok. Az életrajzi adatokon corrigálni, addálni nem tudtam többet; rettenetesen unom magammal foglalkozni. Az én »külső emberem« nem is érdemli meg a sok csinosgatást; »belső emberem« pedig fontosabb dolgokkal van elfoglalva, mint az én Jézust még oly kevésbé híven felöltözött szellemi részem, e parányi árnyék, melynek értéke, jól érzem, oly messze van a lelkeket örökké kínozott, fárasztó ideáltól! Életem örök elszóró, sokfelé forgácsoló foglalatosságainak tulajdonítható, hogy működésem mindenütt csak kezdemény, csak gyöngévázlat, s legjobb esetben is töredék marad.“

Kriza János önéletrajza*

Én Kriza János születtem 1811. jún. 24-én Miklósvárszékből Nagy-Ajtán, hol édesatyám unitárius lelkész volt, mindössze 47 évig szolgálván az onegy ekléziában. Édesanyám Bencze Borbára tósgyökeres székely; az atyám Torda megyében Torockó, e regényes, sziklák közé zárt helység szülőltje volt, hová én is 9 éves koromban vittem tanulni az ottani jó hírben álló ügynevezett particulában, hol a syntactica classissal végeztem be a tanulást, öt évet töltvén e patriarchalis egyszerű erkölcsökkel díszes, egész Erdélyben öltözet- s lakásbeli szokásaikra nézve is megkülönböztetett kisdud városban, melynek lakosai nagyrészt vasbányászatból, egy része vassal való kereskedésből s egy kisebb része földművelésből él. Syntaxista koromban már kezdtem a verseléshez, s maig vannak fenn némely költeményeim azon időből. 1825-ben a székelykeresztúri gymnasiumba vitt anyám a poetica és rhetorica classisokba egy akkor nagy hírben állott igazgató-tanár, Koronka József kezei alá; 4 évig voltam e szigorú tanár oktatása alatt. (...)

A 4 évi philosophiai s theologiai tanfolyam végzése után két évig a kolozsvári reformatum collegiumban jogtanító Tunyogi alatt tanultam az itteni törvényeket, s 1835-ben a kolozsvári unitaria eklézia költségén mint papjelöltje felmentem a berlini egyetemre, — csak ide — és semmi más egyetemre nem lehetett akkoriban menni magyar protestáns ifjúnak. Még csak Lipszét sem volt szabad utunkba ejteni.

Két évet töltöttem a berlini egyetemen theologia, philosophia stb. hallgatásával, nagyrészt beteges állapotban. *Belső emberem* — a *gyomrot* értem inkább, nem a felsőbb szellemi életorganumot — nem tudta kedvelni az ottani életmódot, a rideg hegeli philosophia rendszere s még inkább az ő képére s hasonlatára alkotott theológiák sem igen ízlettek; elég, hogy 1837-ben ősszel hazajövén, egész esztendőig tartott nyavalyáskodásom, melyből leginkább a vizgyógy s a borszéki borvíz használata üdített fel, úgyhogy 1838 ősszel hozzákezdhettem a kolozsvári papi hivatalhoz.

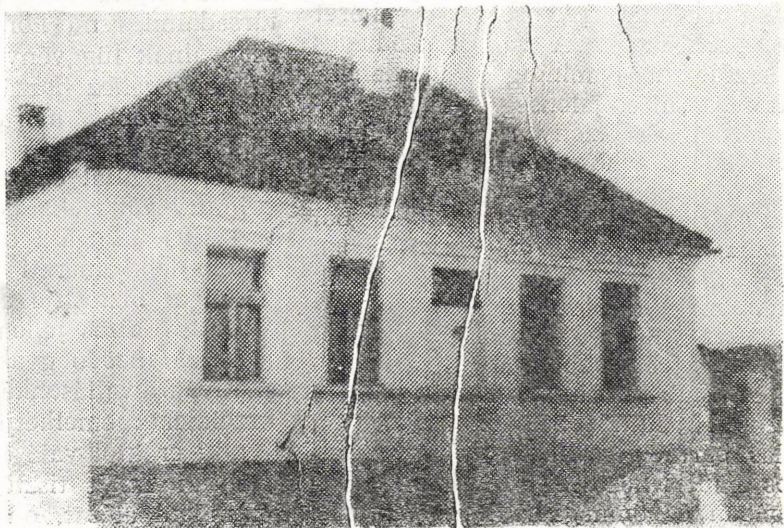
Betegségem s emiatt folytonos szobáiban ülésém időt s alkalmat adott a képzelődés játékinak korlátozatlan játszására, s mondhatom, hogy ami keveset írtam életemben költeményféléit, csaknem mind e nyavalygós állapotomban írtam: mert egészséges állapotom éveiben sohasem volt elegendő időm s alkalmam arra, hogy komoly hivatalos és nem hivatalos teendőimen kívül még írói dolgokkal is foglalkoznassam. (...)

A *papi hivatal* mellé járult csakhamar 1840-ben mint ideiglenes tanárnak a *theológiai* tanok nagy részének tanítása, de előbb még az addig deákul tanított tantárgyaknak, egyszerre zsinatilag hozott végzés szerint, magyarul, mégpedig újabb kútfők után kidolgozása. Majd 1845-ben rendes theol. tanárrá is megtéttem, s azóta — még most püspök létemre is — tanárkodom s egyszersmind a papnöveldek vezetője vagyok.

Ehhez járult a consistoriumi jegyzőség vitele 1845-ig. S minthogy mind a papság, mind a tanárság után is kevés volt fizetésem, mellyel szaporodó családomat tisztességesen el nem tarthattam, gyermekeimet nem nevelhettem volna (házasági életre léptem volt 1842-ben néhai unitárius tanár s egyházi főjegyző, a nyomtatott egyházi beszédeiről is ismeretes Fűzi János leányával Borbárával); tehát kénytelen voltam a Méhes Sámuel által kiadott (úgy tetszik) Erdélyi Híradó mellett is segédkezni, még 1842 óta leginkább a „Külföldet“ dolgozván, mely journalistaságom tartott majdnem szakadatlanul egész 1861-ig, midőn püspökké választattam épp abban az alkotmányos szép verőfényes korszakban, mely egyszerre felvillanyozta volt a szabadságerzelmeket, s a több évig püspökhelyettesi hivatalt viselt Székely Mózes (a gondolkozástan írója) helyett a közbizalom engem karolt fel.

Ennyi hivatal — papi, tanári, jegyzői, journalistai — folytatása mellett — hozzá véve még csaknem folytonos nyavalyáskodó állapotomat — nem csuda, Nagyságos Úr, hogy nemigen lehettek kedv s reményim, sőt hogy elsüllyedt a költői ér, megszakadt, mint midőn a mély aknába elveszítik az arany erét a bányászok, s nekem physikai időm sem maradt, hogy az elsüllyedt eret kereshessem s dolgozhassam, hogy a nyilvánosság elé hozhassak vagy egy aranystufát. Ami kevés üres időm maradt, vagy olvasásra — minek eleitől fogva a boldogulásig kedvelője voltam — vagy kicsiny mezei gazdaságom folytatására, vagy sétálgatásra használtam. (...)

1842-ben adtam volt ki Előfizetési Felhívást „Vadrózsa“ című népköltészeti gyűjteményre, mely mintegy 8 ivre volt számítva, de a politikai világ nagy zajában elveszett kedvünk kiadhatására, aztán még akkor nem is voltam egészen tisztában arra nézve, mily elvek s módszer szerint szerkesz-

Kriza János szülőháza Nagyajtán

* KerMagy XLVII. (1912), 40—45.

szem azt a gyűjteményt. Székelyföldön járásom alatt jöttem véletlenül azon észleletre, mily sok ily régi kincs hever senkitől sem figyelve meg a nép alsó rétegeiben; s attól fogva ez egyet számtalan foglalatosságaim közepett sem vesztettem el szemeim elől, magam is gyűjtöttem mind a Székelyföldön jártamkor, mind pedig Kolozsvárt lakó sok székely férfi- és asszonyembereknél — majd a forradalom után következett években levelezésbe bocsátkoztam sok papi és világi rendű barátaimmal, s azoknak segítségével [így!] nagy tárházát gyűjtöttem össze a „székelységeknek“. E gyűjtést sok minden ágára kiterjesztettem a népeletnek, 1861-ben jött inkább eszembe a „Tájszók és szólásmódok“ gyűjtése is. Lassankint tisztult bennem a gondolat úgy adni ki a népkölteményeket s szólásmódokat, oly hangejtéssel éppen, mint a nép kiejti — a virágot egész hímével, illatával mutatni be a közönségnek —, a plántát úgyszólván azonmódúlag, mint a természet anyakeblén félvirult, állítani elé.

Gyulai Pál nagy tehetségű s tevékenységű írónk buzdítása és serkentetése s gróf Mikó öngyméltósága anyagi befolyása mozdította elő a Vadrózsák I-ső kötetének megjelenését 1863-ban. Céлом volt a II-ik kötetet mindjárt a következő évben kiadni, mert készletem volt már akkor, csak nem elegendő egy akkora II-ik kötetre, kivéve a Tájszótárt, aminek gyűjtését szakadatlanul folytattam és intéztem — azonban az anyagi segély hiánya mind késleltette eddiglen a kiadását. Az Akadémia is ugyan nagylelkűen pártolt, 60 darabot vásárolván meg, mikért 150 ftot kaptam, megígérvén a II-ik kötetből is 60-nak megvásárlását, azonban míg legalább a nyomdai előköltségekre 6 vagy 7 száz ft nem lesz kezemben, nem lehet a nyomtatáshoz hozzákezdenem: mert

A vadrózsák ünnepén

Egy nép továbbél nyelvében, hagyományaiban, dalaiban, él emlékeiben, emlékeiért. Így él a magyarság is, több mint ezeréves vihar dacára máig is a Kárpátok övezte térségben — a bölcsőből hozott altatódalok, az iskolában tanult Kőműves Kelemenek, Árva Bethlen Katák, Cantata Profanák segítségével. Él, élünk, mert még a legfiatalabbak ajkán is él a népdal és népballada, nem veszett ki a néptánc és hagyomány. Halálra ítélték, negyven éves pusztai vándorlásra létre kárhoztatták, de él. Bizonyosság rá az 1990. június 17.-ei nagyajtai Kriza-ünnepség is.

Valami megszűnt, és valami született ezen a napon: megszűnt véglegesen az unitárius egyház pusztai negyven éve, a kényszerű hibernálás és visszavonulás, a „csak valahogy túlélni“ vezérelve. Túléltük, kiléptünk a pusztából, intézményként is újra felzárkóztunk a nemzet léteért, kultúrájáért folytatott harcba. Az újjászülető néphez egy újjászületett egyház csatlakozott.

A júniusi 17.-ei ünnepség a szellem, a művelődés-műveltség, az anyanyelv, a múlt és jövő, a Vadrózsák ünnepe volt. Nagy szülöttjére, Kriza János unitárius püspökre, a nemzetközi rangú népköltészeti kutatóra emlékezett a Nagyajtán összegyűlt tömeg. Monumentális szellemi öröksége iránti örök tiszteletből a helybéli iskola és művelődési otthon vette fel a nevét, Emlékbizottság és Kriza Alapítvány született.

A rendezvény is a hagyományokhoz igazodott. Dr. Kovács Lajos püspököt, akárcsak 1892-ben az akkori unitárius püspököt, Ferencz Józsefet, lovasbandérium fogadta. Székelyruhába öltözött gyerekek gyűrűjében Gáll Jenő esperes mondott köszöntő beszédet. Az ünnepség a templomban folytatódott, ahol „oltalom és reménység volt minden szó“, zenébe és áhítatba öntött intés: méltóknak kell lennünk a nagy előd emberi habitusához. Érezzük a mindnyájunkra háruló felelősséget, megpróbálunk méltók lenni hozzá.

„Ez az istentisztelet más felekezettük számára is olyan emberi példázat értékű jelentést hordozott, oly mély érzelmi rezonanciákat keltett, hogy valóban egyesült erővel mondhattuk el ama imádságos szavakat, melyek mai helyzetünknek is tartópillérei: „mert mi megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeznek.“ (Béres Katalin) Ezért mondta Támasz Gheorghe, a középaítai ortodox pap, hogy két esztendeje itt él, de ilyen embereket még nem látott.

Az ünnepség szellemének, hangulatának érzékeltetéseképpen idézem a püspök úr emlékbeszédének egy részét. Dr.

múlhatatlanul itt helyben kell a nyomtatást intézmem és felügyelnem a javítás aprólékos bajai miatt. Pesti kiadónak bármi előnyös feltételek alatt nem adhatom át, nehogy sok hibával jöjjön ki a corrigálásnak eléggé nem ellenőrizhetése miatt. Most arra a gondolatra jöttem, hogy előfizetési útját kísértsem meg, miből pár száz ftot kapok, s az államsegély megnyerése folytán püspöki fizetésem is fogván emeltetni, képesítve leszek pár száz forintot a magaméból is kockáztatni, s részint az Akadémia adományát kipótolni, amit az élet szükségletei miatt kényszerültem elkölteni.

Irodalmi munkásságom nagy részét egyházi s iskolai könyvek vették igénybe. A teológiának több ágait dolgoztam ki, amiket tanítottam s tanítok. „A keresztény vallás elemei“ című kis kátém több kiadást ért, s minden iskolákban, még némely más vallásúakéban is taníttatik az elemi osztályokban. Emellett több zsinati s más ünnepélyi szent beszédek. B. Kemény Zsigmonddal kiadtam volt a korán elhalt Szentiváni Mihály beszéleyeinek egy részét. Hivatalom csoportos és folytonos foglalkodásai miatt legfeljebb esti s éjjeli órákat szentelhetek olykor irodalmi dolgokra. Hogy valamit producáljak, egyházi, sőt házi zajos nyughatatlan életem miatt sem volt arra módom s érkezésem. Egyedül a népköltési gyűjtések tették pihenő óráimnak soha félbe nem szakadó foglalkozását s szerezték legédesebb élvezetemet is. Ez érdekből, e célból levelezni sok meghitt barátaimmal már életem kedves megszokásává, nélkülözhetetlen gyönyörévé lett — ezzel pepecselni, a gyűjtélékeket rendezni, szerkeszteni nekem mindennapi üdítés, amikor csak ezzel is lehet élnem.

Kovács Lajos, Kriza János leszármazottja, beszédét a Római levél 14,7 alapján mondotta: „Közülünk senki sem él önmagának, és senki sem hal meg önmagának.“, és arra irányította, hogy mindenki megérthesse: Kriza János értünk élt, és értünk halt meg.

„Kriza János Brassai Sámuellel egyidőben lépett egyházunk szolgálatába és sokrétű, gazdag munkásságának eredményeképpen ébredni kezdett az egész unitárius élet. Teológiai felfogásával friss levegőt hozott egyházunk életébe. A német, francia, svájci szellemi megújulás, a haladó szellem fokozatos térhódítása, de főképpen az amerikai és angol józan liberális unitarizmus hatása alatt a tudományak a feltétlen istenhittel való összhangba hozatalát hirdette apostoli buzgósággal, fáradhatatlan lendülettel.

1861-ben választották püspökké a tordai zsinaton, és 14 évvel később, 1875-ben, 64 éves korában egészen váratlanul hunyt el.

1840-ben, a bölöni zsinaton tartott egyházi beszédében hangoztatta: »Ésszerű vallást kell hirdetni, oly kegyességet, amely erőt ad az észnek, meleget a szívnek, mely midőn Istenhez emel, ne szakasszon el családunktól, hazánktól és az emberiségtől«. Két évvel később a kolozsvári zsinaton arra hívta fel a figyelmet, hogy »cáfoljuk meg lelkes buzgalmunkkal azt az ellenvetést, miszerint a mi vallásunk ad ugyan világot a főnek, de melegség nélkül hagyja a szívet. Mutassuk meg, hogy az unitárius vallás hasonló a naphoz, mely egyszerre fényt és meleget áraszt magából«.

Ez a megújulást hirdető és hordozó szellem, az élet vállalása kialakításának törekvése Kriza János egész egyházi tevékenységét meghatározta.

Püspökségének kiemelkedő eseménye volt az egyház megalapítása 300 éves évfordulójának az egész egyház területén és a tordai emlékezetes zsinaton való megünneplése. 1868-ban, Pünkösöd első napján minden egyházközségben háláünnep volt, amelyen ez alkalomra írt himnuszát és imáját olvasták fel. A himnusz, amely énekeskönyvünk egyik énekévé vált, így kezdődik: Szent örömrzésre gyűl Isten! e ház népe. Emlékünkben felvonul három század képe. Ami benne szép és jó, lelked fényforrása, s ami benne bús, az oktató, bölcs kezéd írása“.

Az 1868-diki tordai zsinatnak, amelyen egyházunk történetében először angol hittestvéreink és a különböző helyi testvérfelekezetek is képviseltették magukat, nagy jelentősége abban áll, hogy tulajdonképpen ez alkalommal lépett ki egyházunk a maga teljes súlyával a nagy nyilvánosság elé, és tette magát széles körben ismertté.

(Folytatása a 6. oldalon)

A vadrózsák ünnepén

(Folytatás az 5. oldalról)

Kriza János egyik legnagyobb érdeme a legrégebb magyar protestáns folyóirat, a *Keresztény Magvető* megalapítása, 1861-ben. A folyóirat nevét ő adta. Elégé ki nem fejezhető hálával és kegyelettel gondolunk nemes elődeinkre, akik Kriza János szellemi irányításával ezt, az ebben az évben 96. évfolyamában lépő folyóiratot megindították. A legnagyobb, felbecsülhetetlen értékű kincsestár lett belőle, mert az egyház közel másfél évszázados törekvéseinek, élni-akarásának hamisíthatatlan, nagyszerű tükörképe.

Kriza János magatartásában és megnyilatkozásaiban a nemzeti elfogultságnak és egyoldalúságnak az árnyékát sem találjuk... Miként fordítói érdeklődése tanúsítja, távol tudott maradni a nemzeti gyűlölködéstől, és becsülni, szeretni tudta más népek „vadrózsáit” is.

Kriza Jánosnak olyan tekintélye volt az egyházban, mint Brassai Sámuelnek a tudomány körében. A közvélemény az ifjúság atyjának nevezte. Benne, Gál Kelemen szavai szerint, „az ember és a költő teljes összhangban olvadt össze. A költészetet tündérországnak tartotta, melyben csak az ott töltött órák édes álmai olyan költeményeket sugalltak, amelyek nemzeti költészetünk kincsei. Ilyen szép költemény az ő nemesen átélt élete is”.

1881-ben a kolozsvári Unitárius Kollégium önképzőkörének ülésén Székely József tanárjelölt javasolta, hogy Kriza János emlékére rendezzen az ifjúság ünnepséget születése helyén, Nagyajtán, és jelölje meg születése helyét emléktáblával. Az ifjúság kezdeményezését az egyházi vezetőség és a tanári kar egyhangú lelkesedéssel fogadta, és megbízta Kovács János kollégiumi igazgatót, hogy mint a rendezőbizottság védnöke az ünnepség előkészítését megfelelő módon irányítsa. Az ünnepély megszervezését Lőfi Ödön körüli esperes, Antos József ügyvéd és Zathureczky József, nagyajtai, valamint Bartalis Sándor bölöni birtokos vállalták. A nagyszabású emléknapi 1892-ben folyt le. Az ünnepélyt megelőző istentiszteleten imát Ferenc József püspök, egyházi beszédet Péterfi Dénes kolozsvári lelkész mondott, ezután

került sor, mintegy 3000 résztvevő jelenlétében, a Kriza emléktábla leleplezési ünnepélyére. Kovács János kollégiumi igazgató bevezető szavai után emlékbeszédet Jakab Elek, a közismert író, a Tudományos Akadémia tagja tartott. Megható beszédét ezekkel a szavakkal zárta: „Üdvözöllek derék ifjúság, te örökké halhatatlan. Ott vagy te mindenütt, ahol szép és jó történik. Tied a jelen. Tied a jövő, s te mégis érdemekre emlékezel. Légy köszöntve Nagyajta községe. Téged Kriza neve tett híressé... Légy üdvözölve egész szép földje a Székelységnek. Dalaidat énekelni fogják a lányok és az ifjak. Ennek az ünnepnek a himnusza szétzeng a székelység egész földjén. Megemlékezik rólad ezen a napon az egész magyar nemzet. Emlékedet századokig fenntartja könyved, a Vadrózsák nevű örökszép alkotás”.

1910-ben Kovács Lajos nagyajtai lelkész kezdeményezésére Nagyajta község elöljárósága elhatározta, hogy a község területén nagy fiának emlékére szobrot állít fel. Az Egyházi Főtanács 1911-ben a Kriza szoborra 1000 koronát szavazott meg. De a terv kivitelezésébe beleszólt az első világháború. A szobor nem készült el. A község elöljárósága az egész összeget hadiköltségbe fektette...

... Ünnepelő gyülekezet, atyámfiai, testvéreim! Jól esett a múltban járnunk és lelkiszemeink elé idéznünk egy valóban nagy ember példaadó, nagyszerű életét. Közülünk, küzdő, becsülettel dolgozó és egy szebb, áldottabb jövőért imádkozó székely népből nőtt ki. Ezért őt magunkhoz nagyon közel érezzük.

Kriza János egész lényéből egy ön maga által alkotott eszményi lelkületet árasztott, amely a jézusi evangélium életprogramjából táplálkozik. Méltán vonatkozik reá a megemlékezésnek ebben az áldott, ünnepi ahítatában a Szentírás szava: «Nem magának élt és nem magának halt meg.» (Róm 14,7).

Legyen áldott ez a nap, melyen meghatódott lélekkel fátylát gyújtunk, hogy annak fénye és melege egész lényünket átjárja és emlékezésünket megszentelje. Amen”.

De legyen áldott a folytatás is, az újra virágba boruló vadrózsabokor.

Gál Mária

Király László

A régi mesterek. Szenci Molnár Albert

... és meddig, és minek? Űtra szállván napnak nyugovó csóvája iránt, fővege fölött keletre nyilallnak madarak, titkos égi népek, visszafelé, vissza, hol haza s szavunk értő népek-szerteszt, szegénységbe rogyanó várakozók porba s térdre alázva. Meddig él? Gyötrik vallató-mód — miként testet nyomorult zsoldosok —, emészti izzóvá a lelket lehetőségek, könyvek, grammatikák. És nincs már idő égre merészkedni: égiekben törekvők arca-sugarát is föld felé, rög felé ragyogtatja a munka. S tűnnek a madarak, nyugvó nap elenyész. Meddig él s minek él? — öldöklő gond, teher. Megtérve napnak kelő arca iránt, látja: fordul nyugatnak a fenti könnyű sereg.

... Vándor már, örök, sehol se látható. Száz napja orgonás, zsoldáros takaró. Földem tapodom — porlik, szél viszi; tépem füvem, virágom — illata keserű. Itt kell ő testének lenni! ...

Meddig?! És minek?! — Ennyi.

Kányádi Sándor

Szerencsés ember

Szerencsés egy embernek mondható az én nyolcvan felé járó édesapám bal lábfejét akna tépte s ezért hadirokkant nyugdíjra jogosult ekképpen háromszor annyit kap mint épen meggörnyedt falusfelei mondogatják is nem minden irigység nélkül ellőtték a lábát ellőtték de legalább megfizetik szó ami szó haszonélvezője ő is a háborúnak akár a nagyhatalmak vagy a fegyvergyárosok

Történelem — tiszta forrásból*

A Cantata profana-beli szarvassá lett fiú „Nem iszik pohárból, / Csak tiszta forrásból“. A harmincas években a népi költői-zenei világból érkező indíttatásról levélben szólva Bartók Béla így vall: „Nem vonom ki magam semmiféle hatás alól, eredjen az szlovák, román, arab vagy bármiféle más forrásból. Csak tiszta, friss és egészséges legyen az a forrás...“.

Mi, a múltidézők céhének tagjai történelmünk forrásaiból jutunk az „élet vizé“-hez. Hányszor rászomjajztunk, és szomjuhozunk ma is. Illendő tehát tisztelegnünk a legtöbb forrást ránkörkötő hajdani betűvetők előtt és köszönetet mondanunk a forrásfakasztóknak, a küpüállítóknak.

A forrás, a történetíró dokumentumanyaga — tudjuk — maga is változott, és értékelése, értelmezése is módosult. Az előidőkben még szájról-szájra szállt a múltrol szóló üzenet, és énekmondók hős regéiben talált otthonra. A levelesládák, a levelesházak, „igazi kincseskamrák“ csak sokára váltak. Igaziból akkor, amikor Auguste Comte a pozitívizmusnak szilárd talapzatot ácsolt, s méginkább akkor, amikor Leopold von Ranke és hű követői tudatosították a szellem embereiben, hogy a levéltárak tiszta forrásaiból merítve objektív tudománnyá tehető a történelem. A XIX. század a nagy előrelépés, az elismertetés időszaka, ekkor ment végbe annak a hitnek a meggyökeresedése, hogy rekonstruálható a múlt „úgy, ahogy valójában történt“ („Wie es eigentlich war“).

Nekünk sorsunk azt is megadta érnünk, hogy Kelemen Lajos példáján nevelődhettünk, s hűséget a forráshoz, annak igazi mondanivalójához az ő „levéltári iskolájában“ tanulhattunk.

Sokat épülhettünk a hegeli indíttatású szellemtörténeti irányzatból is: a forrást lélekkel telítő kor szellemét nyomozni segítettek és nagyobb érzékenységet a művelődésismeret kiteljesítéséhez sokan kölcsönöztek tőlük.

Új irányulást, a néppel való nagyobb törődést, újfajta elkötelezettséget hozott a népiség-történeti vizsgálódás. Új életre keltette a gazdaság- és társadalomtörténetet és ugyanakkor a népiségvizsgálatot; a helytörténet ihletőjévé is vált. (Hogyha a szellemtörténeti iskolát szeretőnk olvasóink emlékezetébe felidézni, elég Szekfű Gyulára, ha a népiség-történetit, akkor Mályusz Elemérre emlékeztetnünk.)

A módszerek sokfélesége segített az igazságkeresésben, a levéltári kutatás a forrás-kiadás fellendítésében. A „tanszéki történetírás“ s méginkább „a hatalmat“ szolgáló politikai- és eseménytörténet-leírás uralma ellen lázadók közül sokunkra hatott, én rám — bevaló — igen-igen nagy mértékben az Annales folyóirat körül csoportosuló

* Több erdélyi tudóst választott rendes tagjává a Magyar Tudományos Akadémia. A kolozsvári templomunkban és lapunkban is bemutatkozók sorát nyitotta meg dr. Imreh István előszóiban is elhangzott jelen eszszéjével.

francia historikusok vélekedése és állásfoglalása. Az úttörők, Lucien Felte, Marc Bloch nyomába olyan történetírók léptek, mint Henri Pirenne, Fernand Brandel, majd Pierre Chaunu és annyian mások, akik tágitották a múltvizsgálat körét, mélyítették a régvolt társadalmak elemzését.

Minálunk, ahol olyan értékes hagyományai voltak az emberi kapcsolatok, a társadalmi viszonyrendszerek, a szervezetek kutatásának, ahol a hétköznapok életrendje, az intézmények sorsa már korábban lelkes feldolgozókra talált, ott a múlt szociológiáját követelő korszerű irányzatok könnyen befogadásra találtak. Így gyökeresedett meg például a tömegjelenségekre figyelő, azokat megszámláló, kvantifikáló, történeti statisztikai múltidézési módszer is.

Igen nehéz körülmények között beszélni, írni a romániai magyar nemzetiesség múltjáról, az önismeretet szolgáló, az önértéktudatot erősíteni sokszor csak úgy lehetett, hogy megbújtunk a korszerűségbe, a gályarabok padjából modern historiát termelő munkapadot csináltunk.

Lehettél tehát szülőföldedet szerető, néped sorsával azonosuló, mélyen a honiságba, peremvidékiességbe gyökerező éppen azért, mert Európára, a nyugati eszmeiségre figyelmeztél; de ily módon menekedhettél a szájhösködő hazafiaskodástól éppen úgy, mint az öncélú szerepjátszó, fölényeskedő világpolgárságtól, s művelhetted a provincia történetét, nem provincialista módra.

*

Nem volt könnyű ne lenni, ne válni politikai mesterkedések alanyaivá, hatalmi parancsok meghallgatóivá. Ne szolgálni preconciált ideákat, mítoszokat, önpusztító hazugságokat. Ne érvelni, bizonyítani egy-egy kiragadott ténnyel, számmal, hanem e teljességet ölelni fel, s ezen belül gyakoriságot, megoszlást, alakulást vizsgálni abszolút számokban és százalékokban, modellt alkotni és rendet is számítani, ha lehet, hogy a mához hozzuk közelebb a múltat.

Az Annales jelszava: „Vége a leírásnak, most mérni és számolni kell“ új, tiszta forrásokat követelt. Összeírások, adólajstromok, tabellák, lustrák, urbáriumok, anyakönyvek szervezettsége, árfolyama növekedett meg. Ezekből az objektív forrásokból (éppen azért, mert más célból készültek) kibonthatóvá vált a valóságosabb, az igazabb szerkezet. Megtudhatóvá vált például, hogy nem igaz miszerint Erdélyben 1767 és 1848 között a jobbágyok zsellérré süllyednek, a szabad parasztok pedig elfogynak. Ellenkezőleg, csak a zsellérség mutat csökkenő irányzatot, nő a szabadparaszt réteg, és kiderül, hogy a román adózók sem csupán „szolgáló emberek“, hiszen abszolút számban meghaladják a székelyeket vagy a szászok csoportját. Még azt a példát hadd mondjuk el, hogy sok papírt, tintát emésztett az a vita, hogy volt-e jobbágy a Székelyföldön, megmaradt-e az egyenlően szabad, nemesi

Csegezi úrvacsorai kanna

státusú székelység változatlanul, vagy pedig itt is uralkodóvá váltak a tipikus, feudális, rendiségbeli viszonyok? Az 1614-es Bethlen-kori lustra, majd a conscriptiók elemzése nyomán azután falvanként, székenként bemutathatóvá vált a hűséges, a valóságot tükröző helyzetkép. Az adatok tízezreinek feldolgozása óta senki sem vitatkozik, elfogadja mindenki azt, hogy megindult, majd — kemény küzdelem eredményeképpen — megtorpant a székelység jobbágyorsba jutása, úri szolgálatra kényszerítése.

Nem kis teljesítmény úgy készíteni a régi társadalomról átvilágítást, röntgenfelvételt, hogy annak belső felépítettsége, csontszerkezete tanulmányozhatóvá váljék. Az emberek közötti kapcsolatok vizsgálata azonban többet követelt. Olyan forrást, amely emberközelí, az élet szerves összefüggéseit jobban tükröző. Ilyet, ilyen tiszta forrást adott a kezembe 1940-ben Sepsihodokon Ferencz Mihály, Nákó József, Vári László. Ők mutatták meg, többek között, az úrbéres erdőközirtokosság jegyzőkönyveit, a legeltetési társulat, a juhtartó gazdaság protokollumait. A kutató szenvedély természetesen arra ösztökélt, hogy keressem a falu, a community régi „könyveit“, a falubeli élet paraszti kézírással készített naplóit, a hétköznapok emlékiratait. (Ma a sepsiszentgyörgyi levéltárban például Árvay József levéltáros buzgalma nyomán is a polcokon ott sorakoznak a székely falvak jegyzőkönyveinek tucatjai, a múltbeli paraszti élet hiteles tanúbizonyságai.)

Igy lehettem a faluközösségnek, az egyik alapvető társadalmi tömbnek, életsejtnek, etnikumnak a krónikása, annál is inkább, mert a népi élet másik kincsesbányájához, a rendtartó élet

Dr. Imreh István
(Folytatása a 12. oldalon)

„Jól foly az erekben a vér”

Háromszáz éve született Mikes Kelemen

Háborús időkben külön „többlettermés” szokott lenni tölgylevelekből meg babérlevelekből. Rákóczi Ferenc kuruc háborújának szomorú bukásából leghervadhatatlanabb tölgy- és babérlevélként a fejedelem hűséges apródjának-kamarásának, a zágoni születésű Mikes Kelemennek a törökországi bujdosásban-számkivetésben világra sarjadt *Leveleskönyve* virul máig és még sokáig a szemünk elé. A megverték, legyőzöttek, ügyükben elbukottak s még szülőhőmukból is végleg elkergettek babéros diadala, minden villámcsapásos feketeségen sötét tölgyfazölddel átütő koronája az a 207 levél, amely úgy került papírra negyvenegy hosszú esztendőn keresztül — 1717. október 10. és 1758. december 20. között —, hogy Mikes Kelemen a maga zágoni-székely eszével, kedélyével, bölcsességével, életrevalóságával kitalált magának a törökországi bujdosó-magányban egy szeretett, szívközeli rokont, egy „édes nénét” — hozzáadva egyben önmaga legjobb énjét! — és négy hosszú évtizeden keresztül írta neki a sorait a számkivetett, otthontalanná vált kurucok bujdosó-sorsáról, s nem utolsósorban arról a szív- és lelkierőről, amellyel a végtelen bujdosás sivatagos pusztájában örökké tudtak egy tenyérnyi zöld helyet teremteni maguknak, ahol napról napra, évről évre „reménységgel élhettek” „Az olosz példabeszéd azt mondja, hogy aki csak reménységgel él, az ispotályban hal meg. De addig csak jó az egészségre vigyázni, édes néném, és a bút el kell üzni, és ne engedjük, hogy a gondolat és a melánolia elfogja elménket” — írta többek között abban a „levelezésben”, amelynek az általa írt darabjai mind nála maradtak, a „nénétől kapottakat” pedig mind csak képzeletben gondolta el, s miután ezzel a „levelező” leleménnyel kifogott, sőt „bosszút állt” az őket sújtó-üldöző világi sorson, elméje és nyelve úgy forgott tova a hontalan száműzöttség keservesen próbáló évtizedein, hogy mindvégig a lélek volt az erősebb, nem a kereszttel sújtó sorsnak a keze.

Pedig a kereszt rendkívül súlyos volt. Fővik ágaként a történelmi sors azt szabta, hogy a bujdosás ideje ötven esztendőre a halál megváltó pillanatáig nyúlt, a másik ág meg úgy vízszintesedett rá arra, hogy a fél évszázad alatt nem lehetett színét látni, szavát hallani szülőinek testvérek, rokonnak, senki közeli vérenek, s nem lehetett inni a zágoni forrásból, nem lehetett soha viszontlátni a „Tündérországot”, Erdélvét. S ha ilyen súlyos volt a kereszt, az érzékeny zágoni lélek keservesen érezte is szüntelenül a súlyt. Érezte és le is írta magának, a maga belső „nyilvánosságának” évtizedeken keresztül. Alig érkeztek meg bujdosásuk rodostói pontiára, a Márvány-tenger partiára, Bercsónyi, ficamítva egyet a bujdosó-szállás nevére, Rodostó betűit abba az új rendbe szedte, hogy Ostorod, és a pannaforró Mikos egész egyvetéttel bólintott rá: „Ez igen hozzáillik a bujdosókhoz. Elég az, hogy erről eleget lehetne elmélkedni, de azt hagyjuk másszorra”. Akkor hagyták, de miután végtelenül hosszúra sodródott a rodostói ostor, lett sok „másszor” is, amikor az ostor sújtásaitól sóhajtott a lélek érezve folyton, hogy naponta „haszontalan és ízetlen suhajtásokkal” múlik az idő. Már az lehetett egy csapása az ostornak, ha az elmélkedés arra vitte a gondolatot: „Ha azok nem boldogok, kik háziókban vannak, hát mi hogy volnánk, kik itt szaporítottuk a levegőcsot suhajtásunkkal.” Nekik a számkivetettségben is vándorolniuk kellett, üldözte őket az ellenséges hatalom, üldözte a halálos pestis, elhulltak rendre a bujdosó-társak, és mindez mind olyan „másszor” volt, amikor levélnapírra feketedtek a sóhajtó szavak: „A bujdosó magvaroknak a bujdosásban is bujdosni kell... Amicsoda állapotban vagyunk a bizonyos, hogy hozzánk illik a óvás ha szinte senki haláláért nem viselnék is... aki 43 esztendőt telt idegen országban, azt is elfelejti, hogy hová való... amint mostanában folynak Európában a dolgok, legkisebb sugárát sem láthatjuk megszabadulásunknak, és még csak a reménységet is ládában kell zárni... Annvit is suhajtottam már, hogy így tetszik, másféle áért nem veszek bű, csak mindenkor a

magam suhajtásit”... Ebben a nehéz levegőben, amelyben már-már a maga kibocsátott sóhajtásait lélegezte be, elméjébe ötlött egy olvasmány „egy régi városról”, ahol „a lakosoknak mindenkor nevetni kellett, semmit sem mondhattak nevetés nélkül”, olyannyira, hogy „az apjok, anyjok, feleségek és gyermekek halálát egymásnak nevetéssel adták tudtára”, és az olvasmányemlék tükrében visszariadva látta meg rodostói sorsuk szomorú képét: „De azt gondolom, hogy talán még ott sem nevetethetnének meg minket, mert csak a mosolygás is nehéz nekünk... A nevetés olyan ritka nálunk, hogyha még így leszünk sokáig, a természet azt is elfelejti velünk, és csudálni fogjuk, ha másokat látunk nevetni”...

S minderre ráadásul úgy éltek még sokáig a bujdosó-sorsban, hogy amikor már csaknem negyed százada voltak benne, a rodostói ostor legfájdalmasabb csapását mérte rájuk az idő Rákóczi fejedelem halálával. Akkor esett Rodostó legtovább attól a nevető várostól, ahol a legközelebbiek halálát is nevetve adták hírül egymásnak: „Ó szegény árvaságra hagyja bennünket ezen az idegen földön. Itt irtóztató sírás, rivás vagyon közöttünk... Itt édes néném, könnyhullatással esszük kenyerünket, és olyanok vagyunk, mint a nyáj pásztor nélkül... Ellankadott szívünk és kedvünk, csak a sok suhajtást kell hallanom... Ennekem mindenikét kell vigasztalnom, és biztatnom, énnekem pedig még nagyobb szükségem volna a vigasztalásra, mint másoknak, de engemet csak az Isten vigasztal, és ő ad erőt a kereszthordozásra. Magamban kell megfojtanom szomorúságimot, haszontalan volna sok bajomot mások eleiben terjesztenem”... Elborult ekkor végképp a sok sóhajtásból álló levegő, s ha látszott volna egy különleges, jövődölési jelként kínálkozó csillag, most még több okkal lehetett volna mondani, mint hat esztendővel a fejedelemhalál előtt: „Azt nem mondhatjuk, hogy talán a mi csillagunk jött már fel egyszer, mert a csillagok is elfelejtkeztek már mirőlünk.”

Ebben a csillagtalanságban éltek reggeltől estig, tavasztól télig, ifjabb kortól öregebb korig, és minden ostor meg kereszt, gyász és sóhajtás ellenére végig jelen volt, különleges csillagként ragyogott mégis a zágoni bujdosó életében az a „csuda”, hogy nemhogy csudálta volna mások nevetését, de maga is tudott a sok sóhajtás között legalább ugyanannyit, ha nem többet nevetni és mosolyogni! Nem egyszerűen úgy ment végbe ez a csoda, hogy „megfojtotta magában szomorúságait”, hanem sokkal inkább úgy, hogy a sok sóhajtás között felismerte: „a nyughatatlansággal való vágyódás az Istent megbántja, a suhajtás enyhíti a szomorúságot”... Már maga a sóhajtás enyhület volt a szomorúságban, annál inkább lehetett hát előszedni a ládából a reménységet, s hordozni a szívben elzárhatatlanul, hiszen már a verses-bűvös ige is kéznél volt a záruk „nyitjaként”: „A nyomorúságban lévők nem félhetnek / semmitől, de sőt még mindent remélhetnek”... És a rigmusos szavak mellett a saját elmélkedés szavai is szüntelenül vallották a melankóliátlan gondolatokat: „A való, hogy az Istenben reménység ellen is kell remélni”, mondta, és nem halasztotta másszorra, hogy erős vigaszként végiggondolja: „Mi azt akarunk, hogy csak a mi kívánságaink szerint folynának a dolgok”, holott Isten rendelését „békecséges türelemmel” kell venni, és ostort, keresztet, reménytelenséget, csillagtalanságot azzal a gondolattal kell venni, hogy „Bízzunk tehát és bízzunk, és úgy nem hagyatunk el”, mert „Aki a hideget adja, a mentét is ad melléje”...

Ez a „mente” lett és volt a bujdosó-élet lelki öltözeke végig, s valóban csodaszamba ment, hogy a sok baj, nyomorúság és kilátástalanság hidegében annyi meleget adott a „mente” a léleknek, mintha már-már egy nevető városban múltak volna tova a bujdosó-lét évtizedei. A derű, a törhetetlen életkedv már-már nevető természetté vált abban a szomorú szerencsétlenségben, amelyben a természet szinte az elfelejtésig száműzte a nevetést. Maga a fejedelem, az atyai pásztor, aki csaknem nyolc egész esztendeig vezette Európa egyik legnagyobb szabadságharcát Európa egyik legnagyobb hatalmassága ellen, s a harc elbukása után esztendőszámra ette a bujdosás kenyerét, ugyancsak nem balsorsot sóhajtó gyászkurucként, hanem gyaluforgácsos szakállal nevető esztergályosként, fűrő-faragó mesterként, „az ő természet szerént való mindenkori jókedvével” magasodott ki a bujdosók „táborából”: „Hogy pediglen minden úgy töltse az

időt, amint a mi urunk, arra az Isten ajándéka kívántatik. Mert ebédig az olvasásban és írásban tölti az időt, ebéd után pedig, aki látná, azt mondhatná, hogy valamely mesterember, vagy fűr, vagy farag, vagy az esztergában dolgozik, és az ő gyönyörű szakállá sokszor tele forgáccsal, hogy maga is neveti magát, és úgy izzad, mintha munkája után kelle-ne enni kenyerét. Őtet minden csudálja, ő pedig neveti az olyat, aki azon panaszkodik, hogy elunja magát. Ritka, édes néném, aki így tudja az időhöz alkalmaztatni magát, mind pedig, hogy úgy mondjam, az időt magához alkalmaztatni. Nem csoda hát, ha a zágoni születésű-természetű bujdosó is nevetni tudott már azon is, ha az „édes néne panaszkodott“, és a fejedelem forgácsos szakállá mellett a sóhajlás szelétől fehérített szakállról is megírta a maga bölcs nézetét, addig, míg a tékozló fiú kalácsa, fekete kenyeré és makkja lett a panaszokat tovaűző életbölcesség és bujdosás-könnyítő hitvallás tápláló példázata: „Édes néném, egy keveset nevtünk a ked panaszkodó levelén, mert kednek a panasza is kedves... Egy nagy király azt szokta volt mondani, hogy a szakállát a nyomorúságnak szele fejezítette volt meg. A' bizonyos, hogy őt vagy hat esztendő a haját úgy meg nem fejezíté, mint csak egy holnapi bú vagy gond... A bujdosásnak hosszú voltáról panaszkodni haszontalan, és nem jó, mert azzal meg nem rövidítjük, hanem még nehezebbé és hosszabbá tesszük. A nyughatatlansággal való szenvedés sokkal súlyosabb... A vallásunk szerént azt kell tartanunk, hogy bujdosásunk mind hasznos, mind szükséges... ha az Isten valakit hazavinne közülünk, jobban meg tudná becsülni hazáját és örökit. Nám a tékozló fiú, amég a háza rakva volt kaláccsal, bélessel, addig esziben sem jutott a fekete kenyér, de mihent a makkra szorult, akkor elfelejtvé a kalácsot, csak a fekete kenyeret suhajtá. Ne panaszkodjunk hát a bujdosásról, vegyünk mindent jó szívvel az Isten keziből, és úgy a bujdosásunk igen könnyebb lesz... Mindezek között úgy bukkant rá a kenyéradó idegen-pogány nemzet panasztalanságot tápláló „kenyérrakására“, mintha a legnagyobb nyomorúságok között is megtartó keresztényi igéket talála volna meg, s ehhez mérten bujdosása egész idején nem győzte azt a rakás kenyeret mindegyre elővenni és alapleckéként ismételni: „Azt nem okosan mondja-é a török, hogy az Isten rakás kenyereket hintett el imitt-amott az ember számára, és oda kinek-kinek el kell menni, és ott kell maradni, valamég a kenyérben tart. Itt vagyon a mi rakás kenyérünk elhintve, azért együnk belőlle, amég abban tart, zúgolódás nélkül, és azt ne mondjuk, hogy jobb volna Erdélyben málét enni, mint itt búza-kenyeret“...

Ilyen kalácsok, kenyerek és makkok mellett-között látta meg egyre tisztábban a Gondviselésnek azt a két kezét, amely rendkívüli erőt adott a „keresztthordozáshoz“, mert a hideghez a mentét is adva, folyton két kézzel munkálta — mármár forgácsokkal a szakállában — a világ, az emberiség s azon belül a szegény magyar bujdosók sorsát: „Hidakozásra híttak ide, de békességre jöttünk... Még most is elég biztatást adnak, de a' mind füstben megyen, és a hazánk felé menetelünknek sok szép vigasztalása úgy eloszlik, mint a felhő. Kétségben kell tehát esnünk? Távol legyen... A' való, nehéz Zágon nélkül ellenni; nehéz minden esztendőben 12 hónappal a vállamot terhelni... E' mind nehéz és súlyos dolog, úgy-é édes néném, de azért vagyunk keresztények, hogy bízzunk... Látja ked, milyen jó az Isten. Ha egyik kezével eltakarja előttünk Erdélyt, a másikával táplál. Édes néném, hát kétségbeessünk-é? Nem, hanem bízzunk, és mindaddig reméljük, hogy meglátjuk azt a Tündérországot, valamég élünk. Ha meghalunk, azután lássa meg, akitől lehet“... Ezt a két kezét soha nem vesztette el szeme elől — „a mi jó Istenünknek ha egyik kezében a vessző, a másikban a vigasztalás“ —, s minthogy az egyikben folyton mentét, táplálást, vigasztalást tapasztalt, a rodostói nehéz bujdosó-sors is csak úgy lett ostor, hogy a másik kéz láttán ugyancsak bölcs isteni rendelést ismert fel, s ezért azt mondta: „meg kell csókolni a vesszőt, amellyel ostoroz“... És csókolta is: „Azon törődöm, hogy nem Háromszéken vagyok. De ott jobb volna-é az Isten, mint itt?... itt akarja az Isten, hogy légy, azért itt sétálj ezen a szép réten.“

És ott is sétált, szép rétté változott a számkivetettség szomorú-sivár földje, még az „édes nénének“ is külön érté-sére adta, hogy „az én eszem nem hasogatja az áért, mint a kedé, hanem csak a földön jár“, s ment, sétált, járt-kelt a földön úgy, mintha a Gondviselés két kezébe fogózkodva két lába nőtt volna az eszének, és addig legeltette élet-eleven zágoni természetével a szemét a földön, amíg a szem pusztá gyönyörködésén túl az élet-fennmaradás, a létmegőrzés természetbeli-szőlőkertbeli titkára is rányílt a látása, szinte úgy, mintha az áért hasogatva eszével az égi Gondviselő-kezek titkait fejtegette volna: „Akármely felé menjen az ember, mindenütt a szép mező, de nem pusztá mező, mivel itt a földet mindenütt jól megmívelik... Kivált mostanában gyönyörűséggel nézi az ember itt a szántóföldeket és a szőlőket és a sok veteményes kerteket... Itt pedig nem karózzák a szőlőt, mint nálunk, azért is az ágak mind le vannak hajolva, a szőlőgerezdet a levelek befedvén, a földet is árnyékban tartják, e' pedig szükséges ezen a meleg földön, ahol nyáron igen kevés eső jár, így a föld nedvesen marad, és a szőlő nem szárad el“... Hiába volt közben nehéz sóhajtlásokkal szaporítva a levegőg, itt még a szőlőtöke is egészséges védekezéssel küzdött az időjárás aszályos mostoha-sága ellen, s minél több volt a földönjárás, a sétálás a szép mezőkön, annál nagyobb lett a bujdosó életében is a lelki és testi egészség összhangja: „ha az elme nem vidám és nem csendes, a test is ahhoz alkalmaztatja magát“ — hangzott fel a figyelmeztetés a lélek irányába, és az készséggel irányította a testet az egészség jó álmú nyugvóhelye felé: „Ha a szerencsén nem fekszem is, csak jól aludtam, jobb az egészség annál.“ Összefogott a lelki-testi erő a hosszú bujdosásban, s támadt egyszerre, együtt a lelki és a testi öröm: „Micsoda gyönyörűség pedig egy gazdaembernek a maga ültette gyümölcsfáit és szőlőit gyümölcsösen látni, és fáradságait a természettől megjutalmaztatni!“

Bizonvára lehetett akkor is hallani sok panaszt, sok sírást-rívást, látni szomorúság-mutatást, mártíromságesan búfehé-ritett szakállt, de az erős-egészséges, a földön járó zágoni test és elme a maga néma-csendes magánvában kivételes gondolati mélységgel és páratlan kedélygazdagsággal azt az életet élte, ami ezrek és milliók életként a legelnyuszíthatatlanabb megtartó erő a történelem veszedelmei között: a mindennapok mindenek mindeneseinek folyton fákat ültető és gyümölcsötető fáradozása lett az ő életmódja a bujdosás föl évszázadán át. Ez volt az az életkedély-virulás, amely képes volt egy egész hírneves szőlőhegy birtoklásának örö-mét adni két szőlőgerezddel, ha az a két gerezd a saját két kéz fáradozásának gyümölcsös gyönyöreiként került a rodostói bujdosó asztalára, már-már teljesen valóságossá tette a vesszőcsókolást: „Itt mi, Istennek hála, csendességben töltjük bujdosó napjainkat. Gazdaságra is adtam magamot, mert a kertemben övnehány szőlőfát ültettem, meg is fogotak, két gerezd szőlőt is hoztak. En azoknak így örülök, mintha a tokaji hegyet bírnám.“ 1741. március 15-én három évtizeddel a bujdosás útiára való lépés után készült ez a gyümölcsös számbavétel, de közben már sokszor látszott a gyümölcsérlelő jókedély dírossága a levelek narincosain, többek között akkor is amikor jó másfél évtizeddel korábban csaknem a két szőlőgerezd levének ódossággal folvt az elégedettség szava: „Édes néném... jól foly az erekben a vér, mert a ked levelén eleget nevttem“... Az elapadhatatlan éltkedv és jókedély, a legmostohább természeti s történelmi viszonyok között is szőlőhegy értékű gerezdeket gyümölcsötető emberi folytonosság lüktetett az erekben az ilven jól folvó vérrel, annál vigasztosabban, minél nagyobb vérfolvás-sokat szerzett az ostorozó kéz az emberek öldöklő csatázásai-ban. Egyszer még a vér helvibb-hazai-bb, ugvancsak jó egészségtől folvását is leírta az a penna, amelyen pataknyi sokasággal folvt a hol meleg, hol hideg tinta: „Az erdélyi vér nem az adomért szolgál, hanem a becsületért; ha egy kis hálátlansággal fizetnék is, azt nem tekintik... De vessző végít az ilven gondolatoknak és örülitünk még előre annak, hogy holnapután még gyütt eszünk ebédet és vacsorát, és hagviuk a törődést annak, aki azt szereti, ugvé édes néném. Ezzel maradok ked köteles, láncos, madzagos, spár-gás és zsinoros szolgája“

Akkor írta ezt a tréfálkozóan vérvételékes elkészítő szót, amikor először került bujdosásuk új helyeként pennájára az a városnév, hogy Rodostó.

A kövendi templom története

Aranyosszék egyik legnépesebb gyülekezete Kövend. Jó hírét azonban nem a számok hordozzák, hanem elsősorban a környék legrégebbi temploma. A 13.—14. századi eredetű templom leírását csak részleteiben tudom közölni, mivel az egyházközség irattárában megtalálható okmányok nagyon hiányosak.

Valószínű, hogy még az eredetileg román stílusú templomból alakult csúcsívesre és abból mai formájára. A templom régebbi része keskenyebb és bolt-hajtásos volt: megállapítható, hogy a déli része újabb építés. Mivel méretei nem feleltek meg az igényeknek, 1796-ban a templom keleti végéhez toldást építettek. A most használt templomi szószerk 1706-ból való, nincs adat, hogy a régebbi szószerk milyen lehetett. A mostani kőből faragott, jellegzetes szószerket Tsép Péter és Gaál János készítették. A szószerki korona későbbi eredetű. 1721-ben készült.

A templom tornya összeépült a templomhájjal, és a rajta lévő felírás 1701-ben készült. 1807-ben magasabbra építették és ugyanakkor kicserélték a zsindeley tetőt cinezett bádoggal. Mivel az alap nem volt biztonságos és a torony dőlési szöge a megengedettnél az évek folyamán nagyobb lett, ezért melléje egy teraszos, védő-, tartófalat építettek. A történelem folyamán templomunk sok viszontagságon ment keresztül. Kétszer égett le. Először, 1661-ben, a törökök ostromolták fel. Ebből az időből maradt fenn a még ma is közszájon forgó legenda, miszerint a falu népét, akik az ellenség elől a templomba húzódtak

két kas (kaptár) méh mentette meg, ugyanis azokat a torony ablakából ki-dobták s így keltettek ijedelmet az ellenség soraiban. A történelmi tény azonban az, hogy a templom az akkori török hadjárat alatt leégett. Másodjára 1700 után, a Rákóczi-szabadságharc idején égették fel a labancok, erre ma is büszkéek a kövendiek, hiszen bizony-ságtétel arról, hogy őseik kurucpártiak voltak.

A templom régi, védő, lőréses kőkerítésének nagyobb része még eredeti alakjában áll. 1988-ban az északi részének nagy része leomlott, amit 1989-ben a hívek áldozatkészségéből eredeti formájában állítottunk vissza. A kerítés építési anyaga kő, amit forró mészszel raktak össze, 1913-ban egy részét lebontották és vasráccsal modernizálták. A kőkerítés a 17. századi építés, s a törökök és tatárok elleni védekezésre használták.

A templom és a torony építési anyaga: kő, téglá, cserép és horgonyzott lemez. 1913-ban volt a legnagyobb mértékű restaurálás, amelyet Pákei Lajos mérnök terve alapján végeztek. A templomnak művészettörténeti szempontból leghíresebb és legértékesebb része a 161 kazettából álló, népi ornamentikával készült festett mennyezet. A mennyezetfestmény 1721 és 1796 között készült. A templom restaurálásakor figyelembe vették a templom művészettörténeti jellegzetességeit, és ennek köszönhetően régisége nem szenvedett csorbát. A mennyezet festményének restaurálását nagy szakértelemmel és odaadással Ürmösi Jenőné

A kövendi templom

Benczur Elza végezte. Sajnos, a templom építőmesterének és a mennyezetfestmény készítőjének a neve ismeretlen.

Nagyvonalakban ez templomunk története, amely őseinktől maradt ránk, drága ajándékként. Minden kövébe és téglájába történelem van írva, a kitarítás és helytállás felhívó szavai. Meg tudott újulni kétszer is, mert mindent megtettek, hogy legyen hol dicsérni az Istent. Templomunk híres és régi, de meggyőződésem az, hogy csak akkor tud továbbra is ellentállni az idő vasfogának, ha vasárnapról vasárnapra, ünnepnapról ünnepnapra igénybe vesszük és használjuk. Ahogyan őseink sok áldozattal átmentették az idők nehézségein, úgy nekünk is szent kötelességünk, hogy híressé tegyünk azáltal, hogy szeretjük a benne való lakozást. Ez lehet csak templomunk jövője!...

Székely Miklós
lelkész

Ember szolgája, Isten embere

Részlet a Rög alatt című könyvből

Valahogy olyan formán áll a dolog, hogy a magam fajta haladó szellemű népvezetők a demokráciát is akarjuk, de azért azt sem tudjuk eltűrni, hogy a tömeg a maga szabadságával élve lehetőségei legelső határán mozogjon minden munkájában, ahelyett, hogy a legjobbat, a legértékesebbet teremtené meg, amire csak képes. Belátjuk, mennyivel helyesebb szabadságot hagyni az embereknek, éljenek úgy, ahogyan akarnak, utóvégre is ők tudják legjobban mi teszi őket boldogakká, de ugyanakkor azt sem tudjuk megállni, hogy oda ne kiáltsunk nekik: azt ne úgy, ez bolondság, ez tudatlanság! Ki kellene irtanom magamból minden elképzelést, minden különleges kívánságot, amely az emberek életére vonatkozik, s tudnom kellene megelégedéssel szemlélni mindent, amit tesznek, s ahogyan azt teszik? Célszerű volna ezzel az egész demokrácia recepttel követhetőnek lenni s teljesen magára hagyni a népet, az istenadta népet? Am vezessük az embereket, mert erre ők bennünket szerződészerűleg alkalmaztak; de szigorúan azon elvek szerint, amelyeket ők előírnak. Vajjon milyen következményekkel járna ez a száz százalékos demokrácia?

Ez irányban, sajnos, nem szükséges kísérleteket végeztetnem. A nép több helyen él viszonylagosan magára hagyatottan, mint ahány faluban irányítják tevékeny és értelmes vezetők. Pap s tanító hány helyen csak kenyér kereső szol-

ga, aki örvend, ha békén hagyják s dehogyan zavarna több vizet, mint amennyi a malmára folyik. Az állami hivatalnokok pedig nagyon ritkán érnek rá a nép dolgaival bajlódni. Fel nőnek így nemzedékek, amelyek céltudatos vezetés alatt s hasam állottak, s amelyeket torzzá tesz a modern élet sok tolatkodó hatása, a városok, a gyárak, a könnyű szórakozás s a nagyobb szabadság, amellyel nem tudják, mihez kezdjenek. Kétségtelen, hogy más a Csendes tenger valamely pálmafás, forró szigetén magában élő törpe önállósága s más azé az erdélyi falué, amelyik körül a huszadik század körülhetetlen forgó szele a falakat ledöntötte s amelyik így már túl van azon, hogy a külső hatásoktól magát megmentse.

S még így is, nem lehetetlen, hogy okosabb állapot a vezetetlenség. Hiszen igaz, hogy ezek a magukra hagyott falvak hátrább állanak sok tekintetben, mint azok a szomszédos községek, ahol a hivatott vezetők buzgósága szövetkezeti mozgalmat, nagyobb öntudatosságot, valamilyen fölismerhető éhséget teremtett egy magasabbrendű élet iránt; de kérdés: mi ebből az állandó, mit tett a jól vezetett nép kiirihthatatlan szokásává? A ráteremtett vezetők helyébe kisorsú emberek kerülhetnek s akkor a sok büszkeséggel elért eredményeik rövid esztendő alatt semmivé válhatnak. Viszont a maga erejéből s a maga módja szerint élő embercsoport alább már nem eshetik, úgy vélhető, s így csak előbbre haladhat.

Nem lehetetlen, hogy mi annyian, kik életünket a társadalom, embertársaink előhaladásának szenteljük, hiába és értelem nélkül vesződünk annyit, égetjük életünk gyertyá-

ját reszketősebb, gyorsabb, bolondabb lánggal. Olyanok vagyunk, mint a kakas, aki fél éjszakáját álmatlanul tölti el; nehogy elaludjék s a hajnal megkésse. Olyan fontosaknak érezzük magunkat; akkor boldogsággal és büszkeséggel gondoljuk át a szerepünket! Vajjon mi lenne, ha mi nem lennénk? Szegény elárvult magyarok, ne féljete, itt vagyunk mi, hogy az életeteket egy kicsit tartalmasabbá, egy kicsit értelmesebbé tegyük.

A nép jól tudja, hogy milyen vezetőt kíván. Legyen becsületes, lehessen benne megbízni. Olyan értelemben is lehessen benne megbízni, hogy titokban s ravaszul különös, új szokásokat bevezetni ne akarjon. A törvényt tartsa és tartassa be. Szeresse a népet s tisztelje hagyományait, örömét úgy keresse, mint a többiek. Járjon közénk, beszélgesse el velük barátságosan, szeressen kártyázni, egy kevés bor mellett elbeszélgetni. Ha valaki hozzá fordul tanácsért, kölcsönért, álljon rendelkezésére. Ennyi az egész, amit vezetőjétől a nép kíván a hivatalos ügyeken kívül. Nem sok. S azt a vezetőjét, aki ennyit tud tenni, sem több, sem kevesebb, kitartóan szereti. Soha neki föl nem hányja, hogy gazdasági és társadalmi téren nem törődik előhaladásával. Tisztelem. Ha gazdag s rangja van: még odaadóbban. S ha ehhez még hozzáadódik a nyitott pince, ha az atyafi biztosan számíthat egy-két pohár borra, amikor papját, tanítóját meglátogatja, akkor már szavakat sem lehet találni a ragaszkodása kifejezésére.

Vajjon nem lenne jobb, ha megpróbálkoznám, hátha tudnék népemnek ilyenfajta vezetője lenni? Hátha meg tudnám magam szerettetni velük én is, mint mások sokan?

Mert keserves és fájdalmas gyűlöletben mosdani.

Én tudom s mégsem értem, miképpen lehet, hogy engem minden hívem ne szeressen? Hiszen én néha még az igazságomat is szégyenlem, ha az neki gyarlóságában botránkozást okoz, az nem igaz, hogy nekem csak célom van vele, hogy én csak építeni akarok s kockakövek helyett emberekből. Célom, az van. De az embert s mindent ami ezen a világon látásom körébe, kezem ügyébe kerül, titokzatos, holdog ragaszkodással szeretem. Van bennem valami a misztikusból a látott és érzett dolgok iránt. Legyen az a számarám, amellyel a gabonás körül kergetőzni szoktam (hát bolond ez a pap?), legyen az a sziklás hegyoldal, vagy legyen az a legértelmeletlenebb ember, aki nem is saját maga, mert az apja, a szomszédja s a negyven esztendővel ezelőtt meghalt papja beszél belőle: boldog, jó kedvű szeretettel nézek rá. S bennem meg van az a tehetség is, hogy a legszárzabb, legönzőbb emberrel is, olyanokkal akikről mások azt suttogják a fülembé: ettől az embertől óvakodj, mert ez neked ellenséged!, hidat tudok építeni amelyen megértéssel és rokonszenvvel találkozhatunk. Az én mágnesem nem a rothadt részt keresi ki az emberben, hanem azt a paránvi lángot, amely tiszta és meleg. Ezt a tulajdonságomat talán önérdékű alkalmazkodásnak láthatják sokan. — Ez az ember nyíltan, a porondon, húzódozik attól, hogy mindenkinek szemébe mondja azt, amit benne nyilvánvalóan kifogásol — vádolhatnak. De én egyes személyekről a hátuk mögött is csak ritka esetben mondom meg a véleményemet. Nekem nincs bajom az egyes emberek hibáival. Nekem nem az a célom, hogy egyes emberek erkölcsi házeleit megesperiem. Engem az emberi gyarlóság nem is bánt, hisz az tudományosan megmagyarázható, szükségképpen. És az embert elfogadom, tudomásul veszem úgy, ahogy van, én szeretem. Még azokat is, akik rólam a faluban a legképtelenebb híreket terjesztik. Amikor a múlt karácsonykor azoknak szájafele szerint való legátust hoztam, akik az én egyetemes vallásos templomban s minden papiasság nélküli szónoklásomban gyűlöletet nem találtak (akik tudni illik azért mennék a templomba, hogy ott élvezetet szerezzenek) s amikor láttam, miképpen gyűlt ki az arcuk azoknak, akik a régi megszokott biblikus, simogató s mindig ingven reményt nyújtó beszédek ízet elfeledni nem tudták: velük örvendtem én is. S három évvel ezelőtt, amikor a híveim egy részének szeretetét már elvesztettem s először állottam ki a szeretet vendégség kenyerét megtörni: sírva fakadtam ott mindenki előtt. A beszédemet folytatni sem tudtam, annyira lelkeembe vágott az a meesiratni való állapot, hogy reám némelvek haraggal gondolnak.

Mégsem tudok a demokráciának eleget tenni, az embereknek kedvük és kívánságuk szerint való vezetője lenni.

A lelkész hivatása különös összetétele a tiszta demokráciának és a teokráciának. A népuralomnak és az istenuralomnak.

Ami belőle pap, az demokrata. A pap szertartásokat végez a népe szájafele szerint. A próféta nem törődik a népgyönyörűségével és boldogságával.

A pap az emberek fizetett szolgája. Tartják, hogy a gyermekeket megkeresztelje, az ifjú párokat megesse, a halottakat eltemesse. Tartják és fizetik, mint a villámhárítót: van aki védje őket Isten és ember ellen. Szárazság idején a templomba küldik imádkozni, Istennel viaskodni.

A próféta az Isten szolgája. Nem tartják, nem fizetik: feltolja magát, nem tágit, szől alkalmas és alkalmatlan időben. Megzavarja az emberek boldogságát, ítéletet hirdet. Az isteni élet fáklya vívője. S az isteni élet a meg nem álló, folyton előre néző fejlődés. Kilendíti az embereket a megszokott kerékvágásból. Mindig a jobbat követeli. A hagyományokat alapul használja, nem törvénynek. Az emberek kívánságát az isteni akaratához méri.

Lelkész vagyok: egy kicsit pap, nagyobb részt próféta.

Hivatalos kötelességemet becsülettel elvégzem. A gyermekeket, amikor velük a keresztanya árvaegyedül a lakásomon megjelenik, megkeresztetem. A fiatalokat megeske-tem: s ha a család cifra és fényes esküvőt kíván, békén eltűröm, ha más papot hozat arra az alkalomra. A halottakat eltemetem s ha nem is sirattatom meg a hozzátartozókat kiadósan, azért vigasztalást próbálok nyújtani. A templomban a hívek aggodásait, félelmeit és reménykedéseit kifejezni próbálok. A palástot magamra öltöm: pap vagyok.

De elsősorban próféta.

Szólok az igazságot, hirdetem az igazibb, teliesebb, istenibb élet szükségességét, akár élvezik a beszédeimet a hívek, akár nem. Lennem kell a falu élő lelkiismerete, a jószág fölmutatója, a gyarlóság ostromozója. Tudom, vannak, akik templomba nem járnak, mert a kemény beszédet nem bírják. Mások talán szívesebben hallgatnák minden vasárnap a Nőé történetét s az özönvíz előtti dolgokat. De lennem kell az isteni élet jeladója 1934-ben, ha tetszik, ha nem tetszik ez az embereknek.

Istenországának vagyok a munkása s Istenország: élet. A templom négy fala közt legfeljebb lelket nyerhetünk: indítást, útbaigazítást. Vezetnem kell népem életét minden fordulatában az isteni magasságok felé. Bele kell avatkoznom gazdálkodásába, pénzköltésébe, építkezéseibe, ruházódásába, szabad idejének fölhasználásába. Szépséget, szeretetet, megértést, igazságot nem csak prédikálnom, megvalósítanom is kell a lehetőségek határán belül.

S mert első sorban próféta vagyok, pap is csak úgy tudok lenni, ahogy azt prófétaim megengedi.

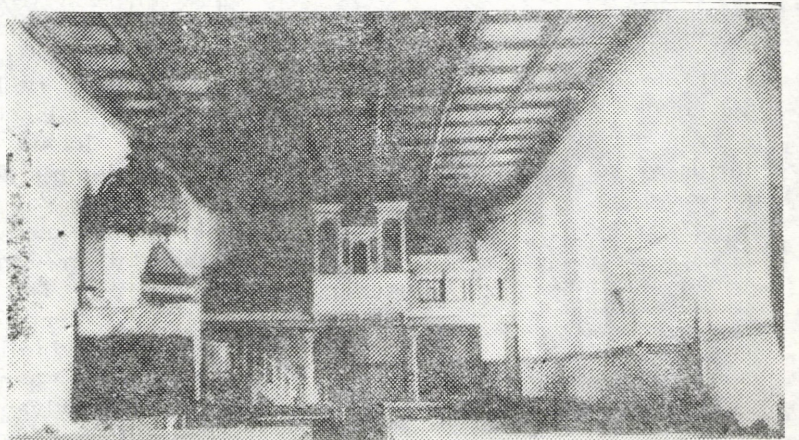
Hát így van ez: nehéz összevegyíteni egy üvegbe a papságot és a prófétaim. Olaj az egyik és víz a másik. Különválva marad mind a kettő de esetleg a víz sem iható s az olaj sem ég a kénytelen együttélés miatt.

Ami igaz, az igaz. Én a papságot holnap odahagyom a prófétaim kedvéért; viszont azt is tudom, hogy meghal a nép, amelynek prófétaim nincsenek.

Hadd maradjak hát *lelkész*, papnak és prófétaim egybenövése.

Nehéz munka, keserű kenyér a lelkészi munka, a lelkészi kenyér.

Legyen saját maga, ember szolgája, Isten embere: az emberek kövessék is, szeressék is: ez a lelkész hivatása.

A kövendi templom belseje

Akiknek nincs templomuk

A kezdet

A faluról városra való vándorlás következményként a vidéki gyülekezetek számukban megcsappantak, míg a városiak növekedtek, mert ha el is szakadtak szülőfalujuktól, egyházukhoz hűek maradtak. Az új környezetben a vallás éltető erőként hatott, összetartotta a széthullásra ítélt kis csoportokat, a templom, egyéb szolgáltatásai mellett, találkozási hellyé is vált. Az ötvenes-hatvanas években Kolozsvár környékéről is sokan a városba költöztek, gyarapítva az akkor még egyetlen belvárosi unitárius gyülekezetet. Előbb megalakul az Irisz teleni, 2. számú egyházközség, majd az egyházi vezetőség úgy dönt, hogy megalapítják a monostori önálló gyülekezetet is.

Az Unitárius Püspökség 1980 végén pályázatot hirdet az új lelkészi állás betöltésére, de ebben az évben már Kolozsvár zárt város, törvények szabályozzák a letelepedés és munkahely viszonyát, persze, úgy fogalmazva, hogy a bürokrácia útvesztőit végigjárva se legyen végtelen és stabil a helyzet. Mindez akkor, amikor az államhatalom az egyházak elszigetelésére, manipulálására, kiszolgáltatottságára törekszik.

1981. február 22-én tartják a lelkészválasztó közgyűlést, és a hat jelentkező közül többségi szavazattal a Nagyenyeden szolgáló Benedek Ágoston nyeri meg a pályázatot.

Több éves akadályok

„A Kolozsváron való letelepedés kiharcolásában több vezető személyiség is támogatásáról biztosított, írásokat kaptam, de a végén csak azokkal maradtam” — mondja Benedek Ágoston.

Végül is eltelik hat hónap, amikor 1981. július 9-én, közgyűlési határozat alapján, Benedek Ágostont kinevezik a 3-as számú körzeti lelkészévé. Hosszas utánaiárások, kerülőutak, ismerősök, jóbarátok révén sikerül megszerezni az ideiglenes tartozkodási engedélyt. Közéltíz éven át minden évben újabb pecsét, igazolás a gyermekeknek, mert anélkül nem írják be az iskolába, egyszerűen: a minden évi kálvária. Kérvények íródnak a Városi Néptanácsnál az RKP helyi vezetőségéig, a Püspökségen keresztül a Vallásügyi Hivatalhoz, közben telik az idő, a közösség léte bizonytalan, a lelkész a bürokrácia útvesztőiben, az egyházi vezetőség tehetetlen.

Az újév szerencsét hoz

1983. január 1-én Benedek Ágostont újra kinevezik, de most már nem körzeti lelkésznek, hanem a jogi személlyé vált monostori egyházközség végtelen papjává. Állását 1983. március elsejével kezdődően foglalta el. A pályázat megnyerése óta több mint két év telt el, közben a Püspökség templomról gondoskodott, Dr. Molnár Dezső református lelkésszel megegyeznek, hogy vasárnap délután négy órától a Mócsok úti „Kakasos templomot” átengedik a monostori gyülekezetnek. És végre 1983. április 3-án, Húsvét napján megtartják az első istentiszteletet.

Történelem — tiszta forrásból

(Folytatás a 7. oldalról)

narancsait, szabályait összefoglaló falutörvényekhez is elvezettek ezek a protokollumok.

1581 óta őriződtek meg székelv falutörvények. Az 1716-os esztendőben írott alsócsernátoni rendtartás végeére a notárius verset is illesztett. Íme néhány sora:

A mi jó atyáink, a iámbor régiek,
A törvényt mondották a város lelkinék,
Annélkül fennállni nem lehet senkinek,
Szükséges hát lenni falu törvényének,
Ehhez tartsa magát iámbor és csintalan,
Valamirő és nyakas, bátor s bátoriatlan,
Pécs és erőtlon, gazdag s gyámoltalan,
Örökös, jövevény, tudós, böles s tudatlan.

*

A falutörvények világáról“ könyvekben, tanulmányokban számoltam

Innen újabb fejezet indul a közösség életében. A belvárosi lelkészi hivataltól kapott névjegyzék és címek alapján Benedek Ágoston 420 család meglátogatására készül.

— „Azt tartom családlátogatásnak, amikor legalább egyszer sikerül találkozni a család tagjaival” — mondja a tiszteletes úr. „361 családot megtaláltam és «átvettem», szerveztem a gyülekezet jövője életét. 127 család nem volt egyházfenntartó, be kellett vonni őket is, s ezt csak rendszeres találkozásokkal tudtam elérni. Évről-évre eljártam mindenkihez, végül is sikerült egy életképes gyülekezetet létrehozni, eleget téve az egyetemes egyházi és társadalmi kötelezettségeknek. A hívektől tudtam meg, hogy a Monostor út 9. szám alatt van egy hajdani szerzetesi imaház. A Püspökségen keresztül 1983. október 17-én kérvényeztük a Városi Néptanácsnál az épület bérbevételét. Abban az időben, és most is, az Építkezési Vállalat raktárként használta. Többszöri kérvényezés, több ígéret után se rendeződött az épület sorsa. Annál is inkább szükségünk lett volna rá, mert a délutáni Istentisztelet kedvezőtlen időpontját a hívek kifogásolták. A jelenlét még így is biztató volt, ősszel és télen általában hetven-nvolevanan, nyáron ötven-hatvanan vettek részt az istentiszteleten.

A hívek mind anyagi, mind erkölcsi támogatásban részesítették az új egyházközséget, önállókká váltunk. Gyermekeiket rendszeresen elküldték a hitoktatási órákra; évente a vallás-erkölcsi élet fellendítése érdekében szeptembertől májusig megrendeztük a szeretet-vendégségeket, havi ötven-hatvan család felkérésével és meghívásával. Találkozókat szerveztünk a különböző vidékekről beköltözöttek számára, egyházi és világi előadók meghívásával. Így telt el hét év.

Az ezévi első Keblitanácsgyűlésen az egyházközség vezetőségének az volt a kérése, a gyülekezet álláspontja, hogy most lehet, és telket kell kérni, templomot építeni. Azon kívül, a már említett Monostor úti épületet szeretnénk ideiglenesen kibérelni. Ennek érdekében az 1983-as kérést a Főhatóság megerősítette, a Városi Polgármesteri Hivataltól megkapták a kiutalást, még csak az Építkezési Vállalattal kellene szerződést kötni, de többszöri próbálkozás után ez még nem sikerült.

„Július 7-én egyházközségi közgyűlést tartottunk, ahol egyesek elvetették a templomépítés gondolatát, mások azt szeretnék, ha ideiglenesen átvennék a Monostor úti imaházat, kijavíttatnánk, és amíg a gyülekezetnek temploma lesz, addig azt használnánk. Templomépítésbe külföldi segítség nélkül nem tudunk kezdeni, de kaptunk írást az Unitárius Világszövetségtől és különböző svájci protestáns gyülekezetektől. Telekiérvénylésünkre már megvan a kedvező válasz, most már csak tervrajzra kellene pályázatot hirdetni és minél hamarabb munkához látni“.

Az írodából kifele elmondia Benedek Ágoston azt is, amiről nap mint nap annyi izgalommal beszélünk: az utolsó két évben az ő gyülekezetét is tizenhat család, negyven lélek hagyta el. Kitelepedtek. A helyzet még nem kétségbeesítő, de kell éreznék az emberek, hogy tartoznak valahová és törődnek velük!

Kelemen Hunor

be. Nem régen egy kis olvasmányélményemről is írtam, és rövidre fogottan ezt mondanám el, példázva azt, hogy mélyen gyökerező demokratikus hagyományokért a tiszta források tükrében látható, abból megismerhető múltunkhoz is fordulhassunk:

Történt, hogy 1703. július 11-én Alsó-Toriaán az Iskola Házban falugyűlést tartottak. Jelen volt Apor Péter uram is. Ezalkalommal törvénybe iktatták azt, hogy amikor szükséges és hasznos dolgokról dönt a communitas, a határozathozatalban minden társadalmi rend vegyen részt. Telt-múlt az idő, és 1746-ban báró altoriai Apor Péter, Háromszék főkirálybírája, a Habsburg birodalom ismert személyisége, a Metamorphosis Transylvaniæ szerzője azt írta a kancellárnak, hogy: „az öregecs és gyengeség hetven esztendőre úgy utólért, hogy csak végső órát várom...”

Pár hónapra rá — a tiszta források tanúsítják — mégis ott bandukolt a valóban megfáradott főúr Toria útián, menegtetett az Iskola Házhoz, mert falugyűlésbe hívta, és neki kötelessége volt a falu törvénye szerint voksolni menni.

1849. február 15-én a csíkszentmihályi faluközösség tagjai levelet írnak tőborba szállott testvéreiknek, faluszeleiknek, üzenvén: „...víg kedvvel, bátor lélekkel víviatok”. Végsőzetül rájuk emlékezve, hadd tolmácsoljuk a mában élőknek, hogy: ha megfáradnak a vídamsággal vívott vagy komor önszerkallással folytatott küzdelemben, és ha csüggedéssé válik bennük a bátornak született lélek, nihenienek meg történelmünk valamelyik forrása mellett, és legyenek egy kortyot tiszta, friss és egészséges vízből!

Gyermekeknek

Kezdetben... Ezzel a szóval kezdődik a Biblia. Mikor volt ez a kezdet? Évezredekkel, évmilliókkal ezelőtt? A Biblia erre a kérdésre ennyit válaszol: Kezdetben teremtette Isten a mennyet és a földet. Vajon hogyan? A földön még nem lakott senki. Mindenhol hideg volt, néma és koromsötét. Az egész földet víz borította.

Ekkor Isten szólt: Legyen világosság! És teremtő szavára világosság lett. Mert amit Isten mond, az megtörténik.

De amint beesteledett, a földön újra sötét lett. Isten így szólt: A világosság neve legyen nappal, a sötétségé éjszaka. Ez történt az első nap.

A második napon Isten folytatta teremtő munkáját. Így szólt: legyen kék égbolt a föld felett! És meglett. Fehér felhők úsztak az azurkék égen. Csodálatosan szép volt.

Azután újra este lett. Így ért véget a második nap.

A harmadik napon Isten egy helyre gyűjtötte össze a vizeket, és elválasztotta a szárazföldtől. Majd így szólt: Ami a vízből kiáll, az a szárazföld, a víz pedig a tenger.

A szárazföldet felékesítette: teremtett mindenféle fűvet, virágot és fát. Gyönyörűvé lett a föld.

De a negyedik napon még szebbé lett. Akkor teremtette Isten a Napot. Reggel felkelt az égbolt szélén, aztán mind fennebb emelkedett, s ragyogva árasztotta fényét a földre. Estefelé aztán lassan ereszkedni kezdett, míg végül teljesen elbújt az égbolt peremén. De most nem lett vaksötét, mert éjjel a Hold járt végig az égen, s körülötte csillagok tündököltek. És szólt Isten: Nappal világítson mindig a Nap, éjjel pedig a Hold adjon világosságot! Járásuk szabja meg az időt. És úgy lett.

Ekkor az ötödik nap következett. Ezen a napon a halakat és madarakat teremtette Isten, s benépesítette velük a tengereket és folyókat és a levegő égboltot. Így szólt: A madarak készítsenek maguknak fészket, rakjanak abba tojásokat, és költsek ki azokat. Így mindig sok madár lesz a földön. Ezzel elmúlt az ötödik nap.

A hatodik napra tartogatta Isten a legnagyobb szerűbbet az egész teremtett világon. Először megteremtette az összes állatokat: lovakat, teheneket, bárányokat és nyuszikat, tigrist és oroszlánt, a hatalmas elefántot és a kis egeret. Majd megáldotta őket a szaporodás képességével.

Es ekkor így szólt Isten: Most pedig megteremtsem az embert, aki hozzám fog hasonlítani. Isten képmására teremtette tehát az embert, férfiuvá és nővé. Majd így szólt: Az embert teszem urává mindannak, amit teremtettem, hogy uralkodjék a tenger halain, az ég madarain és minden földi állaton.

Évezredek, évmilliók teltek el közben? A Biblia így írja: Hat napon munkálkodott Isten, hat napon teremtette az eget és földet és mindent, ami azokban van.

A hetedik napon pedig megpihent, megáldotta és megszentelte ezt a napot. Így teszi teljessé az életet a munka és pihenés, a hétköznapi és az ünnep váltakozása.

Csakugyan így történt? Ha hittel olvassuk a Bibliát, a hit által megértjük, hogy Isten a teremtője az egész világnak.

Téged is Isten teremtett. Amikor még egészen aprócska voltál, akkor ajándékozott téged édesanyádnak és édesapádnak. Akkor még egészen csöpp gyermek voltál. Még csak sírni tudtál, meg egy kicsit rugdalózni. És akkor Isten gondoskodott rólad, hogy nagyra nőjj.

Es íme, mekkorára nőttél. Sok mindent megtanultál már. De tovább kell még nőned, és sok mindent kell még megtanulnod. Erről is Isten fog gondoskodni. Mert ő nemcsak a teremtőnk, hanem a gondviselő Atyánk is, aki csak szeretni tud, mert ő maga a szeretet.

Hát Izsák s a hátizsák

Megy, bandukol Hát Izsák,
hátán tömött hátizsák.
Izzad, szuszog Hát Izsák,
nevetgél a hátizsák.
Feldühödik Hát Izsák:
A nemjodat, hátizsák!
Oktondi tán Hát Izsák,
hogyan nevetgél, hátizsák?!
Nesze neked, hátizsák! —
s földhöz csapta Hát Izsák.
Szétrepedt a hátizsák.
Fütyörészik Hát Izsák:
hátán üres hátizsák.

Cserebere

Kedves komám, Balambér,
tyúkot adott galambért.
Mert a komám, Balambér,
oda volt a galambért.

Siránkozik Balambér:
oda adtam galambért
tojós tyúkom, Balambért,
egy vén kappan galambért...

Csak kacagom Balambért:
miért adta galambért
tojós tyúkját: Balambért?!
Mert, ha komám, Balambér,
nem adta vón' galambért
kendermagos Balambért,
egy vén kappan galambért,
vígna tojna Balambér,
s kedves komám, Balambér,
minden áldott reggelre
friss lágytojást ehetne.

N. Kiss Agnes rajza

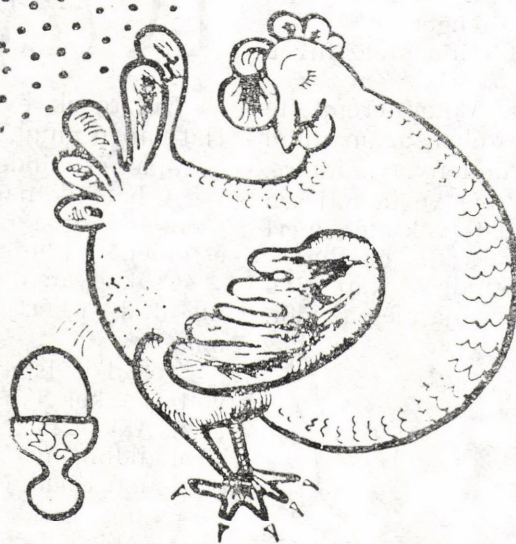
S úgy elámult vót

Elt egyszer egy pék,
s olyan lusta vót
ez a sovány pék,
hogy egy kicsi pók
kalácssütő kemencéjét
mind beszötte vót.

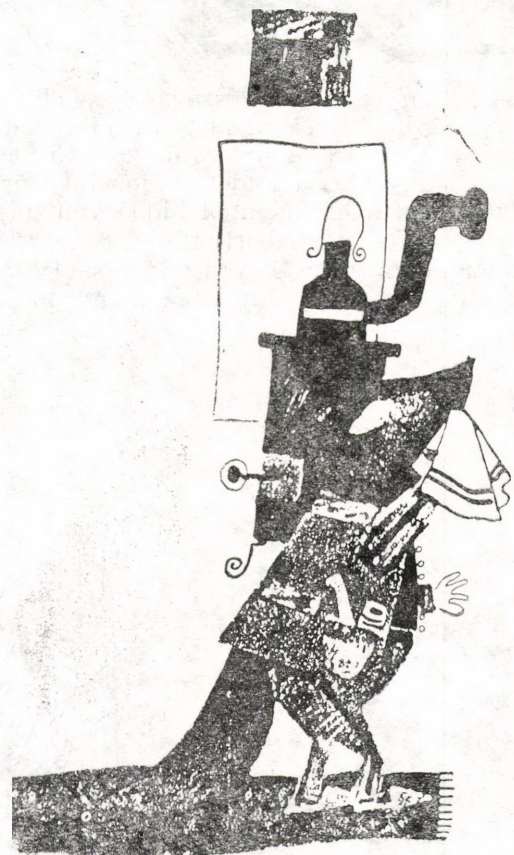
Ámult csak a pék,
s fel nem fogta vót
az a buta pék,
hogy egy kicsi pók
azt a hatalmas kemencét
bé hogy szötte vót?

Híjnye! — szölt a pék —,
ilyen sohse vót,
hogy egy kicsi pók
a kalácssütő kemencét
mind beszötte vót!...

S úgy elámult vót
az egyszeri pék,
hogy rá hetvenhárom keddre
menten meg is hótt...
Biz, ha meg nem hótt
vóna ez a pék,
az a kicsi pók
mesénk ezüstös fonálát
ma is fonná még.

Öreg ürge

Árkossy István rajza

Öreg ürge
már nem fürge,
köhög, tüsszent:
meg van hülve.
Az ürege
kopár, rideg,
didereg benne
a hideg.
Rég elrepedt
a kályhája,
ütött-kopott
a bundája.
Nem hancúrozik
a réten,
kuporog a
verőfényben,
s ahogy gubaszt
a sok fürge,
zajos kedvű,
ifjú ürge
között a vén,
náthás ürge,
olyan, mint egy
valóságos
ágrólszakadt
szegény ürge.

Az olvasó véleménye

Brassó, 1990 július 15.
Dr. SZABÓ ÁRPÁD teol. professzor Úrnak
Kolozsvár

Kedves Árpád!

„Fogadatlan prókátornak ajtó megett a helye“ —, mondja a közmondás. Mégis engedjétek meg, hogy bekopogtasak Hozzátok, az UNITÁRIUS KÖZLÖNY, újabban megjelent lapunk szerkesztőségébe, és azon melegében, ahogyan azt átolvastam, néhány megjegyzést is tegyek rá.

Legelőször is kimondhatatlan örömet fejezem ki a fölött, hogy bár kissé elkésve, de ez is megjelenhetett — végre abban a nyomtatványtengerben, amivel hivatottak, hivatalosak és könnyen kifelejtethető elárasztották belföldi hírlap-irodalmunkat. Románia területén soha ennyi újság és folyóirat nem volt, és adja Isten, hogy minél több belebukjék dicstelen vállalkozásába.

Tudok róla, hogy nálunk ez a régen bevált és most is annyira szükséges lap csak nagy nehézségek árán jöhetett létre. Azt is megértem, hogy nivóban, kiállításban, tartalomban és képanyagban semmiképpen nem akart a mi lapunk sem elmaradni más egyházak hasonló kiadványaitól. A katolikusok, reformátusok egyházi folyóiratait, ha nem is kapom rendszeresen, mégis fogalmam van irányukról, céljaikról és valamennyit [...] az újat várók lelkesedésével olvasgatom el. Es párhuzamot is próbálok vonni közöttük. Egyben csodálom általában, hogy a mai politikai légkörben és a mai papírhiányban, valamint nyomdai zavarok között egyáltalán meg tudtak(nak) jelenni. Azok között rangos helyet érdemel most megjelent első számotok. [...]

Nagy és kis lapoknál szokásban van a második oldalt „szent oldalnak“ tekinteni és amolyan politikai célkitűzésre szokták használni. A magam részéről, mint mai politikai fontosságú mondanivalónak, oda a Püspökök találkozását tettem volna. Különben az a Jakab Dénes cikkével teljesen odaváló lett volna.

A második oldal amúgy is félresikerült. Lehet híres, nevezetes a tordai harang, azon lehet igen értékes felirat is, maga a kép azonban elmosott, semmitmondó így magában, és hiányzik a magyarázó szöveg. Mert a Rezi Elek cikkével semmi kapcsolata sincsen. Különben is, az ilyen nevezetes tárgyak csak úgy odavetve nem sokat mondanak.

Dicséretre méltóak az állandó rovat grafikai jelzései. Különösen ha az ötletesen és kifejezően van alkotva. Ezen az oldalon is van egy kép, sőt szép is az, de szintén hiányzik alóla 2—3 sor magyarázó szöveg. Es még valami: minden ilyen jellegzetesen a szöveget kiegészítő kép jobban hat, ha az a szöveg közé, lehetőleg a középre van beékelve. Jó hatással van az olvasóra az olyan Molnos-féle próza is, ha ugyanabban a gondolatmenetben strófák is találhatók. De hát nem mindenki költő...

Mindenesetre, nyereség, ha oldalaitokon olyan rangos írók is megszólalnak, mint Szabó Gyula és Lászlóffy Aladár. Csak legyen kitérítés, hogy el ne maradjanak. A kövendi úrvacsorai kehely felvételéhez használt kép elmosódott, gyenge volt, ilyenekkel nem érdemes kísérletezni.

A Borbáth Károly féle megemlékezéshez nem ártott volna más fajta betűkből szedetni a címet. Az őskor vallásáról közölt tanulmány feltétlen folytatást igényel, melynek során teljes képet kellene kapnunk a honfoglalási magyarok hitéről is, amit rég igényelnek az olvasók.

Szabó Gyulától Orbán Balázsról olvasni maga is egy élmény. A közölt kép azonban minőségben nem áll mellette.

A magam részéről még azt is kifogásolom, hogy az a pontosan egy oldalra kiszabott cikk csak áttételben kapja befejezését. Sokkal nyugtatóbb az olvasó számára, ha egy témát egy helyen találhat meg. Különben egy jól sikerült Orbán kép a címlapon is elkelt volna, hisz az Imreh István cikkével különben is a szám Orbán Balázs emlékszám is lehetett volna.

Szép, hogy Tamási Áron cikkének beiktatására is gondoltatok. De lesz-e mindenkor helyetek, hogy irodalmi részeket ennyire bőven közöljétek? Bár csak más erdélyi klasszikusokat is megszólaltathatnánk! Ez vonatkozik a Tompa László versére is. A sárdi úrvacsorai tányér képének ilyen méretben való közlése azonban nagy luxusnak tűnik. Ha egy akkora helyre a sárdi eklézsiácska történelmét dughatuk volna be, többet használtunk volna egyháztörténelmünknek.

A Kelemen Hunor cikke és a Molnos Lajos verse igen aktuális kaput döngtet. Lehet, ezért tartottátok időszerűnek odatenni az Orbán Balázs fényképezését is.

Iskoláink ügye tudtommal még megnyugtató pontig nem jutott el. A Brassai-napok és hetek mellett azonban feltétlenül gondolnunk kellene jóelőre keresztúri, tordai, kolozsvári iskoláink múltjával is foglalkozni. Mai szemmel mai szóval, múltbeli becsülettel.

Buzdításnak írtam a brassói Nőegylet és Ifj. Kör alakulásának tényét. De jó lenne, ha más városokról, sőt falvakról is érkeznének hasonló beszámolók. Általában egy EGY-LETI ÉLET című oldal mindenkor helyénvaló lenne.

Egyházi és eklézsiái életünk rovata is kibővítésre szorul.

Sok mindent lehetne még megbeszelnünk a jövőre vonatkozólag is, de lehet már soha nem jutok fel Kolozsvárra. Amit íróasztalom mellől segíthetek, arra ezután is számíthatok.

Egy dologra komolyan gondolok. Ezt a számot, formát, tartalmat túlméretezettnek látom. Nehogy az legyen a következménye, hogy belebuktok a nagy fa-vágásába. Szegény Balázs Feri jut eszembe, ki a mostani próbálkozásokhoz hasonló nagy méretbe kezdte meg KÉVEKÖTÉS-ét. Belebukkott. Minden önzés nélkül mondhatom, ha akkor nincs egy Szabó Samu, ki kisebb igénnyel, kisebb formában és tartalommal feltámassza azt, soha nem újult volna meg. Valahogy az az érzésem, ti is nagyobb kilátással indulhattatok volna, ha a régi formában hívtátok volna új életre a Közönyt. Fele annyi papír, fele annyi költség, fele annyi kézirat nagyobb biztosíték lehetett volna fennmaradásotokhoz. Nem tartanám tanácsosnak ezután akadozva, összevont számokkal, el-elmaradó értékes tartalommal kihozni ezt a feltétlen szükséges, egyházépítő, közmunkát segítő lapunkat, melynek állandóságát biztosítani a legfőbb célotok kell legyen.

Am Ti tudjátok, mennyit bír meg erőtök, a lehetőségek, s nem utolsó sorban az egyház maga. Itt Brassóban éppen most egy nagyobb szabású folyóirattal kísérleteznek fiatalok — egy példányt abból Erdőnek elküldöttem, Te is megnézheted — abba engem is belevegyítettek, úgy hogy számot tudok adni a mai ilyenfajta irodalmi munkáról. Ha kell, akár számadatokkal is szolgálhatok. De hinni szeretném, hogy indulásokat, próbálkozásokat eredményes lesz, amihez sok siker kívánok.

Észrevételeimért pedig ne rójatok meg — nagyon. Kicsit még itt, az ajtó megett is elbírok.

Üdvözléssel:

Szahi Sámuel

HÍREK

A Nagyajtán tartott iskolai névadó ünnepség alkalmával, amikor is Kriza János szülőfalujának iskolája felvette nagy szülőltjének nevét, dr. Kovács Lajos püspök atyánkfia interjút adott B. Kovács Andrásnak, a Romániai Magyar Szó riportérének, aki egyházunk múltjával és jelen életével kapcsolatban tett fel kérdéseket.

Püspök atyánkfia többek között a következőket mondta:

„Az erdélyi magyarságnak és egyházunknak eddig két alkalommal, az első és a második világháború után kellett teljesen új körülmények között berendezkednie és folytatnia működését. Legnagyobb gondunk végig az volt, hogy a hívek hűségesek maradjanak az egyházhoz, és ezen belül az erdélyi magyar néphez, s annak életében úgy vegyenek részt, hogy az fennmaradásunkat

biztosítsa. Szeretném hangsúlyozni, hogy az egyházközségek a nehéz körülmények ellenére is példás módon teljesítették kötelességüket. A legtöbb helyen a templomokat kiigazították, alig van olyan egyházközség, amelyiknek a temploma ne lett volna renoválva és rendbehozva. Ez mutatja a hívek egyház- és nép iránti ragaszkodását; a templomok nem csupán fennmaradtak, de azokat nagy áldozattal rendbe is tették. (...)

HÍREK

Sok szempontból szabadságot jelentett a változás. Főképpen azért, hogy lehetőség nyílt az egyesületek megalakítására. Nálunk a Nőszövetség mindig nagy szerepet játszott az egyház életében, hasonlóképpen az ifjúsági szervezet, és megjelenik néplapunk, az Unitárius Közlöny (...)

Mi a régi jogainkat szeretnénk visszazakapni elsősorban. Megvolt a két főgimnáziumunk, azonkívül negyven valahány felekezeti iskolánk, ezekből az erősebbeket, pl. a volt háromtanerős nagyjait visszazakaphatnók. De tudja, templomot is kellene építeni Székelyudvarhelyen, Sepsiszentgyörgyön, bővíteni Baróton stb. (...)

Az Egyházi Képviselő Tanács

Június 28-án tartotta II. évnegyedi rendes ülést. Tárgysorozatán szerepeltek: jelentések a megelőző ülés óta eltelt időszakban elnököleg elintéztett fontosabb közigazgatási, gazdasági ügyekről; az állandó bizottságok (Misszió Bizottság, Vallás erkölcsi Nevelési Bizottság, Gazdasági Bizottság) jegyzőkönyvei; egyházi egyletek megszervezése; a teológiai felvételi létszámának megállapítása; a központi ellenőr jelentése, és más ügyek.

Lelkészi értekezletek

A II. évnegyedi lelkeszi értekezletet május 8—18 között tartották az egyházkörök lelkeszei. Az értekezleten a következő előadások kerültek megbeszélésre: Dr. Szabó Árpád: A családi eszmény alakulása korunkban és Dr. Erdő János Paul Tillich élete és teológiája.

Lelkésznevelés

• A Teológiai Intézet tanévzáró ünnepélyét június 24-én tartotta, amelyen a liturgiális szolgálatot dr. Molnár János református teológiai tanár, a tanévzáró istentiszteleten a szászkeresztény szolgálatot dr. Erdő János főjegyző végezte.

• Június 25-én a IV.—V. éves unitárius teológiai hallgatók dr. Erdő János és dr. Rezi Elek teológiai tanárok vezetésével tanulmányi kiránduláson vettek részt, amelynek célja Dávid Ferenc életútja állomásainak (Petres és Beszterce) megtekintése volt.

• A Teológiai Intézet Szenátusa július 7-én ülést tartott. A tárgysorozatban a következő fontosabb ügyek szerepeltek: rektorválasztás, tanári és könyvtárosi állások betöltése. A rektori tisztség betöltésében egyházunk következik soron, így a Szenátus dr. Szabó Árpád tanár atyánkfiait választotta rektornak a következő időszakra. A tanári állások betöltésénél is érdekelve voltunk, így a Szenátus az unitárius gyakorlati tanácsokat Szász Ferenc doktorjelölttel töltötte be, lektori minőségben.

A Szenátus ünnepi ülésén doktoravatás is volt. Rezi Elek doktorjelölt április 24-én doktori szigorlatot tett „summa cum laude” minősítéssel. Ennek következtében került sor doktorrá avatására, Molnár János református doktorjelölttel együtt.

Lapszemle

Az Erdélyi Híradó hetilapban, amely az RMDSZ országos fóruma, örömmel olvastuk szerkesztőtársunk, Molnos Lajos figyelemreméltó és időszerű írását (1/17. július 6.) Európa, merre vagy? címmel. Erdemes idéznünk záró sorait: „Európa, Európa, merre vagy?! Hová tűnsz el, egyre messzibbre az álmok ködébe?! Vajha, leszünk-e mi is valaha lakóid?! ...”

Ugyancsak az Erdélyi Híradóban Gál Mária szerkesztőnk értékes interjút készített dr. Bodor András főtanácsai tagunkkal, a Bolyai Társaság elnökével (Június 22. 1/15).

A Művelődés (közművelődési folyóirat) februári számában Horváth Arany interjút készített Mikó Lőrinc egyházi tanácsossal (Elég volt egy felsőbb utasítás).

• Dr. Kovács Lajos püspök és Jenei Dezső főgondnok június 24-én Nagyszebenben részt vett dr. Christoph Klein szász evangélikus püspök beiktatásán.

• Dr. Szabó Árpád teológiai tanár és Kolcsár Csilla marosvásárhelyi egyháztag június 15—30. között látogatást tettek az észak-amerikai unitáriusoknál. Teológiai tanár atyánkfia az ezévi főtanácsai ülésükön is részt vett. A látogatásról részletes beszámolót fogunk közölni.

• Megalakult a Vallásügyi Államtitkárság, amely az életminőséggel és a társadalmi védelemmel megbízott államminisztérium mellett fog működni. A megszervezésére és működésére vonatkozó határozat-tervezetet a későbbiekben fogják kidolgozni. A Vallásügyi Államtitkárság vezetőjének Vladuțescu Gheorghe urat nevezték ki.

• A kolozsvári monostori egyházközség részére a templomtelek kiutalása folyamatban van. A polgármesteri hivatal előzőleg a Monostor út 9. sz. alatti volt katolikus imaház szánta nekünk, addig is, amíg a Monostornak is temploma lesz. Időközben örömmel értesültünk arról, hogy a megyei polgármesteri hivatal a templomtelek kiutalását már jóváhagyta.

Rendezvények

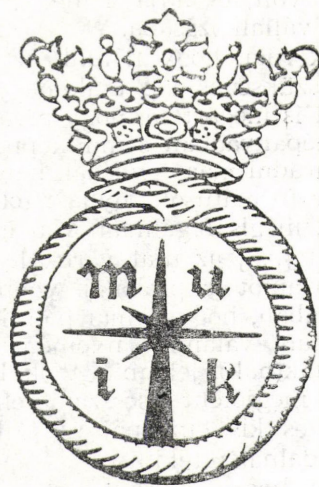
• Az Unitárius Világszövetség (IARF) július 23—27. között teológiai konferenciát tartott a Hamburg melletti Klingenbergben; ezzel egyidőben Goslarban az Unitárius Nőszövetségnek is hasonló rendezvénye volt. Egyházunkat mindkét konferencián küldöttség képviselte.

• Július 28. és augusztus 2. között került sor az Unitárius Világszövetség hamburgi kongresszusára. Egyházunk népes küldöttséggel vett részt munkálataiban.

Következő lapszámunkban részletesen beszámolunk az eseményekről.

• Unitárius Ifjúsági Találkozót rendeztek július 24. és 30. között a maros-küküllői egyházkör fiataljai a nyáradszentmártoni egyházközségben. A talál-

emléklap

nyáradszentmárton
az első maros-küküllői
ifjúsági találkozó
1990. július 24-30

kozóról készítendő beszámolóra a rendezőség pályázatot hirdetett. A legjobb írást lapunk hasábjain megjelentetjük. A találkozó kezdeményezője és szervezője Foris Zoltán marosvásárhelyi segédlelkész volt.

A kolozsvári építkezési vállalatnál dr. Gyarmathy Árpád volt főgondnokunk adományából egyházunk építkezési állványt rendelt, amelyet egyházközségeink is igénybe vehetnek építkezési-javítási munkálataikhoz.

A Kriterion Könyvkiadó és a Csík-szeredai Könyvelosztó Központ kezdeményezésére folyó év július 12-én Bukarestben megtartották a Kriterion Alapítvány alakuló ülését. A kulturális Alapítvány célja a romániai kisebbségek kultúrkincsének az ápolása, megőrzése és gyarapítása. Elnökévé Domokos Gézá, a Kriterion Könyvkiadó igazgatóját választották meg.

Unitárius Közlöny — A Keresztény Magvető melléklete

Kiadja az Unitárius Egyház

Szerkesztő bizottság: Dr. Szabó Árpád, Molnos Lajos, Dr. Rezi Elek, Gál Mária

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 3400 Kolozsvár, December 22 út, 9. szám

Postafiók 24. Tel.: 1 52 71

Egyes szám ára 8 lej

Készül a Kolozsvári Nyomdaipari Vállalatnál. Rendelés száma: 2370/1909.

10 000 példány

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

KOLOZSVÁR, 1888 - 1948/1990. 1. (61.) ÉVFOLYAM, 3. SZÁM. SZEPTEMBER

ÁRA 8 LEJ

Reményik Sándor

Templom és iskola

Ti nem akartok semmi rosszat.
Isten a tanútok reá.
De nincsen, aki köztetek
E szent harcot ne állaná.
Ehhez Isten mindannyitoknak
Vitathatatlan jogot íd:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

Ti megbecsültök minden rendet,
Melyen a béke alapul.
De ne halljátok soha többé
Isten ígését magyarul ?!
S gyermeketek az iskolában
Ne hallja szülője szavát?!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

E templom s iskola között
Futkostam én is egykoron,
S hűtöttem a templom falán
Kigyulladt gyermek-homlokom.
Azóta hányszor éltem át ott
Lelkem zsenge tavasz-korát!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

A koldusnak, a páriának,
A jöttmentnek is van joga
Istenéhez apái módján
És nyelvén fohászzkodnia.
Csak nektek ajánlgatják templomul
Az útszélét s az égbolt sátorát?
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

Kicsi fehér templomotokba
Most minden erők tömörülnek.
Kicsi fehér templom-padokba
A holtak is mellétek ülnek.
A nagyapáink, nagyanyáink,
Szemükbe biztatás vagy vád:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

A régi és új unitárius kollégium és a templom - Kolozsvár

Lászlóffy Aladár

ÉLETÜNK ÉS ISKOLÁNK

Az ember életének közeli és távoli, ideiglenes és végső célja büntetlenül nem kerülhet egymással ellentétbe. Család és iskola, egyház és társadalom roppant hátrálékokkal kell - hogy megküzdjön az elkövetkező időkben; számunkra minden újjáépítésből az emberépités lehet a legfontosabb feladat. Az egyszerű túlélés medrébe szorított, bujdosó szinten átvészoló nemzedékek mindig valamiben eltorzultak, ha idejében nem jött segítség. Mert az élet erkölcsi oldala épp olyan fontos, mint a fizikai. Az embernek a közeli, néha kényszerű célok elérésére irányuló törekvései közben sem szabad levetkőznie olyan dolgokat, melyek erkölcsi lényét fedetlenül és fedezetlenül. Az ilyen állapot épp arra teszi képtelenné az embert, amire hívatott: a

közösségi létben való békés együttműködésre. Mert amennyire igaz, hogy nem lehet kiiktatni az egyéni célok érdekeit, hiszen a társadalmi életben is egyénileg kell helytállnia, produkálnia mindenkinek, ugyanolyan igazság, hogy - amint Kölcsey mondja -:"Sok út visz magasra; s ez utak közt nem egy van, mely mindenkinek hatalmában áll. Ha bámulatos művet írni, fontos ütközetet nyerni, phidiaszi szobrot alkotni, országos alkotmányt alapítani stb. nem mindentől telik: de elveit, s érzéseit minden megtisztíthatja, magát erény követésére minden szoktathatja, hasznos ismereteket minden gyűjthet, s napjait célirányos tettekben minden eltöltheti..." A fejlődő ifjú ember világnézetének első elemeit mindenképpen azoktól kapja, veszi, akik tekintélyt képviselnek előtte. Ezek elsősorban a szülők, a legközelebbi felnőttek és természetesen tanítói, tanárai. Mindent megszűr, de magába is fogad a fiatal emberi elme, így van megalkotva; de ösztönös kritikai érzéke is ekkor vizsgálják először, és amit elfogad, befogad, megjegyyez, az meghatározó üzenet lehet számára, jelleme számára örökre. Nagy a nevelés felelőssége. Már Pláton idejében világos volt, hogy "a nevelésnek az a tiszte, hogy felszabadítsa a gyermeket, megtanítva őt a szabad cselekvésre, vagyis olyan cselekedetek végzésére, amelyeknek következtében megszokja, hogy uralkodjék önmaga, valamint a természet vak erői felett." Az egyik kulcsszó a megértés, ennek fejlettebb foka a szolidaritás, és ami mindennél több: a szeretet. Ezt a nevelési eszményt fogalmazza meg Vörösmarty is a Gondolatok a könyvtárban néhány emlékezetes sorában:

És mégis, mégis fáradozni kell;
Egy újabb szellem kezd felküzdeni,
Egy új irány tör át a lelkeken:
A nyers fajokba tisztább érzeményt
S gyümölcsözőbb eszméket oltani;
Hogy végre egymást szívben átkarolják,
S uralkodjék igazság, szeretet,
Hogy a legalsó por is kunyhójában
Mondhassa bizton, nem vagyok magam,
Testvérim vannak számos milliók,
Én védem őket, ők meg védnek engem,
Nem félek tőled, sors, bármit akarsz.

Ez az eszmény, ez a szeretet aztán úgysem tud tétlenül maradni, ez mindenhol, mindenképpen cselekedni akar. S minden nevelésnek, az ember igazi iskoláztatásának tulajdonképpen csakis ez lehet a végső célja.

A kolozsvári Unitárius Kollégium

Ezelőtt negyvenkét évvel, 1948. augusztus 3-án megjelent tanügyi reform az ún. "egységes nevelést és oktatást" tűzve ki célul, államosította az összes magán-és felekezeti iskolát. Így lett állami iskolává az erdélyi unitáriusok egyik legrégibb tanügyi intézménye, a kolozsvári Unitárius Kollégium.

A reformtörvény megjelenése előtt mintegy két hónappal az akkori magyar politikai vezetőség megbeszélésre hívta össze a kolozsvári tanügyi embereket, a felekezeti iskolák igazgatóit és az iskolafenntartó egyházak vezetőit, illetve püspökeit. A hivatalos szónok beszámolt a kormányzatnak az oktatásra vonatkozó "korszakalkotó" tervéről és, ma egészen érthetetlen optimizmussal, beszélt a romániai magyar tannyelvű iskolák előtt álló nagy lehetőségekről, azokról a szellemi, anyagi és tudományos kilátásokról, amelyek általában az ország s ezen belül a nemzeti kisebbségek iskolái előtt megnyílnak.

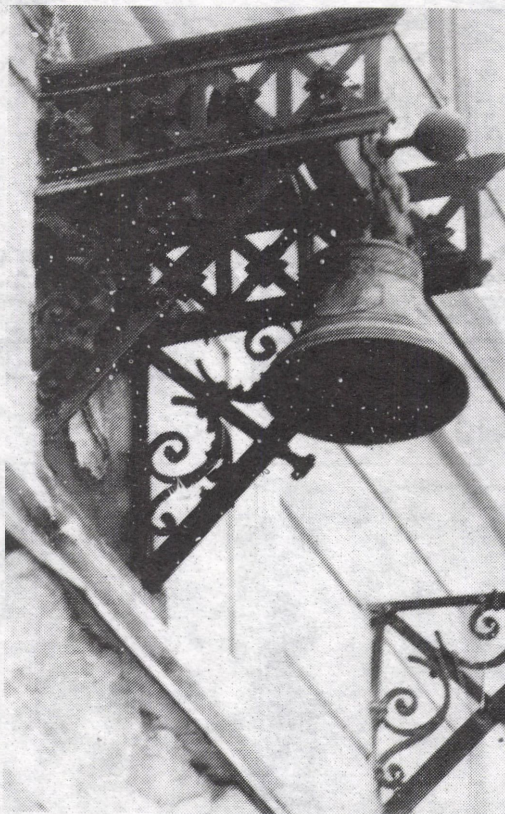
Az akkori idők szellemében a jelenlevők többsége tapssal fejezte ki egyetértését, sőt lelkesedését, mintha képzeletében máris látná az eljövendő boldog korszakot, amelyben a nemzeti kisebbségek valamennyi nemzetiségi és oktatási problémája megoldódik. A jelenlevők másik része, főként a felekezeti iskolák képviselői, látható aggodalommal hallgatták a szónok lelkes szavait, és érzéseiknek a református egyház püspöke, Vásárhelyi János adott hangot.

Beszédében kifejtette, hogy az erdélyi felekezeti iskolák mindig a nép iskolái voltak, mert fenntartói elsősorban a nép fiai voltak és felekezeti színezetük ellenére az egységes erdélyi magyar kultúrát szolgálták és fejlesztették. Sohasem voltak kizárólagosak, saját felekezeti tanulóik mellett befogadták a tanulni vágyó más vallású és nemzetiségű ifjúságot s így járultak hozzá a vallások és a népek közötti türelem kibontakozásához, amelyről Erdély mindig híres volt. Külön-külön saját fenntartó egyházuk tápláló gyökerei voltak, együttesen az erdélyi műveltség, a "magyar lelkiség" életető erői. Ezért az egyházak - bár a körülmények erre kényszerítik - nehéz szívvel mondanak le róluk, mert félős, hogy évszázados hivatásukat nem tudják majd teljesíteni, sőt! pusztá létük is bizonytalanná válhatik.

Az aggodalmat, a félelmet - s mi hozzátehetjük - a sejtett valóságot kifejező, mély értelmű szavakra a válasz csak annyi volt, hogy a "püspök úr nem bíz a demokráciában", mert egyszerűen rágalom azt feltételezni, hogy a jövőben csak annyi iskolánk lesz, mint amennyi a múltban volt.

Végül is abban reménykedve, hogy a reform nem csökkenti, hanem bővíti majd iskolahálózatunkat, mindannyian elfogadtuk, illetve beletenyugodtunk az amúgy is elkerülhetetlen államosításba. Így lett magyar tannyelvű állami iskolává a kolozsvári Unitárius Kollégium, amelynek e sorok írója éveken át tanulója, majd tanára és egyben igazgatója volt.

Diákkorában (a húszas évek közepétől a harmincas évek elejéig), akárcsak történetének hosszú évszázadaiban - hiszen Erdély egyik legrégibb, megszakítás nélkül működő iskolája - a tanulók az országrész unitáriuslakta területeiről származtak, de az unitáriusok mellett nagy számban tanultak itt reformátusok, katolikusok,

luteránusok, zsidók (amíg lehetett), baptisták, nemzetiségre nézve magyarok, szászok, románok. Az iskola fennállásának első másfél századában aránylag sok volt az arisztokrata származású ifjú, később - a XVII. század végétől kezdődően -, amikor az unitáriusok fölött nehéz idők kezdtek járni, ezek nagyrészt kimaradtak és az iskolát főként a papok, tanítók, iparosok, földművesek gyermekei töltötték meg, és amikor a fejedelmi és főúri alapítványok kiapadtak, a szegényebb tanulók támogatására a hívek rendszerint gyűjtéseket rendeztek. A múlt század második felében Berde Mózes "fejedelmi alapítványa" bőven juttatott az arra rászoruló tanulóknak. Az ő nagyszerű példájából ihletődve a negyvenes években megalakult az ún. Berde Bizottság, amely részben vagy egészben 32 tanuló költségeit fedezte. A második világháború utáni nehéz években az iskola vezetősége ismét felújította a "kollektálást" és az unitáriusok meg nem-unitáriusok készséges áldozatával sok szegény ifjúnak tette lehetővé a tanulást. Ez az áldozatkészség nemcsak biztosította az iskola fenntartását, hanem elszakíthatatlan szálakkal fűzte össze az egész unitárius, sőt az erdélyi magyar közösséget, mert annak csaknem valamennyi tagja a magáénak tekintette az iskolát.

A vidékről jött tanulók rendszerint a bentlakásban laktak. Ennek belső rendje szinte azonos volt a többi erdélyi felekezeti iskoláéval és a

középkori nevelés fokozatos átalakulásával, nevelési és oktatási tapasztalatokkal szüntelenül gazdagodó modern bentlakás lett, melynek fő célja önálló gondolkodású, öntudatos, alkotó egyéniségek kialakítása. Ez jutott kifejezésre az iskola jelszavában: "*Musis et virtutibus*" - "a tudományoknak és az erényeknek", mely tömör megfogalmazása annak a nevelési elvnek, hogy az iskola a tudományok művelését, vagyis az oktatást összhangba kívánja hozni az erkölcsi neveléssel, azaz értelmes, dolgozó, becsületes, adott szavukat mindig megtartó embereket akar nevelni. A tanulóknak az egész országrészre kiterjedő toborzásával, a bentlakásos nevelésben rejlő lehetőségek kihasználásával a kollégium nagymértékben teljesítette ráháruló társadalmi feladatát: egy olyan értelmiségi réteg kitermelését, amely tudásával, emberségével a társadalom szilárd tartópillérét, csoportját képviselte.

Egy iskola jellegét, minőségét a tanszemélyzet határozza meg. Ennek alkotó elemei az igazgató és a tanárok, vagy ahogy évszázadokon át nevezték: a *rector scholae* és a *lectorok*. E kollégiumnak olyan rektorai és lektorai voltak, különösen kezdetben, akiknek hírneve eljutott messze a határokon túlra és nem elhanyagolható szerepük volt az európai kultúra alakításában, összetevő elemeinek kiképzésében. Első igazgatója az egyházalapító Dávid Ferenc; néhány év múlva e tisztséget veje, Sommer János a cotnari latin iskola alapítója tölti be, s amint róla újabban egy oxfordi professzor kimutatta, II. Rudolf prágai udvarának jeles alakja volt; őt követte Palaeologus Jakab, korának egyik nagy humanistája, a cseh, a lengyel és az erdélyi művelődésnek ismert képviselője. Megemlíthetjük továbbá a kiváló tanárt, igazgatót, tudóst: Szentábrahám Mihályt, a költő aranyosrákosi Székely Sándort, a tudós Brassai Sámuel, az utolsó polihisztor, Gál Kelemen, az elismert pedagógust és történetírót, a tanárok közül Gli-riust, Franken Sebestyént, Deidrich Görgyöt, Kriza Jánost, Mikó Lőrincet, Uzoni Fosztó Gábort, Kanyaró Ferencet és másokat, akik nemcsak oktattak és neveltek, hanem építői voltak a maguk korában annak az eredeti szellemiségnek és kultúrának, amelyre ma is büszkék lehetünk.

A művelődéstörténeti kutatások kimutatták, hogy közülük többen teljesen új csapáson haladtak. Így például Bíró Sámuel, Szentábrahám Mihály kortársa, új módszert fedezett fel a történelem tanításában. Brassai Sámuel nemcsak egészen modern, a pedagógiai igényeknek megfelelő tantervet dolgozott ki, hanem szakítva az évszázados hagyománnyal, a latin helyett az anyanyelvi oktatást vezette be. A tantervi változtatások lényege abban állott, hogy az esztétikai és irodalmi oktatás mellett, a reáltudományok: matematika, természettan (fizika), ásványtan, növénytan oktatására is nagy súlyt helyezett, ami együtt járt a különféle szer-tárak létesítésével, az oktatás modernizálásával. Brassai és tanártársai tankönyveket írtak és

munkájuk nyomán a kolozsvári Unitárius Kollégium az erdélyi magyar iskolák élvonalába került.

A tanszemélyzet tagjai csaknem kivétel nélkül külföldi tanulmányokat végeztek. Dávid Ferenc Wittenbergben, közvetlen rektor utóda, Félegyházi Tamás Krakkóban, Boroszlóban, Frankfurtban és Wittenbergben "peregrinált", Hunyadi Demeter Olaszországban, Enyedi György Genfben, Páduában, majd Német- és Franciaországban tanult. Többen közülük éppen külföldi származásúak voltak, mint Sommer vagy Palaeologus. Az iskola igazgatói és tanárai főként Olaszországban, Németországban, Svájcban, Hollandiában, majd a múlt század közepétől Angliában tanultak. Ismeretes, hogy Kossuth Lajos angliai beszédeiben gyakran említi, hogy az unitárius vallás Magyarországon a "bevett vallások" közé tartozik, és ott tartózkodása alatt számos unitárius küldöttség felkereste és fogadtatásukról a ma is létező lap, az *Inquire* számolt be.

A tanárok külföldi egyetemjárása, magas képzettsége kiemelte e kollégiumot is az egyszerű vidéki iskolák sorából és az európai egyetemi központokkal fenntartott élő kapcsolatai nyomán a kollégiumban az európai műveltség racionális ága érvényesült. Ezt tükrözte a kollégium könyvtára. Az ifjak ugyanis nem üres, hanem könyvekkel tele tarisznyával jöttek haza, s idővel könyveiket a kollégium könyvtárának adományozták. Így azután nem maradt távol az európai nagy szellemi áramlatoktól, s rajta még a francia forradalom hatása is felismerhető, legalábbis ez tükröződik a korabeli tanárok és igazgatók írásaiban. Ennek az állandó külső hatásnak éppen manapság van különös jelentősége, amikor a fejlődés az európai egység felé irányul, hiszen kétségtelen, hogy földrésünk művelődési nivellálódásához, ha szerény keretek között is, a kolozsvári Unitárius Kollégium is hozzájárult.

Az iskola hosszú történetében több megrázó, tragikus esemény is előfordult. Fennállása alatt a rászakadó üldöztetések és mostoha körülmények miatt háromszor kellett költöznie, új helyiségekről, épületekről gondoskodnia. Alapításakor, 1557-ben, Izabella királynő az iskola helyét a domonkosok óvári zárdájában jelölte ki. Itt működött csaknem 150 évig, 1696-ig, amikor csekély kárpótlás ellenében, a mai főtérré, a piac nyugati oldalán kapott három, iskolai célokra alig alkalmas magánházat, és ezek átalakításával, valamint újabb helyiségek építésével ismét megfelelő épülethez jutott.

Alig telt el 20 év, amikor 1718. április 2-án a "piaci iskolát" minden kárpótlás nélkül elvették. A nehéz helyzetben az iskola és az egyház vezetősége nem esett kétségbe. Szent-ábrahámi Mihály lelkes irányításával a tanszemélyzet már május elsején a Bel-Magyar-utcai Huszár-féle ház négy földszinti és két emeleti termében megkezdte a tanítást és ezekhez a diákság épített újabb

helyiségeket. A XIX. század első évtizedében kezdtek hozzá az új, kétemeletes iskola, a mostani "régikollégium" felépítéséhez, amely 1806-ban készült el és összesen 30 helyiséget foglalt magába. A század második felében még 25 teremmel bővítették. A termek számokkal és külön névvel voltak ellátva, például Róma, Dézsmacsúr stb. A múlt század végén, 1897-ben hozzákezdtek az ötödik, a mai iskola felépítéséhez. Ezt 1901. szeptember 21-én, ünnepélyes keretek között adták át rendeltetésének.

A zord idők és a nehézségek ellenére elődeink nem estek kétségbe s valahogyan mindig megtalálták a megújulásnak, az újrakezdésnek a módját. Ma is erre van szükség, mert egy olyan intézménynek, amely csaknem négy évszázadon át az unitárius és a magyar tannyelvű oktatás, vallás, kultúra egyik hazai tartó oszlopa volt, s ezeken túl az európai szellemiséget is híven ápolta, az egész unitárius közösség áldozatkészsége és erőfeszítése nyomán, ismét visszahelyezhető eredeti hivatásába, hogy azt hagyományaihoz híven, az új körülményeknek és igényeknek megfelelően odaadón szolgálja, mert - amint Gál Kelemen írja egyik tanulmányában - "amíg ez az iskola áll, az unitárius egyháznak nincs mitől tartania, mert benne és általa saját maga él tovább".

Bodor András

Egyed Emese

Vallomás

Odafönn kék. Látnom sem kell: tudom.
Égi ujjak kék égi húrokon;
földi fohászok: füstfehér szavak
emelkednek remegve, *mint a vak,*
ha elvész körüle az útszegély,
botja sem talál ismerős falat,
kapulábat; s mint ellenséges éj
elől, sietve, szorongva halad -

Fehér szavad kanyargó vallomás;
bizonytalanak tűnik, gyöngeség
lassítja útját, *felleföldön és,*
szélben áztatja virágkenderét -

A békesség? Elér majd téged is,
mint aratás a búzaföldeket.

Fénybe sodor, zendülő fénybe visz,
derűvel vár!

És kimondja neved.

1990. június

Molnos Lajos

Új seregeknek való

Zúg a harang, zeng-bong a csengő,
bízva és bízaton,
talán, mint még soha -
Istenben- s nyelvben
ki voltál bujdosó,
halld, hív a templom,
és vár az iskola!

Emitt a hit nyújtja
érted-feléd kezét,
amott az édesanyanyelv
megtartó bűvös ereje -
Emeld fel büszkén a fejed,
megűzött népem
induló, szép új serege! -

Ki templomot véd, őriz iskolát,
Isten ügyel a hitre abban
s minden édes szó egy-egy
hűséget vigyázó katoná!:
Istenben- s nyelvben bujdosó
nem lehet az, nem lehet már soha!

Én sem, te sem - Mí már soha,
Istenben- s nyelvben bujdosók
TÖBBÉ SOHA:
ha véd,
ameddig véd
ha őriz,
ameddig őriz,
megőríz, megvéd
minket
a templom s iskola!

Kolozsvár, 1990. augusztus 30.

Magyarsárosi harangláb (épült 1699-ben)

Mire tanít a székelykeresztúri Br. Orbán Balázs Gimnázium kétszáz éves története?

Egy, a Székelyföldön létesítendő, unitárius gimnázium felállításának eszméje már a XVIII. század elején megfogalmazódott. Homoródszentmártoni Bíró Sámuelnek 1712-ben a kolozsvári eklézsiához írt levelében ezt olvashatjuk: "... látván az ifjúságnak is az mostani veszedelmes időkben nem úgy mint kívántatott volna nevelkedéseket... Végeztük, hogy, ha többet nem is, de egy celebris Scholát erigálnánk ez Hazának közepette (gondolnók Székely-Keresztúrra) hová mindenfelől az ifjúság elérkezhetnék, szülői is inkább succuválhatnának, de rivendi modiis..." (Sándor János: A székelykeresztúri Unitárius Gymnásium története.) Az adott körülmények között az iskola felállítása nem sikerült, pedig egy gimnázium szükségességét a Székelyföldön többen is érezték: Homoródmás, Homoródszentmárton, Siménfalva, Székelykeresztúr többször is kérte az iskola létesítésének jogát. Végül is a homoródmási Zsinat 1793. július 10-én kimondja, "hogy nemes Keresztúrfiszékben, a Székely-Keresztúri unitárius eklézsiában, minél hamarabb egy olyan unitárius gymnásium állíttassék fel, melyben az ifjúság az egy csak a rhetorikáig taníthatassék." (Idézett mű.)

A fentiek azt igazolják, hogy a Székelykeresztúri Unitárius Br. Orbán Balázs Gimnáziumot *társadalmi szükségesség* hozta létre, amit Sándor János, az iskola nagy nevű igazgatója, száz év bizonyossága nyomán, így fogalmazott meg: "A kor fokozott mértékben állott elő gyakran követelményeivel, melyekkel számot vetni és a kívánalmaknak megfeleltetés végett, a harcot el kellett fogadni: t. i. az *önfenntartásért folytatandó* küzdelem, áldozat elől nem lehetett kitérni. E gymnásium szükségességének eszméje oly mélyen élt és él a felekezet minden egyes tagjainak kebelében, hogy azt onnan a száz évig tartó áldozásra hívás sem olthatta ki".

A gimnázium létrehozását mindenek előtt indokolták a székelyföldi birtokviszonyok. A zömmel kisbirtokos családok földjei a bőséges gyermekáldás következtében úgy elaprózódtak, hogy nem tudták eltartani az újonnan alakult családokat. Ezért szokás volt, hogy a tehetséges gyermekeket minden családból felsőbb iskolába küldték, még akkor is, ha tanítástuk nagy terhet rótt a családra. Ilyen körülmények között indokoltnak látszott egy olyan iskola felállítása, amely könnyebben elérhető lenne a szegény családok számára is.

Erről Pálffy Sámuel és Antal keresztúrfiszéki curatorok Agh István püspökhöz intézett levelükben ezt írják: "Tapasztalhatóképpen fájlalva érezzük, hogy szentséges vallásunkon lévő nemes atyánkfiai, mindennapon szemlátomást szegényedvén, eiégedetlenekké tettenek feles gyermekeiknek Kolozsvári Collegiumokba való vitelekre és ottan megdrágodott szállásokra megkívántató subsistentiójoknak kiszolgáltatásokra, melyből által látván azt, hogy szegény atyánkfiai gyermekeinek vagy tudatlanságban kellekik maradniok, vagy más vallásuaknak collegiumaikban taníttatniok, mely eleitől fogva az unitárius eklézsiák fogyásának legnagyobb oka volt". (Pálffy Sámuel és Antal Agh István püspökhöz 1783-ban írt levele.)

Az unitárius gimnázium felállításának társadalmi szükségességét igazolja az iskola építésének története is. Nem állami alapból, nem földbirtokosok kegyes adományából, hanem iskolaépítő népakaratból, népi verítékből épült Székelykeresztúr e kultúrbástyája. Az építés során a népi összefogás nagyszerű kepe tárul elénk. A szekerek százai érkeznek: a Nyikó és Küküllő mentéről homokot és követ, a Homoród mellékéről meszet, a Nyárad völgyéből gabonát, a Hargita aljából, Torockó vidékéről gerendát és deszkát szállítanak. Keresztúr és környékének népe kalákában építette - a tanulók munkacsoportjainak segítségével - a ma is álló vastag falakat. Keresztúr asszonyai, a tiszteletes asszonyok vezetésével, rendre főztek a munkásoknak. Ilyen társadalmi összefogásra csak az a nép képes, amelyik valóban igényli a kulturát és magáénak érzi annak hajlékát, az iskolát.

Az iskolaépítés érdekes és tanulságos epizódja az unitáriusok nemzetközi összefogása. Az 1783. évi bécsi világkiállításra amerikai és angol unitáriusok is érkeztek, akik felhasználva az alkalmat, magyar unitáriusokat is meglátogattak. Látogatásuk során értesültek az épülő székelykeresztúri unitárius gimnáziumról, hazatérve gyűjtést rendeztek annak javára. Ennek eredményeként ifj. Fretwell János 200, Paget János pedig 50 fontsterlinget juttatott el az iskola befejezése költségeinek fedezésére. Ifj. Fretwell János keresztúri látogatását az iskola falán elhelyezett emléktábla örökítette meg. (1948-ban, az iskola államosításakor, eltávolították az emléktáblát. Sajnos, azóta sem sikerült nyomára bukkannunk.)

Így szolgálta a gimnázium az amerikai, az angol és a székely unitáriusok egymásra találását.

A gimnázium egyre jobban benépesedett. Az alapítás évében 78 tanulóval induló iskola létszáma 1815-ig megkétszereződött. Annak ellenére, hogy a keresztúri gimnázium felekezeti iskola volt, létrehozásában, másfél-százados állandó építésében és fenntartásáért folyó küzdelemben a népi összefogás biztosította létét és fejlődését. A szellemében népi és ugyanakkor demokratikus iskola kapui mindig nyitva álltak a tanulni vágyó ifjak előtt, faji, felekezeti, nemzeti megkülönböztetés nélkül. Száz év alatt, 1793 és 1894 között a gimnáziumban 95 román tanuló tanult. Az 1894-95-ös

A székelykeresztúri Báró Orbán Balázs unitárius gimnázium

iskolai évtől kezdődően minden évben 9-10, de az 1912-13-as iskolai évben már 24 román anyanyelvű diákja volt a gimnáziumnak.

Az iskolai élet kollégiumi jellegű volt. A tanulók többsége vidékről jött, és kezdetben gazdánál, később a felépült gimnázium bentlakásában laktak. Kosztot családoktól kaptak, melyet az otthonról hozott anyagból készítettek. Az étkezés idejét leszámítva, minden idejüket a gimnáziumban töltötték. A gimnáziumban folyó oktató-nevelő munkát az intézet jelszava határozta meg: az iskola feladata "egy véka tudomány r. ellé egy köböl erkölcsöt" nyújtani. Ezt szolgálta az iskolai élet megszervezése is, amely mélyesen demokratikus volt. A tanulók soraiból választott szerveken keresztül maga az ifjúság gondoskodott a rend, a fegyelem, a tisztaság fenntartásáról, a közvagyon megőrzéséről. A "tógás"-ok közül választották ki a seniorokat, a bentlakás felügyelőit, a csend és rend őreit. Az oconomusok az iskola vagyonára és tisztaságára vigyáztak. A hospesek a szobák felelősei voltak. A fegyelmi kihágások az iskolai törvényszékre - a jurátusokra - tartoztak, ők szabták ki a büntetéseket. Így az iskolai élet a demokrácia valóságos előiskolájává vált, a tanulók "belenőttek" a demokratikus életformába, olyan erkölcsi értékeket tettek magukévá, ami meghatározta további életüket.

A gimnáziumnak ezt a nemes nevelési törekvését támogatta Orbán Balázs a maga nemében talán egyedül álló, mélyen demokratikus, 500 forintos alapítványa, amelyet a következőképpen indokol: "Mí, a szegény, kopár hegyek közé szorított, az ország szívéből távol eső székelyek, mint minden, úgy a nevelés terén is háttérbe szorultunk, itt is, mint egyebekben, az önségelyre vagyunk utalva: ezért én csekély alapítványomat egy székely tanodához, imádott szülőföldemnek egy olyan tanintézetéhez küldöm, melyben nagyon sok szegény tanuló van, s mely egy kis számú felekezet túlfeszített áldozatkészségéből merített létet s ennek köszönheti folytonos fejlődését, attól várja jövődjének biztosítását. Ez a székelykeresztúri unitárius gimnázium, mely egy sűrű népességű vidék egyedüli iskoláját képezi, melyben leginkább szegény falusi nép fiai küzdenek az önfenntartás és a kiképzetés nyomorával". A jutalom kiosztásával kapcsolatosan kiköti, hogy "minden osztályban száz-száz forint kamatját a legjobb tanulóknak nemzet és valláskülönbség nélkül kiösszák oly módon, hogy az osztály tanulói titkos szavazás útján" jelöljék ki a legérdemesebbet a jutalomra. Hatására jellemző, hogy Giurgiu Octavian, a brassói tankerület főtanfelügyelője, hivatalos látogatása alkalmával büszkén emlékezett vissza arra, hogy az 1911-12-es tanévben mint hatodik osztályos ő kapta a 20 korona Orbán Balázs-díjat, amelyet ő a "becsületesség jutalmának" nevezett.

Ezért viseli ma is az Unitárius Gimnázium utódként működő elméleti középiskola az Orbán Balázs nevet.

Az iskolaépítő és iskolafenntartó ősök szelleme a gimnázium későbbi nehézségei során is megnyilvánult. Az 1930-as évek gazdasági világválsága nyomozó anyagi helyzetbe juttatta az Egyetemes Egyházat is, ezért az 1930. december 14-i Főtanácsi gyűlésen úgy határozott, hogy a 8 osztályos működő székelykeresztúri főgimnáziumot 4 osztályos algimnáziummá

felekezeti is. Azonban a székelyföldi eklézsiák, az egész székely társadalom, **rossz irányodva** bele a döntésbe, felekezeti különbség nélkül összefogott, és társadalmi úton összegyűjtött alapból 7 éven keresztül fenntartotta a gimnázium négy felső osztályát. Szentmártoni Kálmán igazgató 1933-ban így jellemezte az iskola helyzetét: "Büszke öntudattal állapítjuk meg, hogy egész Romániában egyetlen magyar intézetért sem hozta meg a társadalom valláskülönbség nélkül azt az áldozatot, amit megtett és megtesz gimnáziumunkért".

A régi gimnázium sok volt - tanítványa bizonyítja, hogy ilyen kis helységben működő iskola is teljesíteni tudja oktató-nevelő feladatát. Itt tanult 1825-34 között Berde Mózes, az 1848-49-es forradalom kiemelkedő erdélyi személyisége, aki később jelentős adománnyal támogatta volt - iskoláját. Itt kezdte tanulmányait és a népköltészet gyűjtését Kriza János. Itt tanult Jakab Elek történész, aki nagyértékű gyűjteményével gyarapította a gimnázium könyvtárát. Kiváló tanulója volt az iskolának a románandrásfalvi származású Iacob Mihai, a bukaresti egyetem nagynevű professzora, a biológiai tudományok doktora, aki gimnáziumi tanulmányai során ösztöndíjat és jutalomdíjakat kapott. Egyik kezdeményezője volt - Hadházy Sándorral és Petru Poștoiuval - az 1926-ban létrehozott Véndiák Alapítványnak.

Ugyanezt bizonyítja a gimnázium újjabbkori története is, hisz fennállásának utolsó ötven évében tudósok, egyetemi tanárok, írók, zeneszerzők, festőművészek, a társadalmi élet legkülönbözőbb területein sikerrel működött - növendékek egész sorát tudja felmutatni.

Egy iskola - gimnázium - sikeres munkáját nemcsak a nagyszerű növendékek bizonyítják, hanem az is, hogy milyen mértékű gazdasági, társadalmi, kulturális hatást gyakorol környezetére. A székelykeresztúri unitárius gimnázium áldásos hatását Székelykeresztúr és környéke minden vonatkozásában nyomon követhetjük. Keresztúr fokozatosan megtelt érettségizett vagy legalább négy gimnáziumi osztályt végzett iparosokkal, de ezt állapíthatjuk meg a környező falvakban is, ahol részben vagy egészben

gimnáziumot végzett gazdálkodók modern, ésszerű gazdálkodást honosítottak meg. Ezzel párhuzamosan kulturális egyesületek, olvasóköri körök alakultak, minden egyházközségben egyházi dalárdák, színjátszó körök működtek, fellendült a művelődési élet. A könnyebben elérhető gimnáziumi tanulás következtében megnövekedett a tovább - tanuló falusi gyermekek száma, akikből papok, tanárok, ügyvédek, tisztviselők lettek, s ezzel megindult a székelyföldi középosztály népi elemekkel való megújítása.

Ennek igazolására álljon itt egyetlen adat: az 1800-as évek közepén a mindössze 448 létszámú Kadácsból, a Nyikómente egyik legkisebb falujából, a székelykeresztúri unitárius gimnáziumban hat senior tanított (Bartalis József, Bartalis Sándor, Gál János, Györfi Sándor, Simén János, Vasas Sámuel), a kiskadácsi Simén Domokos pedig 1863-66 között a gimnázium igazgatója volt.

A székelykeresztúri Unitárius Br. Orbán Balázs Gimnáziumot 1948-ban, a tanügyi reform bevezetésével, megszüntették.

Ha a címben megfogalmazott kérdésre akarunk felelni, röviden a következőket válaszolhatjuk:

- A székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumot társadalmi szükségszerűség hozta létre.

- Ha a nép magáénak érzi az iskolát, az iskolaépítő és fenntartó népkarat hihetetlen erőfeszítésre képes annak magtartásáért.

- A jól meghatározott erkölcsi alapokon nyugvó, jól szervezett iskolai élet a demokratikus életforma "előiskolája" lehet, ahol az öniségváratási szerveken keresztül a növendékek "belenőnek" a demokráciába.

- Csak az az iskola végezheti el maradék nélkül feladatát, amelyik nem egy társadalmi réteg, hanem az egész nép szolgálatában áll.

- Az évszázados nevelési elveken és hagyományokon nyugvó, mutatis mutandis, megújított eszméket hordozó unitárius gimnázium visszaállítása ma is társadalmi szükségszerűségként jelentkezik.

Gálfalvi Sándor

A tordai Unitárius Gimnázium (1557-1923)

a) 1557-1908

Tordán az unitáriusoknak már a reformáció idején, 1557-ben volt elemi fokú iskolájuk. De 1589-ben már négy osztályos algimnáziummal egészült ki a Rákos patak partján, a mai unitárius templom helyén. (Ennek bizonyítéka egy írásos kőlap a déli falán). Évszázadokon keresztül ez az egyetlen magasabb fokú iskola egész Torda-Aranyos megyében. Minden tordai és Torda környéki tanulni vágyó ifjút tárt kapu és atyai gondoskodás várt - felekezetre vagy nemzetiségre való tekintet nélkül. A legteljesebb demokrácia, emberiség uralkodott falai között. Ezért az egész nép (minden felekezet) a magáénak tartotta. Úgy tekintett rá, mint megtartó szellemi kis fellegvására. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy szükség esetén minden áldozatot meghozott érte. Meg is érdemelte, mert háromszáz éven át Torda-Aranyos vármegye népe szellemi fölemelése, szellemi vezetői kinevelése érdekében felbecsülhetetlen szolgálatot végzett. Az egész Unitárius Egyház és az egyetemes kultúra is élvezte áldásos tevékenységét.

Sok vihart látott ez az iskola az idők folyamán! Az osztrákok, akik Erdélynek nemcsak politikai, gazdasági, hanem szellemi leigázására is törtek, kétszer égették föl (Básta: 1601; labancok: 1706) - ezt az iskolát, amely új szellemnek, új életszemléletnek, a haladó gondolkodásnak volt mindig a terjesztője. De Torda és környéke lakossága az unitáriusok vezetésével nem hagyta a maga igazának kis fellegvárát: újra és újra felépítette algimnáziumát. Háromszáz év csodálatraméltó kitartó, makacs harca mentette át a történelem pusztító viharain.

A Rákos patak partján 1784-ben az egész iskolát templommá alakították át, s a tanítás számára ugyanazon a telken fából új épületet raktak. Ennek elkorhadása után az 1860-70-es években épült föl a mai kőépület.

Az Unitárius Gimnázium (algimnázium négy osztállyal) oktatói-nevelői munkájának színvonalát lelkes, jól felkészült tanári kar biztosította, jeles, nagy tudományú rektorok (igazgatók) vezetésével. Érdemesnek tartjuk a

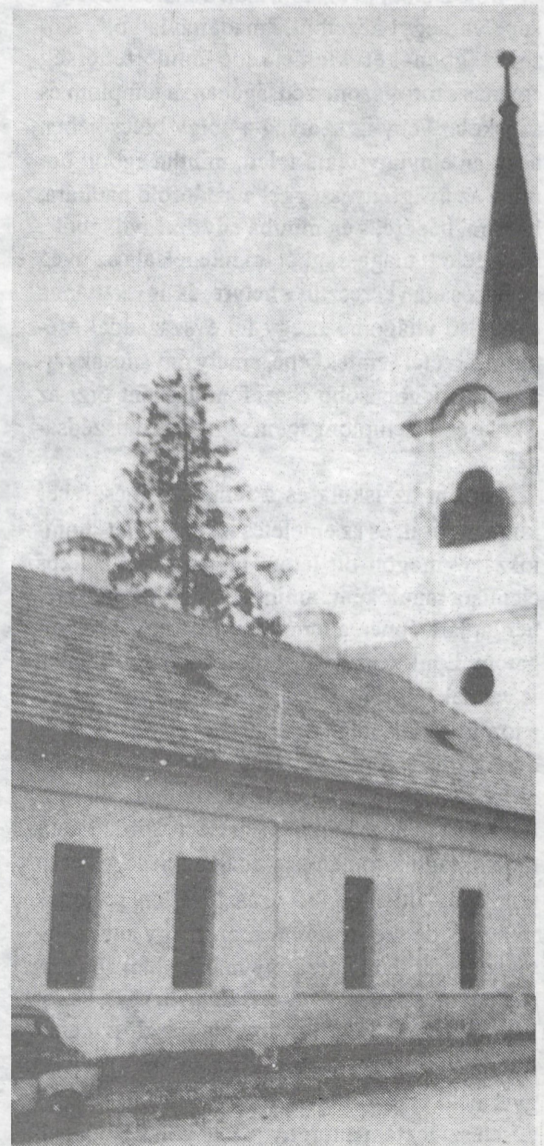
jelesebb rektorok bemutatását: Bogáthi Fazakas Miklós (Torda szülöttje: 1548-1590) költő, tőle származik az első magyar verses zsoltárfordítás; Csanádi Pál (1598-1599) Tordáról Kolozsvárra került iskolaigazgatónak, majd unitárius püspöknek (1632-1636); Cromer Péter (1607-1610) külföldi egyetemi végzettséggel; Koncz Boldizsár (1660 táján), a későbbi unitárius püspök (1663-1684); Szentiványi Bartók János (Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc idején) író, - Az Unitáriusok Vallástételeik című mű szerzője; Derzsi Simó István (az 1710-es években) író; Kénosi Tózsér János (1734-1755) jeles író, az unitáriusok történetének megírásával foglalkozott (munkáját folytatta Uzoni Fosztó); Szabó Sámuel (1815-1830) jeles fordító, aki német szerzőtől három lovagregényt is fordított. Különböző irodalmunk egyik nesztora. Élete éppen egy évszázadot fog át (1756-1856), 1832-től vallástanár Kolozsvárra; Aranyosrákosi Székely Sándor (élt: 1797-1852) egy évtizedet tölt Tordán mint unitárius lelkész (1822-1832), 1830-ban rektor, 1845-től 1852-ig unitárius püspök. Kiváló író. Irodalmi műveinek legnagyobb része Tordán készült el. Csak úgy ontja a nagy léleketű eposzi hangú munkákat. A székelyek Erdélyben című kis eposzát is Tordán írta (1823). Ezzel az elbeszélő költeményével a témát (honfoglalás) illetően a magyar eposzírás úttörője.

nVörösmarty Mihály legnagyobb hatású munkáját, Zalán futása (1825) című eposzát közvetlenül Aranyosrákosi Székely Sándor hatása alatt írta meg. Az első nyomtatásban megjelent unitárius egyháztörténet Az Unitaria vallás kezdetei Erdélyben címen (1839) és a rendszeres unitárius lelkészképzés megalapozása is az ő nevéhez fűződik.

b) 1878-1905

A négy osztályú Unitárius Algimnázium illetékesekkel kötött szerződés értelmében 1878 szeptember 1-vel átalakult Állami Polgári Fiúiskolává. I. és II. osztállyal kezd, évenként egy-egy osztállyal bővül, míg az intézeti hat osztály

(Folytatás a 14. oldalon)

A tordai unitárius iskola

Szoros szomszédság

Homoródalmási templom (épült 1786-ban)

Íróasztalom üveglapja alatt a szülőfalu fényképe várhegyi nézetből, "madártávlatból", Középszegben két kiemelkedő épületfehérség egymás szoros szomszédságában: a templom és az iskola. Fénylik az üveg a völgy bőséjében hosszan elnyugvó falu felett, mintha égbolt borulna az üvegfényességgel a szülőföld határára, házaira, népére, s én mintha egy "másvilágból", az ég feletti magasságból tekintenek alá az üveg átlátszóságán keresztül a helyre, és úgy kattanna elő belső világomban egy fél évszázaddal ezelőtti "felvétel" emlékképe, amely ugyancsak rajzosan és legbensőbb összefonódásként őrzi az iskola és a templom igen szoros szomszédságát...

Nézem az iskola és a templom mézsfehér kimagaslását, és az emeletes iskolaépület "homlokzata" mögött ott látom magam harmadikos elemista tanulóként, amint a "rajzirka" mézsfehér lapjára éppen a templomunk tornyát rajzolatom. Épül-készül a felcsúcsosodó mű, ablakai is vannak a toronynak, s amikor kész az épület, a torony egyik ablakán "kitűzők" egy zászlót, és a "cínezőimmel" szépen megadom a három színt is: piros, fehér, zöld. Utána mindjárt mellém lépik az ellenőrző útján csendesen köröző tanítónéni, falunk román papjának a felesége, s rajzomat az ott "lobogó" zászló ellenére jónak minősíti, de szelíd szavával azért egy annyi "javítást" előír, hogy a torony másik ablakába fessek egy piros-sárga-kék zászlót. Én csak akkor kaptam észbe, hogy a tornyom zászlószíneiért fülhúzás is lehetett volna a "jutalmam", és hálás gyermeki érzéssel a tanítónénink iránt, készségesen színeztem a torony másik ablakába a másik három színt. Így lett végül teljesen kész az iskolai rajzfeladat: két fülként állt kétfelé a

templomtornyon a két különböző zászló, s én azóta tisztábban "hallom", hogy bár "egy az Isten", a templomok más-más hitű és nemzetiségű emberek imáját-énekét tornyozzák-színezik az égre. (...)

Közben nézem tovább az "égi magasságból" az íróasztali Almás-képet, amelynek a közepén úgy áll szoros szomszédságban az iskola és a templom, mintha a Homoródalmás falunév lenne betűházakkal hosszan írva a völgybe, közepén az egymás melletti *ó* és *d* jelenítve meg az iskolát, illetve a templomot, még formára is hozva a két épület képét; és ismét eszembe jut, mint már életem során oly sokszor, az a másik iskolai emlék, amikor már-már "önhatalmú erőszakossággal" foglaltam el magamnak az iskolánkat. Ötvenhárom esztendő telt el azóta, de nekem máig az az egyik legfakulthatatlanabb gyermekkori emlékképem, ahogy minden törvénybeli akadály ellenére törtem magamnak az utat az iskola felé: hiába szólt úgy a rendelet, hogy az iskola első osztályába csak azok iratkozhatnak be, akik az év szeptember elsejéig betöltik hetedik életévüket, s hiába hiányzott nálam tizenegy nap a törvényes úthoz, én "megcsináltattam" anyámmal az iskolástarisznyát, megvettem a palatáblát, a palavesszőt, és az iskolakezdés napján mentem, egyszerűen beültem az elsősök közé az osztályba, és azzal meg volt kezdődve nekem is az iskola. A nagytekintélyű tanító, a "mester", a "rektor", aki egyben a kántorunk, az unitárius énekvezérünk is volt, nevetett, széttárta a karját, s mint akinek nincs mit tennie ilyen nagy tanulási vágygal, iskolakaput verő konoksággal szemben, vette a tollat, belemártotta a tintába, s beírta a beiratkozatlan "törtetőt" a könyvbe. Ha a felnőttek nem jól csinálták, igazítottam én magamnak a "törvényen": nagy boldogság volt akkor nekem ez a "törvényen kívüli" bejutás az iskolába, szinte magam sem hittem, hogy beiratkozás nélkül s a törvény előírásai ellenére sikerült beülnöm az osztály legkisebbjeként - "vízhordójaként" - az osztályterem első padjába...

Sokszor fennakadtam azóta is a kérdésen: miért kíváncsítottam ilyen tudásszomjmal az iskolába még akkor is, ha az román tanítási nyelvű iskola volt, zömmel messze "regáti" vidékről "románosítani", sőt "visszarománosítani" odahelyezett tanítókkal? Betűvetést, olvasást, szorzótáblát magyarul is tanítottak, ami már magában vonzó forrás lehetett a tudásszomjnak, de ez nem volt elég "magyarázat" a tarisznyát nyakába vevő nyakasságra, miután románul is olyan készséggel és jól tanultam, hogy időnként még "bambuccal" is jutalmaztak a román tanítók. Valami megmagyarázhatatlan "elemi" szomj volt az, egy olyan régről való folyása a tanulási vágynak, amilyen régiséggel énekeltek a templomban, ha az énekvezér-tanítónk a 189-es számot tűzte ki az orgonakarzaton, s két nagy

kezét rátéve az orgonára, zengő hangjával neki-bátorított, hogy fűjjük: "Mint a szép híves patakra A szarvas kíváncsodik"... S a vágy az idő múlásával meg a tanulhatók tanulásával nem-hogy gyengült volna, hanem még erősödött. Mire az elemi ötödik osztályába cseperedtem, a "kíváncsóság" akkora lett, hogy már-már kinőttek a szarvaimek a felsőbb fokú - gimnáziumi - tanulhatóságért való küzdésben. Nem volt már elég az elemi vágy az almási iskola elemije, egyszerre kíváncsítani kezdtem el messzebb abból az iskolából, ahova azelőtt annyi kíváncsósággal óhajtottam menni, s miután egyszer a kapát is elhajítottam a törökbúzapázmá végén a kezemből tanulási követelőzésem nagyobb nyomatkául, egy szép nap ott kuporoghattam a szalmazsákos szekéren, amely a székelykeresztúri gimnázium "híves pataka" felé vitte a tudásszomjamat.

Attól kezdve magasabb szinten folyt a tanulás, és hosszú esztendők meg hosszú évtizedek során, többnyire órákon kívüli "leckékből" egyre többet tudhattam meg arra nézve is, hogy milyen almási vágyakból táplálkozott a bennem felgyűlt tudásszomj. Megtudtam, hogy Almás már másfél évszázaddal az én "kíváncsóságaim" előtt minden követ megmozgatva küzdött-folyamodott azért, hogy legyen neki és a két Homoród sok unitárius toronnyal tüzdelt vidékének egy középfokú "tanodája", majd amikor az unitáriusoknak egy zsinata éppen Almáson úgy határozott, hogy Keresztúrnak adja a "létesítendő iskola" felállításának jogát, Almás olyan buzgalommal - pénzével és meszével - vett részt a Nagy-Küküllő távoli partján folyó iskolaépítő munkában, mintha magának épített volna iskolát a Kis-Homoród partján, azután pedig, ha a keresztúri iskola állapota kezdett "rongyolott" lenni, ismét csak álltak elő konokul a "homoród-köri apákkal" együtt az almásiak, hogy költöztessék át a gimnáziumot Keresztúrról Almásra, mert ott nem lesznek olyan okok a panasza, mint az iskola Keresztúron létében. Ily módon akár az almási határon túl, a tágabb szülőföld határában is fellelhettem tudásszomjamat elemi-ősi eredetét, miután a "székely községek" iskolaépítést segítő lelkes adakozása láttán az unitáriusok akkori püspöke, Lázár István úgy szólt az iskolaállítás "kívánóiról", hogy az már-már az én másfél századdal későbbi örömkönnyemet is előcsillantotta: "Én megvallom, egy dolognak több kívánóját, mint itteni gimnáziumunk jó móddal való felállításának, sohasem tapasztaltam. Bizony sír örömeben a nép, látván mostan minden reménysege felett való folyamatját a gimnázium építésének"...

Ennek a tudásnak a birtokában már kevésbé "akadtam fenn" azon, ha az elmúlt században Erdély igen tudós-művelt elméi hosszú honjára útjaikon Homoródalmásra érve, ott a műveltségi szint és a művelődési vágy kiemelkedő jegyét látták meg. Almási emlékeinek írásakor támadt többek között ilyen elmélkedő gondolat a kiváló történésznek, Kövály Lászlónak a fejében: "Maglehet, korom más hiedelmet vált, de ma még hiszem, hogy műveltség és életmód, az égalj két szülőtte határoz a népjellemek felett, s hogy

faj, ág, nemzetkülönbség csak alárendelve ható- sok... Homoródalmást gondolám kiválasztható- nak, hol jellemvonásokat tárhassak fel" ... Ma sem lehetne európaibbat gondolni ennél a gondoltnál, amely a népjelemben a fajiség-nemzetiség fölébe helyezi "az égalj két szülöttét", a műveltséget és az életmódot, s ha e tekintetben Almás olyan európai hely volt már akkor, amely ki lehetett választani ilyen jegyű "jellemvonások" feltárására, akkor ma is olthatatlan szomjúhozással hajolhat a tudásvágy a szülőföld híves pataka fölé, az alábbi szavak csobogására: "Méltán megkívánhatni tehát, hogy néptanítóink az idővel haladjanak, hogy iskola és templom, a népmívelés e két intézete babonák számára ne természetesen. Korunk már megkívánja a néptől, hogy érezze önbecsét, ismerje hazáját, jogait és kötelezettségeit, bírjon némi ítélettel és ízléssel műveléseiben... De el kell halni a XVIII. században szülötteknek, hogy a haladás óriás békóit lerázhassa, el kell halni a jelen iskolatanítóknak is, hogy az iskolák élettudományt tanító népis- kolákká váljanak. Almástól e részben sokat remélhetni. Csak kolomposok kellenének, itt a jóra felhívás nem marad visszhangtalan"...

És még ennél is nagyobbat merülhet a szomj a híves patakban, és még több magyarzó okot fejthet elő magának a szomj eredetéről, amikor a "legnagyobb székely" titulussal tisztelt Orbán Balázs zárszavait issza magába az Almásról szóló leírások végén: "Ennyi, mit a megye jegyző- könyve által is részben igazolt hagyományok alapján Almás multjára vonatkozólag tudhatunk; ujjabb nevezetességeként felemlíthetjük e falunak iskoláját, melynek alig találhatjuk Székelyföldön párját. Az egy 29 öl hosszú, hat öl széles igen csinos épület, ebben van összepont- sítva a lelkesi és mesteri lak és az iskola, hol 80-100 tanítvány tanul az ujjabb czélszerű tan- rendszer szerint, és ezen több ezer forintba kerü- lő díszes épületet az ecclesia önerején, lelkes főcuratora Daniel Gábor buzdítására létesíté,

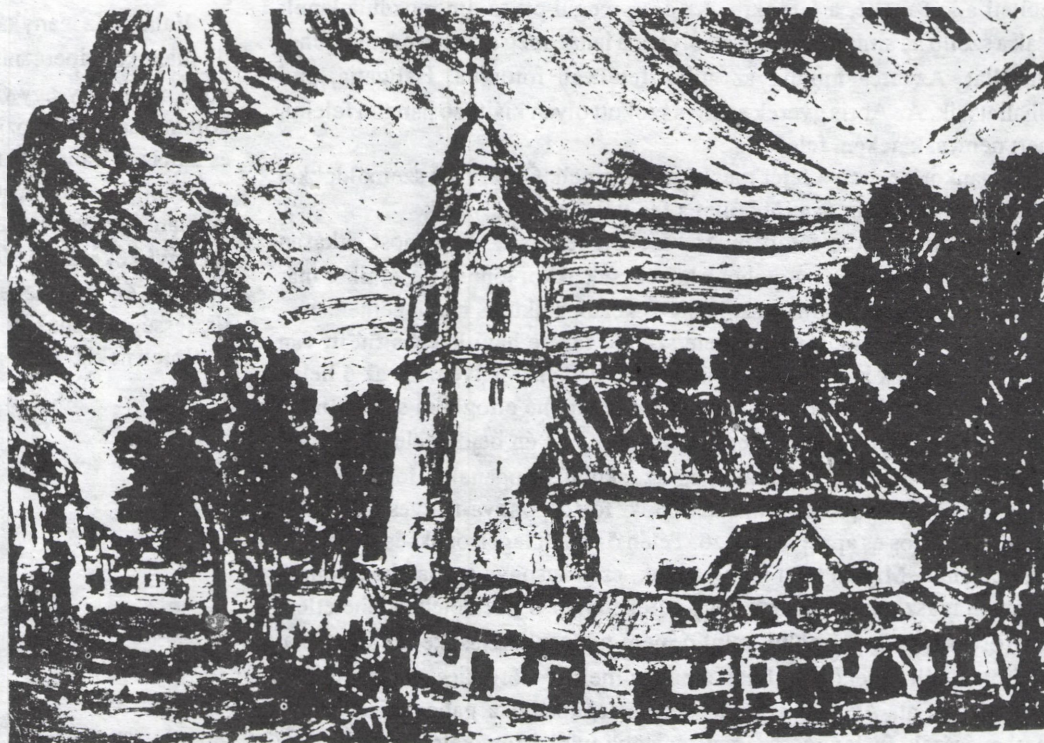
s midőn jóra, nemesre fogékony népünkben a közművelődés felé való ily törekvést, ily áldo- zatkészséggel páruult hazafiasságot láttunk, ak- kor csak örömmel kell a honfi kebelnek eltelni, akkor a biztos jövő iránti bizalom és hit által áthatott szívvvel kell hogy a költővel felkiáltson: *Hazám, te élni fogsz!*"

Nézem az otthonlét bensőségével az íróasz- tali képet a falunkról, ahol nem marad vissz- hangtalan, ha jóra hívnak a "kolomposok", és legújjabb az a visszhangzást is megtanulha- tom a templomtorony fehérsége láttán, hogy a születésem előtt kereken száz esztendővel "a torony sugár tetőzetéről egyre omladozván le a cserép, 1830-ban bádoggal fedeti az eklézsia a tornyot, 3525 m. forinttal", s hogy azóta az ugyanakkor megaranyoztatott toronygombba oda van téve az akkori almásiak - "az 1140

Lélekből álló nagy Gyülekezet" - távoli utódo- kig "visszhangzó" üzenete, úgy, ahogy az eklé- zsia akkori pap-"kolomposa", Máté János verssorokba "fényesítette" a toronycsillogósítás emlékéül. Most már, ha időnként hallgathatom a torony harangjának komoly-méltóságosan szétterülő hangját, százhatvan éves "kolompszó- ként" a gombüzenet szótagjait is hozzáütemez- hetem magamban:

*Tornyunk bádoggal fedelével
Aranyozott Gombfejével
Mint egy Phárus légyen jelül
Hogy itt égi Kegyelem ül.*

*Csillagozzék az a Csillag
Míg az égen Csillag villog
A nagy Templom s Orgonája
Legyen Századok Csudája.*

Vernes András: Torockó (Részlet)

Gárdonyi Géza

A gyerekek

Az iskolám olyan már, mint a zengő méhkas. A pap kihirdette, a kisbíró meg kidobolta, hogy krumpliszedés után senki ne tartsa otthon a gyereket, hanem küldje az iskolába.

Hát már hétfőn megkezdődött a bevonulás. A kis fitos orrú, tüskés hajú Tabi Jóska jött elsőnek. Futva jött, mert ez a gyerek mindig fut. A vászon- tarisznya ide-oda lődörgött az oldalán, úgy meg volt tömve. No, egy nagy birsalma ki is lódult belőle, mikor az árkot átugrotta az iskola előtt.

A többi is csakhamar előtűnt. A falu minden részéből szállingóztak a nagytarisznyás fiúk meg a piroskendős kisleányok. A fakilincs meg-meg- kattant az utcaajtón, s a Jézus Krisztust a sokféle gyerekhang egymás után dicsérte már a pitarban. Egyiket- másikat már a lépéseiről megismerem. Egy lépés, egy koppanás, egy lépés, egy koppanás; ez a sánta Gál gyerek. De íme, megáll.

- Te - hallom a hangját -, nem téntás a képem?
- De bizony téntás - feleli két gyermekhang is.
- Hol?
- Az orrod tövin.
- Hol?
- Itt la.

Bizonyára a kalamárisal vesződött otthon a jó fiú, s a kalamáris az olyan gonosz portéka, hogy vagy feccsen, vagy loccsan, de akármit cselek- szenek vele, valamit befeketít.

A többi gyerek pogányul megmosakodottan ül a padokban. A tarisz- nyák is fehérek. Az iskolában almaillat lengedez.

Az ajtó előtt egy anyának a küzdelme hallatszik. Vasné hozza a Rozikáját. A pöttön teremtés most jön először az iskolába. Jaj, micsoda félelmes hely az iskola! Én vagyok félelmes? Nem, hiszen engem ismer: a nyáron a füzek alatt akárhányszor danolt nekem. Maga a hely félelmes, ahonnan gyerektörvények meg csudálatos tudások származnak szét a falu- ba. Maga a hely félelmes. Az öreg gyerekek különös jelentőséggel emle- getik. S a kicsinyek hallják a beszédet. Isten tudja, mit képzelnék el a maguk kis eszével. Az ábécé, az írka, a tábla, a katekizmus, a feladat - mindez rejtelmes értelmű szó, és minden innen való. A nyáron talán fel is kapas- kodott egyszer a Rozi, és bekandikált az ablakon! Huh! Micsoda rettenetes hely! Csupa széles pad! A sarokban fekete, kétlábú szörnyeteg! A falakon meg mindenféle fekete jegyes papiros! No, meg is ragaszkodik Rozika az ajtófélfában. A kicsike kezek hihetetlen erővel tudnak ragaszkodni.

- Nem, nem! - kiáltozza sírva -, nem megyek!

Ölben hozza be az anyja. Leállítja előttem a földre. A gyerekcsoport a nyakát nyújtogatva neveti. A kis Rozi meg könnyes szemmel, remegve áll az asztal előtt.

- Nem akart bejönni - mondja pihegve az anyja -, sohase láttam ilyet!
- Miért félsz te, Rozika? - mondom az ölembe vonva a szöszeke, fehér

(Folytatás a 8. oldalon)

(Folytatás a 7. oldalról)

képző leányt - látod, a többi pajtásod milyen vidám. Itt van ám Tabi Jóska is. Gyere ide, Jóska! Intek az anyának, hogy illanjon el. Hát el is surran.

A Jóska gyerek megpirosodik a szólításomra, és Rozi mellett terem.

- Mondd meg Rozinak, hogy kell-e itt félni, vagy nem kell?

- Nem kell félni - feleli a gyerek katonásan, a szemem közé nézve.

- Ne nekem mondd, én úgyse félek, hanem ide nézz Rozikára, és úgy beszélj vele, mintha én itt se volnék.

A gyerek erre megfogja Rozinak a baboskék kisértőjét, és azt mondja neki:

- Hát mit fész? Ne félj hát, te tyamár!

S gyöngéden megemeli a leánynak az állacskáját.

Ebben a biztatásban van valami a libalegélő zöldjéből. A kis Rozi rámosolyog a könnyein át a fiúra.

A vak koldusunk is megjön, az agg Váróci Pál. Mintha magát a tél szellemét látnám az ablakon át közeledni. De ő nem jön be. Az Ábris gyerek leülteti a kút mellé, a fatönkre. Az öreg megül ott szinte mozdulatlanul; csak a szellő ha simogatja, lengeti olykor a haját, meg a mellére omló, fehér szakállát. Az arca mindig az ablak felé van fordulva. Hallgatja, ami kihallatszik. Az Ábris gyerek azért is szokott olyan kiáltozó hangon felelni, mert nemcsak nekem felel.

Olyankor az öreg a fejét még föllebb emeli. Összevont szemöldökkel hallgat. Végül pedig nagyot bólint a fejével, s elmosolyodik.

Harminc-negyven tanítványom szokott lenni, de még most ritkán ülnek. Egynéhányan a nagyobbak közül csak akkor jönnek be, amikor már az idő megrokkann, s otthon az ő dolgos kezük nélkül is meglehetnek.

De a legjobb tanulóm, a fekete szemű, fekete hajú Istenes fiú itt van már. Méltóságos komolysággal ül az első pad első helyén. Ez az ő helye már három év óta. Ha ő hiányzik, akkor se merné elfoglalni senki. Innen őrszi, mint valami káplár, az egész iskolát. Ő az én bejövetelemig a rend meg a csend ura; ő a krétának meg az iskolai szappanak a felelős öre, a fűtés intézője, templomi miniszterelnök, fő-főspungya-nedvesítő, padló-tisztasági biztos és aprópör-intéző. Télen ő van itt legelsőnek, és ő megy el legutolsónak. Míg én bent nem vagyok, csak susogva szabad beszélni. A padokon mászkálni, birkózni vagy verekedni az ő jelenlétében lehetetlen. Úgy olvasni meg számolni, mint ő, nem tud senki. Büszke is rá az apja. Nyáron a déli pihenőkön, télen a búbos mellett előre kieszelt számokkal horgolja a fiát. Azok a számok persze leginkább a gabonapiac meg a marhavásárok furfangos számai, és többnyire azon keletkeznek, hogy megcsalhatnák-e az Imrét, vagy nem csálhatnák meg? Az egész családnak ragyog a szeme, mikor az Imre némi gerendanézések után kisüti a kívánt számot. Az apja meg a sógor sokszor fél napig számították azt babon. Imrének nem kell se bab, se kukorica: kivágja fejből egy perc alatt.

Nem sokkal kevesebb tekintély a Gál gyerek se. Ez sánta szegény, szőke, színtelen arcú, de élénk tekintetű gyerek. Az ő szirmos kisködmöne elmaradhatatlan az iskolából. Ő a középtájon ül, hogy mindenki közel érhesse. Mert ő a fő-ceruzafaragó, táblaigazító, lúdtollmetsző s azonkívül a bodzafapuskának, bűgónak, fakalamárisnak a mestere. Ő tud legjobban kukorikolni. A kutyaugatást meg olyan híven utánozza, hogy a falunak valamennyi kutyája felel reá. Az írása is az övé legszebb. A könyvekre meg az irkákra nem is írja más a neveket, csak ő.

Van egy kis cigánygyerekem is: a Sárköziék Lacija. Villogó, fekete szemű kis rajkó, az egyetlen cigánycsaládunk fia. Már második éve tanul ez is. Tud is szépen. Apja persze nincs szegénynek, de az öregapja éppúgy szereti, mintha volna. Valahányszor ír otthon a gyerek, a Sárközi cigány mindig ott ül mellette, és bámulja nagy, fekete szemével a neki merőben értelmetlen jegyeket.

- No, mi ez? - kérdi, a pipát a szájából kiemelve, mikor a gyerek a sor végére ért.

A gyerek olvassa:

- A kutya ugat. A macska nyávog.

- Melyik a kutya?

A gyerek mutatja.

- Melyik a macska?

A gyerek megmutatja.

Az öreg cigány csak nézi, nézi, hogyan lehet azokból a girbe-görbe húzásokból a kutyát meg a macskát kilátni, de hát persze nem olyan könnyű

az, mint a vályogvetés. Mégis, hogy a Lackó kiszalad játszani, odahívja a feleségét, aztán azt mondja, az irkára mutatva:

- No nézd, mit tud a Laci: ez a kutya itt, ez meg a macska.

A cigány Lacit különben szeretik az iskolában. Valahányszor az udvarra szabadulnak, Lacit mindig szólítják, hogy hegedüljön. Az aztán két kis darab fácskával hegedül. És a szájával cincog hozzá. Így néha lakodalmakat játszanak a rövid szünetek alatt.

Az uraság szőszke Dezső fia is itt van. Szelíd, kis kövér gyerek. Az elméje kissé lassú járatú, de amúgy kedves, ártatlan teremtés. Nagy bámolója Istenes Imrének, akit a világ legnagyobb zsenijének tart. A zsebében mindig hoz egy darabka fehér kenyeret. Barnát cserél azon. Milyen jó parasztfiúnak lenni! A parasztfiú mindig barna kenyeret kap otthon, hosszú haját viselhet, nyáron meg járhat mezítláb.

Dezső mellé a csintalan Tót Bandit ültettem. Öklömnyi, kis gömbölyű képző gyerek ez. Mindig zsinegek, gombok, gubacsok meg kavicsok vannak a zsebében. Szilaj, mint a csikó, de persze a körülötte ülő báránnyévű gyerekek között maga is kénytelen csöndeskedni.

Valami tíz leánykám is van. Valamennyi jámbor és szorgalmas. Szeretik magukat piperézni, felvirágozni. Az én asztalomra is hoz hol az egyik, hol a másik egy-egy virágot. Különös, hogy a nőben mindenütt és minden korban megnyilatkozik a virágok szeretete, a maga iránt való gondosság és a mások iránt való figyelem.

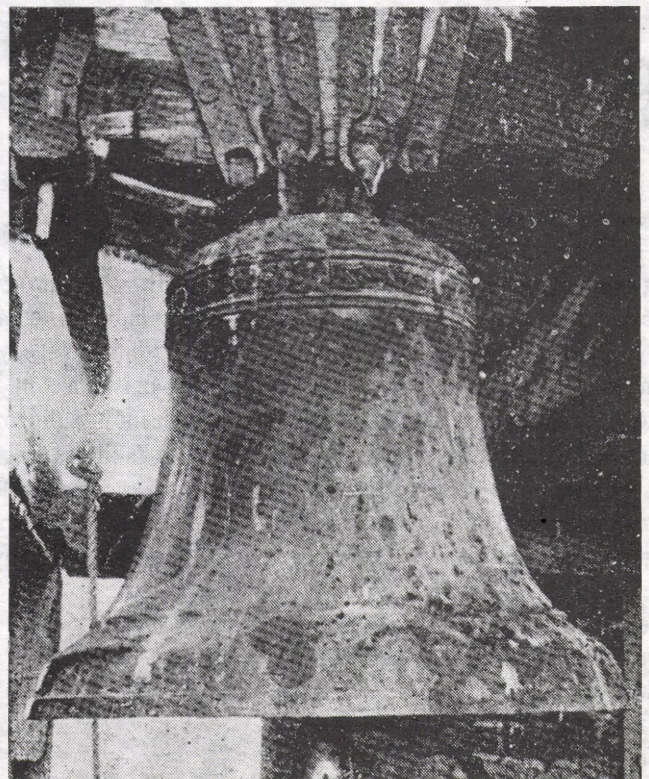
Több új tanulóm nem jön. Becsukom a nagy könyvet, és végignézek az iskolán. Erre mind megcsendesülnek. Minden gyerek szeme rajtam függ. Mennyi kék szem! Milyen tiszta, igaz, becsületes szemek! Mától kezdve mind az én gyermekem. A lelkük az én fehér papirosom, amit teleírok a tisztességtudásnak és az egymás iránt való testvéri érzésnek jeleivel.

Intek nekik, hogy álljanak fel. Egyszerre fölemelkednek mindnyájan...

Kányádi Sándor Harangföliirat

(Ars poetica)

azért harang a harang
hogy hívja az élőket
temesse a holtakat
s hogy árvíz jégverés
tűzveszély idején
s hódító horda láttán
félreverjék

A medeséri harang (1496-ból)

Iskolai tanévzáró - újra a templomban!

Évek óta növekvő irigységgel figyeltem (talán bocsánatos bűn!), ahogyan Magyarországon hivatalosan is egyre inkább érvényre jutott és gyakorlatilag is teret hódított a Biblia és a keresztény értékek "újrafelfedezése". A vallásos ismeretterjesztés látványos megújulása, a sokasodó kiadványok, a hitoktatás - igények szerinti bevezetésének nyomatékos követelése az állami iskolákban is... S mindez mint jelenség, egy régi - de a "tudományos" szocializmus éveiben görcsösen "cáfolt" - igazság alapján: kultúránk egyik alappillére - szerves és nélkülözhetetlen része - a vallás, a zsidó-keresztény örökség. Ennek figyelmen kívül hagyása, vagy - a sztálini típusú diktatúrák ateista propagandája általi tagadása, tulajdonképpen öncsonkítást jelent. Öncsonkítást, mindenekelőtt lelki - erkölcsi síkon, de szellemi-kulturális - és minden egyéb vonatkozásban is. Joggal írja a jeles bölcsele: "Vedd el az európai embertől a Bibliát, és elvesztetted kultúráját..." (Jaspers).

Ennek a gyakorlatnak nemzedékek estek áldozatul nálunk is, hisz nemzedékeket fosztott meg "az élet igéjétől" az áltudományos címekekkel és kitüntetésekkel teleaggatott, félanalfabéta suszter-házaspár diktatúrája, s a tanügybe is - mint mindenrovára - beépített besúgó-kiszolgáló lakájaknak hada, és a "felvilágosító" tevékenységük fölött ügyködő - híg propaganda szövegeket szajkózó -, jórészt primitív és gátlástalan karrieristák fáradhatatlan ügybuzgalma. A vallásos (és nem kellett volna sokat várni: majd mindenféle) analfabétizmus - ha szerencsére nem is lett általános -, egyre érzhetőbbé lett a mindennapi élet erkölcsének lazaságában is. Érthetően: "...ahol az Istent nem tisztelik, ott az embert sem becsülik." (Dosztojevszkij), mert: "Az Isten nélküli világ - embertelen világ" (Danielou).

A várva várt változás elkerülhetetlenségének előjelei - jónéhány hónappal a decemberi forradalom előtt - már "benne voltak a levegőben", de egy évvel ezelőtt még legmerészebb álmainkban sem reméltük volna, hogy az 1989/1990-es iskolai tanév második évharmadától kezdve, minden nap imádkozva kezdhethetjük a tanítást, majd - heti két órában - beindíthatjuk a hitoktatást is, az Oklánd községhez tartozó homoródújfalvi elemi iskolában!

Élve a lehetőséggel, szülői értekezletet hívtam össze, s a megkérdezett szülők messzemenően igazolták meggyőződésünket: kivétel nélkül, mindannyian kérték a vallásos nevelés beindítását az iskolában.

Örömmel láttam munkához. Fel kell nőni a feladat nagyságához! Nekünk újra közel kell hoznunk egymáshoz "a templomot s az iskolát", a hitet és a tudást, hogy teljes értékű, egész embereket nevelhessünk - a közjó - Isten és ember szolgálatára. Ezek a gyermekek eddig is rendszeresen jártak vallás-erkölcsi nevelésre a templomba, de most az iskolai oktatást kell "megkeresztelnünk", beoltanunk és egészében átítatnunk a jézusi kereszténység szellemével, örök és egyetemes értékeivel, mert - Márton Áron szavaival - : "Az iskola, ha nem templom, akkor barlang".

Vajon, milyen hatással lesz a gyermekekre, ifjakra, hogy mostantól kezdve - hitoktatásból is

- "jegyre megy" a tanulás? Serkentően hat-e majd, hogy ellenőrző könyvecskéjükbe beíródik a tényleges tudásukat és hozzáállásukat tükröző osztályzat?! Az azóta eltelt két évharmad tapasztalatai alapján - úgy tűnik - igennel válaszolhatunk a kérdésre. Ettől függetlenül - úgy vélem - nem szabad lemondanunk az eddig is végzett - kimondottan egyházi - vallás-erkölcsi nevelésről sem!

Hivatalosan ugyan már június 29-én befejeződött a tanítás, de az évzáró ünnepélyt - a szülők jobb részvételi lehetőségének biztosítása és az ünnepi hangulat megteremtése érdekében - július elsejére, vasárnapra időzítettük. Az első harangszóra gyűltünk össze az I-IV osztályos iskola egyetlen, tágas - egykoron akár 25-30 tanuló befogadására is alkalmas - tantermében: szülők, néhány érdeklődő nagyszülő és az ünnepelőbe öltözött, virágcsokrokat szorongató gyermekek. A mindössze hét tanuló...

Minden "hivataloskodó megkötöttség" nélkül, igen közvetlenül beszélgettünk, mellőzve természetesen az előző évek sanyarú gyakorlatából - a szülők és gyermekek által is - jól ismert üres szövegek és propaganda szövegek puffogatását, ami - szemmel láthatóan - igencsak jól esett mindenkinek...

Miután a gyermekek virágcsokrokkal köszönték meg a "tanító bácsinak" a velük való foglalkozást, rövid szünetet kaptak. Mi pedig - a tiszteletes asszony jóvoltából - egy illatozó gőzölgő, pazar fekete-kávé mellett, meghitt hangulatban beszélgettünk tovább a szülőkkel és nagyszülőkkel, kiértékelve a tanulmányi eredményeket is.

Az ősi szokásnak engedelmessé, a harmadik harangszó hívására mindnyájan elindultunk templomunk felé, hogy - ha ezt az 1989/1990-es tanévet még csak "titkon kezdhették is el" az Ó nevével -, most legalább nyíltan köszönjük meg Istenünknek szabadítását. (Elgondolkoztató, hogy az I-IV. osztályos gyermekek szüleinek sem volt még részük ilyen ünnepségekben!)

Király László

Szervátiusz Tibor: Kriszuts

Mikor a munka végetért,
már tudtuk: vas ina, csontja.
Reccsent a mellébe döfött dárda -
vissza-vont hegye azóta csonka.
Térdre rogyant - forgó csikordult.
Gyémánt szemé kínban kifordult.
Jól van, véreim, hites társaim - mondta.

Mikor a munka végetért,
s indulni kezdett a nép a hegyre,
rossz teste leve a kelevénybe -
e percbe sűrült az idő gennyé.
Bocsásd meg mégis vétkeink,
nem mi gondoltuk ki e kínt.
Mi csak fölszereltük a keresztre.

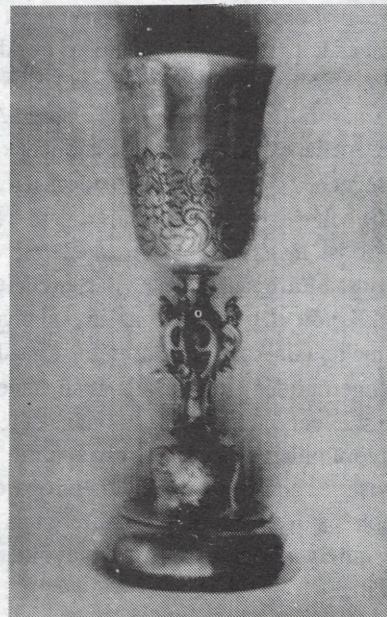
Zsoltáros áhítat, köszönet és hálaadás, könyörgés és áldáskérés. A Szentírás időszerű üzenetének fényében: rövid áttekintése a távolabbi és közelebbi múltnak. Summája: Elvész a nép, amely tudás nélkül való. Ez a tudás azonban nemcsak a mai értelemben vett "ismereteket" jelenti, de "Isten ismeretét" is; ezért igyekeztek protestáns elődeink a templom mellé iskolát emelni. Tudták, hogy az értelem világossága nélküli hit, akár vakhit is lehet, és viszont: a hatalmat jelentő tudással - hit és erkölcs nélkül - vissza is lehet élni. Mint annyiszor volt már példa mindkettőre... "Az Istennek tetsző életre" való felkészülés iskolája tehát: a tudás mellé hitet és erkölcsi tartást kíván adni. Ha ennek a küldetésnek eleget tudunk tenni, akkor bizakodhatunk a megmaradásban! "A holnap olyan lesz, amilyen a ma iskolája." (Szentgyörgyi Albert)

A prédikációt ünnepi műsor követte. Gyermekeink az alkalomhoz illő versekkel és az énekvezér által betanított énekszámokkal gyönyörködtették a népes gyülekezetet, majd átadták második virágcsokrokat a meghatott édesanyáknak és nagymamáknak. Ezt követően kiosztottuk a szép - magyarországi - jutalomkönyveket (igyekezzünk nem gondolni arra, hogy milyen könyveket kaptak szegény gyermekek a megelőző években, ha egyáltalán kaptak...), és kellemes nyári szünidőt kívántunk gyermekeinknek.

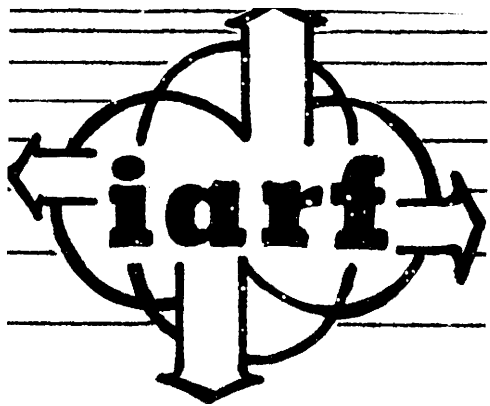
Összegezve: - úgy éreztük - "rendhagyóan" szép ünnepélyünk volt. Ismét egymás mellé került a templom s az iskola. Amint az rendjén is van. Istennek hála, mégiscsak "változnak az idők"!

S hogy mindez itt - ebben a kis faluban - még eléggé kivételnek számító módon, ily szerencsésen "összejöhetett", az annak is köszönhető, hogy képesített tanügyi alkalmazott hiányában, de a megújult megyei Tanfelügyelőség - második évharmadtól kezdődően megadott - engedélyével, a homoródújfalvi elemi iskola ideiglenes igazgató-tanítója - úgymond "kényszer-másodállásban" - alulírott:

Kovács István
unitárius lelkész

Csegezi úrvacsorai kehely (1730-ból)

Az IARF 27. kongresszusa

Hamburg, július 27 - augusztus 2

Az unitárius és más szabadelvű vallások világszövetsége, az IARF (International Association for Religious Freedom - A Vallási Szabadság Nemzetközi Társulata) egyike a legrégibb nemzetközi egyházi szervezeteknek. 1900-ban alakult Bostonban (USA). Kilencven éves történelme folyamán kezdetben az unitárius és szabadelvű kereszténység eszményei: a lelkiismereti szabadság, vallási türelem, a gondolat szabadsága s az egyén méltósága hirdetője és munkálója volt, majd e század hatvanas éveitől kezdve, miután szélesre tárta kapuit a többi világvallás felé, a vallások közti együttműködést jelölte meg céljaként, mint amely egyik jelentős tényezője az emberiség boldog és békés jövőjének.

A 27. Kongresszus éppen ezt a gondolatot választotta központi témájául: A vallások együttműködése egy közös világért. "Délről és Északról, Nyugatról és Keletről jövünk az egymásra találás lelkületével - hangzott a megnyitónépevényen -, hogy szívünket és elménket egyesítsük a szeretet és együttműködés közösségében. Az IARF tagjaiként újra elkötelezzük magunkat a közös világunkérti együttműködésre. Olyan időben kerülhet sor a vallások közös munkájára, amikor új remények és lehetőségek nyílnak környezetünk megmentésére, az emberiség erkölcsi jellemének kihangsúlyozására, az emberi jogok és a vallási szabadság biztosítására." Mindaz, ami a kongresszus egy hete alatt történt, e gondolat felelősségteljes kifejezése volt.

Az IARF alapszabálya szerint minden harmadik évben összehívják a világszervezet közgyűlését és kongresszusát. Az utóbbi években a hely kijelölésében is érvényesült a kölcsönösség elve s a három kontinens: Európa, Észak-Amerika és Ázsia egymásutáni sorrendben kapott lehetőséget a kongresszus megrendezésére.

Ez évben a színhely Hamburg (Német SzK) volt. Az ősi Hanza szabadkereskedelmi városa nemcsak Európa, hanem a világ egyik legnagyobb kikötője. De nemcsak az anyagi civilizáció termékei találkoznak és cserélnek gazdát az Elba tengeröböllé tágult torkolatában, hanem az emberi szellem és kultúra is otthonának érezheti e gyönyörű világvárost. Hamburg a konferenciák városa is, hiszen itt található Európa egyik legszebb és legmodernebb konferencia-központja, amely a kongresszus résztvevőit is vendégül látta.

Egyházunkat az utóbbi évek legnépesebb küldöttsége képviselte. Tagjai voltak: Dr. Ko-

vács Lajos püspök, Dr. Barabássy László főgondnok, Dr. Erdő János főjegyző, Dr. Szabó Árpád és Dr. Rezi Elek teológiai tanárok, Szász Ferenc brassói lelkész. De részt vett András György előadótanácsos, aki Chicago-i tanulmányútról hazatérőben csatlakozott a küldöttséghez, valamint Sebe Ferenc ny. előadó, szórványgondozó lelkész, Nagy Ferenc segesvári és Kiss Alpár baróti lelkészek. Ugyancsak jelen voltak Zsák Erzsébet, Szabó Árpádné, Kiss Domokosné és Jakab Dénesné, akik a kongresszust megelőzően a női konferencián vettek részt, valamint Sebe Ferencné és Kiss Alparné.

A kongresszus előtt, július 23-27 között került sor a teológiai konferenciára a Hamburgtól északra fekvő Sharbeutz tengerparti üdülővároskában levő Klinberg konferencia-központban, amely a német unitárius közösség tulajdona. A konferencia célja ez alkalommal is a kongresszus témájának a teológiai előkészítése volt. A vallás és politika összefüggésében, illetve szembenállásában kereste a választ az együttműködés lehetőségére. Több előadás hangzott el a különböző tagcsoportok képviselői részéről, amelyek együttes üléseken és kisebb vita-csoportokban beszéltek meg a résztvevők. A konferencia megállapításait a kongresszus elé terjesztette, amely azokat saját határozataként fogadta el.

A kongresszus megnyitója július 27-én délután volt. Az ünnepség keretében üdvözlések hangzottak el a Vatikán, az Egyházak Világtanácsa, a Vallás és Béke Világkonferenciája, az IARF japán tagcsoportja részéről. A megnyitónépevény központi eseménye a kongresszus fő előadása volt, amelyet ez alkalommal Dr. Hans Küng, a világhírű katolikus teológus tartott: Nem lehet béke a világon a vallások közti béke nélkül címen.

A vallások közti együttműködés és párbeszéd alapját azok a közös emberi értékek képezik, amelyeket valamennyi vallási tradíció igazolt. Ezek az egyetemes erkölcsi értékek, amelyeket Küng professzor "humánumnak" is nevezett, Nyugaton a kereszténység és a felvilágosodás együttes hatásaként jöttek létre. Szabadság, egyenlőség, testvériség és emberi méltóság noha eredetileg a keresztény tanításból nőttek ki, a szekuláris történelemben is megvalósultak.

A humanizáció folyamata mindenik vallásos tradícióban erősen aktivizálódik napjainkban. Az ősi értékeket újra felfedezik és beillesztik a társadalmi keretbe, amely aztán kölcsönhatásként a vallás megújulását segíti elő. A világvallások mindenikében növekvő tudatosodás figyelhető meg olyan értékek kihangsúlyozására, mint az emberi jogok, a nők egyenjogúsítása, a társadalmi igazság megvalósítása, a háború erkölcsatlensége.

Napjaink kihívása: megtenni mindent a val-

lások közti megértés és együttműködés érdekében, helyi, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. A felelősség, de a lehetőség is most a miénk.

A kongresszus öt tanulmányi csoportban dolgozta fel azokat a kérdéseket, amelyek a fő témából adódtak. Ezek a következők voltak:

1. A közös világ látomása - a probléma és megvalósítása. E tanulmányi csoportban Dr. Erdő János, Dr. Rezi Elek és Szász Ferenc terjesztettek elő rövid tanulmányt.
2. Vallásközi lelkiség (spiritualitás) és a közös világ. Dr. Szabó Árpád vett részt előadásával ebben a csoportban.
3. Béke, leszerelés és emberi jogok.
4. Mentsük meg bolygónkat.
5. Gazdaság: a javak szétoztása.

A tanulmányi csoportok mellett és azokkal párhuzamosan változatos és színes program várta az érdeklődőket. Mindenki megtalálhatta a maga érdeklődési körének megfelelő programot.

Az együttműködés azonban nem elsősorban eszmei, gondolati síkon valósul meg, hanem amikor emberek találkoznak egymással, megismerkednek, lehetőségük van betekintést nyerni a másik életébe. Ezt kívánták előmozdítani és gyakorlatba ültetni azok a kis csoportok, amelyekben 10-15 személy több napon keresztül igyekezett jobban megérteni egymást.

A kongresszus munkálatait minden reggel áhítattal kezdte és este azzal fejezte be. Július 30-án, hétfőn este erdélyi unitárius áhitat volt, amelyet Dr. Erdő János, Dr. Szabó Árpád és Dr. Rezi Elek végeztek.

Július 29-én, vasárnap reggel úrvacsoraosztással kezdtük a napot, amelyen a tagcsoportok képviselői közösen végezték a szolgálatot. Jelentős istentiszteleti alkalom volt, nemcsak a részvételt illetően, hanem, mert most volt először úrvacsoraosztás IARF-összejövetelen. Remélni szeretnénk, hogy nem utoljára.

Az ünnepi istentiszteleten szintén valamennyi tagcsoport képviselője részt vett a liturgia vezetésében, s mindenki az anyanyelvén olvasott fel. A prédikációt Dr. Kovács Lajos püspök tartotta a jól ismert jánosi textus alapján: "Szükség néktek újjászületetek."

Az IARF 1975-ben Albert Schweitzer-díjat alapított, azoknak a kitüntetésére, akik kiemelkedő tevékenységet folytattak mind saját egyházuk, mind a nemzetközi közösség gyarapítására. Egyházunkat az a megtiszteltetés érte, hogy mindjárt az első alkalommal Dr. Kovács Lajos püspök mint Schweitzer egykori tanítványa kapta a díjat. A mostani kongresszuson Dr. Erdő János főjegyzőnek nyújtották át, elismerésként azért a kiemelkedő szolgálatért, amelyet hosszú évtizedeken keresztül mint lelkész, nevelő, teológus, fontos egyházi tisztségeket betöltő vezető és az IARF életébe tevékenyen bekapcsolódó végzett.

A 27. kongresszus jelentős mérföldkő szerepét tölti majd be világszervezetünk későbbi történetében. Ugyanis őrségváltás történt a főtitkári tisztségben. Diether Ghermann, eddigi főtitkár, aki hosszú évtizedeken keresztül töltötte be ezt a tisztséget s végzett igen eredményes munkát világszövetségünk megerősítésében, ez évben nyugdíjba vonult. Az IARF közgyűlése tiszteletbeli főtitkári címet adományozott neki elismerése és köszönete kifejezéséeként, a Chicago-i Meadville/ Lombard Teológiai Intézet pedig díszdoktorátussal tüntette ki.

A közgyűlés a Vezető Tanács javaslatára Robert Traert választotta meg új főtitkárnak, akitől a fejlesztési munka folytatását várjuk.

Az IARF elnöke a következő három évre Punyabrata Roy Choudhury (India) lett, alelnök Natalie Gulbrandsen (USA), pénztáros Dr. Roy Smith (Anglia). A közgyűlés megválasztotta a Vezető Tanácsot is.

Az IARF közgyűlése határozatában ismét kinyilvánította, hogy minden embernek joga van a vallásszabadsághoz, ahogyan ezt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 18. cikkelye kifejezi: "Mindenkinek joga van a gondolkodás-, lelkiismereti- és vallásszabadságra; ez magába

foglalja a vallás vagy hit változtatásának a szabadságát, valamint azt a szabadságot, hogy egyedül, vagy másokkal együtt, nyilvánosan, vagy magánúton kinyilváníthassa vallását, vagy hitét tanítás, gyakorlat és istentisztelet által."

Úgy hisszük, hogy ennek az alapvető emberi jognak a védelme megköveteli, hogy az állam:

1. ne biztosítson kivételes helyzetet egyetlen egyháznak, vagy vallásos csoportnak sem;

2. védelmezze a szent helyeket és hagyományokat;

3. biztosítsa a fejlődés szabadságát a kisebbségi vallási közösségeknek istentiszteleti helységek, iskolák és kiadványok által;

4. biztosítsa az anyanyelv használatát az etnikai kisebbség részére, hitük gyakorlásában és gyermekeik nevelésében;

5. Védelmezze a polgári és politikai jogokat, amelyeket a nemzetközi jog állapított meg, s amelyek szükségesek a demokratikus kormányzathoz és emberi méltóság fenntartásához.

Az IARF üdvözli és támogatja a Romániában végbemenő demokratizálódási folyamatot, amely mindenki részére szabadságot és igazságot biztosít. Ez azt jelenti, hogy:

1. Az állam alkotmányosan biztosítsa a lel-

kiismereti szabadságot, valamint a vallásgyakorlat szabadságát minden állampolgár és egyház részére;

2. Az állam kezeljen egyenlően valamennyi vallást, felekezetet és egyházat, ne tegyen megkülönböztetést senki ellen és senki javára;

3. Hatálytalanítsa az 1948-as államosítási törvényt és az egyházi épületeket, alapítványokat, iskolákat, birtokokat, könyvtárakat, stb. adja vissza az egyházaknak.

Habár sok országból és kontinensről jöttünk - hangzott a záróünnepségen -, és különbözünk színben és nyelvben, kultúrában és hagyományban, az a közös mindannyiunkban, hogy nagyra értékeljük a politikai és vallási szabadságot. Közös célunk küzdeni ezek kivívásáért és fenntartásáért. A vallást úgy fogjuk fel, mint az emberi élet szerves részét. Az a minősége emberségünknek, amely képessé tesz, hogy jelentést és jelentőséget adjunk életünknek. Így valósul meg az Egység a Különbözőségben.

A közgyűlés elhatározta, hogy az IARF következő, 1993. évi kongresszusát Bangaloreban (India) fogja tartani.

Dr. Szabó Árpád

Élesszük fel a régi tüzet

1990-től az unitárius teológiára is jelentkezhetnek lányok. A lelkésznek készülő lányokkal és egy református fiúval beszélgettünk el a felvételi előtt: Miért és mikor választották ők a lelkészi pályát? Mit jelent számukra lelkésznek lenni? Melyek azok az okok, amelyek az utóbbi negyvenöt év alatt eltávolították az embereket, elsősorban az ifjúságot a templomtól? Hogyan látják az egyház szerepét az újjászülető társadalomban? A különböző válaszok lényege ugyanaz volt: ezek a lányok, fiúk igazi elhivatottságot éreznek erre a pályára, úgy érzik, az ők segítségükkel sikerülni fog az embereken, az ifjúságban újra elültetni a hitet, szeretettel, megnyugvással tölteni meg a sűrű mindennapok meddő rohanását.

Az első két kérdésre adott válaszból a három lányt és a református fiút emelném ki, mivel ez a négy különböző álláspont átfogó képet ad azokról az okokról, melyek a fiatalokat egy ilyen felelősségteljes életpálya vállalására készítik.

Iren: Kissé furcsának tűnik mindenkinek, hogy lányok is mennek teológiára. Nehezen fogadják el. De én úgy érzem, hogy egy nő jobban össze tudja fogni az embereket. Az én elhatározásom nagyon régi. Hetedik osztályos voltam, amikor feltűnt az embereken a szeretet hiánya, az, hogy segítségre van szükségük. Most is úgy érzem, erre vagyok teremtve: szeretni tanítani az embereket. Ez az, ami fenntartana, ez az életem célja. A lelkészség számomra nem munka, hanem hivatás. Az állandó rohangálás mellett az embereknek már csak a Semmi maradt. Hiányzik a cél, a finomság, az, ami széppé teszi az életet. Ezt kell újra megtalálni, a jézusi hitet. És ebben, úgy érzem, segíteni tudnék...

Réka: A lelkészi pályát ezelőtt két évvel hivatásérvésből választottam. De telt az idő, közben jobban megismertem az embereket, velük együtt magam is. Elhatároztam, hogy nem csupán lelkész leszek. Szeretnék továbbtanulni, még tovább. De egyelőre nem gondolok erre, most be kell jutnom. Szívesen vállalom a szolgálatot is majd, mert szeretem az embereket. Ám, mégis többet szeretnék: tudományos munkát végezni ezen a területen...

Mária: Három hónappal ezelőtt született meg bennem az elhatározás.

Addig nem is gondoltam lelkészi pályára. A nagyjaiti Kriza-ünnepségen felkértek, hogy játszak az orgonán. Akkor ragadott meg, milyen szép hivatás az embereket gyógyítani, s hogy egy nő talán inkább fogékony az emberi bajokra.

Zoltán: Gépészmérnöki pályára készültem. Tanulás közben állandóan olvastam a Bibliát, és rájöttem, hogy manapság ez kell az embereknek. Mindenki mondja, hogy demokrácia van, ez az állandó jelszó. Szerintem azonban ez csak úgy lehet, ha mindenki egy kicsit kezébe veszi a Bibliát vagy éppen istentiszteletet hallgat. A hit elvei nélkül nem lehet demokráciát építeni, csakis hittel és egy erős emberi akarattal. Azt hiszem, ez hiányzik az emberekből, segíteni kell nekik újra megtalálni a hitet. Ezért választottam a lelkészi pályát.

Az egyház szerepéről az újjászülető társadalomban két ellenkező vélemény alakult ki. Egyesek szerint az egyházak maradjanak meg az elmúlt évek szerepkörökben, a templomon belüli nevelésre összpontosítva erejüket. Mások szerint ki kell lépniük az elefántcsont-toronyból, részt kell vállalniuk a nagy társadalmi csatákban. Érvék és ellenérvék sorakoztak fel. Az egyháznak, a vallásnak csupán az élet szellemi oldalával kellene foglalkoznia, az ifjúság nevelésével, és nem a politikai csatározásokkal. A másik oldalról közelítve épp az ellenkezője hangzott el: az egyház és a hit a társadalom egyik alappillére, és ezt a szerepet vállalnia kell. Ha a hit elveire alapuló társadalmat, igazi demokráciát akarunk felépíteni, akkor ebben a folyamatban az egyházaknak is aktívan részt kell venniük.

Az utolsó kérdés kapcsán nagyvonalakban megegyeztek a vélemények: az elmúlt negyvenöt év alatt az egyház elveszítette társadalmi szerepét, az ifjúság neveltetése során veszített vallásosságából. A gyökereket keresve mindenki az objektív okok mellé szubjektíveket, emberi gyengeségből fakadó hibákat sorakoztatott. Röviden összefoglalva az elhangzott véleményeket, a következő kép alakult ki: az elmúlt negyvenöt év alatt a brutális elnyomás mellett a megalkuvás is nagy szerepet játszott. Az emberek félték, a lelkész is, ember lévén, félt. Az emberek és lelkészek zöme elveszítette a reményt, a hitet, nem tartották érdemesnek szembeszállni a lehetetlennel. Kialudt a régi tűz, már csak a hamu alatt maradt némi parázs. Most azonban adóttak a körülmények, hogy a parazsat újra lánggra lobbantassuk, hogy felélesszük a régi tüzet!

Gál Mária

A Szabadelvű Vallásos Nők Nemzetközi Szövetsége - IALRW - 1990. évi konferenciáját az NSZK-ban, Goslarban tartotta, s erre, sok évi szünet után, egyházunk női is meghívót kaptak. A szervezetet 1910-ben hozták létre Amerikai, angol és magyar nők szövetsége név alatt, Kolozsváron.

Az IALRW három évenként tartja konferenciáit, melyen a szervezet vezetősége jelentést tesz a munkájáról, előterjeszti pénzügyi jelentését, valamint az elkövetkező ciklusra a költségvetését, majd megválasztja új vezetőségét. Emellett azonban mindig van a konferenciának témája, melyről előadásokat hallgat meg, vitákat szervez. Az idei konferenciának a fő témája a hídépítés volt, jelképe pedig a földet körülölelő, emberek között épített hidak sorsa. A mostani konferencián 4 világrész 13 országából 73 delegátus vett részt. A júliusi 23-27 közt megtartott konferencián a hivatalos közgyűlési program mellett (beszámoló, költségvetés, tisztújítás) elhangzott két alapelőadás és lezajlott sok más aktivitás, amelyek keretében megismerkedtünk egymás problémáival, életével, szokásaival, emberi kapcsolatokat létesítettünk, hidat építettünk távoli országok, különböző kultúrákban élő nők között.

Küldöttségünk négy tagból állt: dr. Szabó Árpádné, Fülöp Magda és Zsákó Erzsébet a kolozsvári Nagyszövetséget, Kis Domokosné Kocsis Róza és Jakab Dénesné János Éva a falusi egyházközségeket képviselték. Segítőségünkre voltak Gellérd Judit jelenleg Amerikában élő orvosnő, valamint Husztiné Árkosi Ilona és Orbókné Szentiványi Ilona magyarországi hittestvéreink.

A konferencia alapelőadását Renate Bauer német lelkész tartotta a hídépítésről, annak fontosságáról és módjáról. Hidat csak két oldalról, összefogással lehet építeni, közös akarattal. A világ nőinek közeke a problémái: család, anyaság, megélhetés. Míg a férfiak vitatkoztak, háborúztak, támadtak és védekeztek, a világ asszonyai mindenütt ugyanazt tették: az élet alapkérdéseivel foglalkoztak, gyermekeket szültek, biztosították a megélhetést, az otthont. Az asszonyok életmódja és megélhetésük lehet nagyon eltérő a különböző kultúrákban, mégis nagyon sok a közös vonás életükben. Az előadó felmérte a nők helyzetét a most felszabadulóban lévő kelet-európai államokban, a fejlett nyugati

Tudósítás Goslarból

országokban és az ún. harmadik világban. Értékelte a különböző kialakult nő-képeket, életmódokat, megállapítva, hogy van mit tanulnunk egymástól. A kelet-európai nők nehezebben éltek, emancipációjuk nem az igazi, amire szükségük lett volna, de bátrabbak, önállóbbak, mint nyugati testvéreik, akik gyengébbek, gyermetegebbek, bár életük könnyebb. A harmadik világ nőinek segítségére van szükségük, de ez nem lehet kulturális invázió, minden népnek a maga kultúrája keretében kell megtalálnia a kivezető utat, meg kell találnia saját identitását. Csak független, saját életfelfogású nő tud hidat építeni. A kalsszikus család-modell eltűnésben van, a társadalom újabb és újabb formákkal kísérletezik, de ezek eredményeként nagyon sok a felbomlott család, a gyermekét egyedül nevelő szülő. Sok lány a szülői függőségéből házasságba menekült, annak kötöttségéből újabb és újabb párkapcsolatba, de az út rendszerint depressziós állapotokon vezet keresztül, ezért nőszervezetünk is új feladatok előtt állnak, át kell segítenünk ezeken a válságos helyzeteken az asszonyokat...

Az előadás végső fokon megállapította, hogy a nők soha nem voltak és nem is lesznek egyes ideológiák vak kiszolgálói. A gazdasági és politikai változásokat a férfiak készítik elő, de a nőknek nem csak elfogadniuk kell a változásokat, hanem bele is kell szólniuk abba, hogy milyen legyen a jövő. Legfontosabb az egymás tisztelete, nem vagyunk ellenségek, nincs szükségünk ellenségre, fel kell számolnunk a nacionalizmust, fajgyűlöletet, ezért nekünk, asszonyoknak össze kell fognunk, meg kell teremtenünk az asszonyok egységét.

A goslari konferencia sokat tett ennek az egységnek a megeremtéséért.

A konferencia másik előadása a feminista teológia kialakulásáról és mai németországi állásáról számolt be; Jutta Reich német lutheránus lelkész tartotta. Amint megtudtuk, a feminista teológia Amerikából indult ki és a feminizmus egyik ága, célja a nők felszabadítása a vallásban. Ma nagyon sokan foglalkoznak kérdéseivel Németországban, Svájcban és Ausztriában, sok katolikus híve is van. Sok vallásban férfias hierarchia uralkodik, ezt véleményünk szerint meg kell változtatni. A férfiak által létrehozott technikai fejlődés az elidegenedéshez vezetett, vissza kell térni a lélek uralmához, és ez a munka a nőkre vár. A nők tudnak másokra is figyelni, nagyobb a szenvedésre való képességük, jobban tudnak gyógyítani, fejlődőképeseek és vágyanak a felszabadulásra. Képesek közösséget teremteni. A feminista teológia nem férfiellenes, csak a nemi diszkrimináció ellen küzd, nem egyházellenes, de szót kér a vallás dolgaiban is. Ma a Biblia szövegét kritikai elemzéseknek vetik alá, és tudomásul kell venni, hogy az egy más társadalmi tudatot tükröz, de ugyanakkor fel kéne hagyni azzal a patriarchális szemlélettel is, amelyet a Biblia tükröz. Az indogermán nyelvekben az Isten hímnemű, ez tükröződik megszólításában is. Tekintettel arra, hogy egy nő sokkal bizalmasabban beszélhet egy nőnemű Istenhez, megfogalmazták a Miatyánk női változatát, melyben Mianyánk-hoz imádkozhatik a hívő.

Számunkra ezek a fejtegetések nagyon külö-

nösnek tetszettek, hisz a mi nyelvünk nem ismeri a nemeket és ez a tény számunkra nehezen érthetővé tette a kérdést. Ha jól utánagondolunk, a Miatyánk és az atyámfiak megszólítás bizonyítja, hogy ez a férfiszemlélet nálunk is megvan, de ez - gondolom - nőinket kevésbé zavarja. Egyesek szerint a feminizmus a jómódú nők játéka, a mi véleményünk szerint a mi nőinknek egyelőre elég sok más problémát kell megoldaniuk, helyesebb, ha idejüket és energiáikat arra fordítják, hogy bekapcsolódjanak az egyházi élet mindennapi kérdéseinek megoldásába, igyekezzenek hitüket elmélyíteni, s ha tudatában vannak annak, hogy az Isten lélek, nem okozhat nehézséget a hagyományos megszólítás használatára.

A vitákat olyan kis csoportokban folytattuk, amelyekben különböző országok és kultúrák képviselői vettek részt, mindenki elmondhatta és el is mondta véleményét, a fontosabb mondanivalókat a kis csoportok vezetői ismertették a plenárisokban, így sokkal alaposabb vita alakulhatott ki, mintha ezt közös gyűléseken mondtuk volna el, ahol sokan meg sem mertünk volna szólalni.

A konferencia jellegéből adódott, hogy reggel-este áhítatot tartottunk, amelyeken az eltérő szertartású, különböző nyelvű emeberek figyelemmel és türelemmel vettek részt. A másság legmesszebbmenő tisztelete jellemezte összejövetelünket, az a keresztényi türelem és szeretet, amelyet bizony itthon sokszor nélkülözünk.

Ismerkedési esteket rendeztek, így egyik este Gellérd Judit beszélt az erdélyi helyzetről, jómagam Nőszövetségünk múltjáról és jelenéről, Husztiné Árkosi Ilona pedig a nők helyzetéről Magyarországon. Az estet egy népművészeti kiállítás tette még vonzóbbá. A szötteink, varrottasaink iránt megmutatkozó érdeklődés el kell minket gondolkodtasson: nőszövetségünknek érdemes volna eltöprengenie ezen cikkek termelési és exportálási lehetőségein.

Egy másik estén az indiai "Literacy project" keretében folyó munkáról hallottunk és láttunk érdekes diafelvételeket. A nagyon kezdetleges körülmények között élő indiai nőket tanítják ennek az akciónak a keretében olvasni, írni, szöni, varrni, hímezni, ez által igyekeznek jobb megélhetéshez juttatni őket. Komoly, áldozatos munka folyik ott, az IARF és az IALRW anyagi segítségével. Az IARF-kongresszuson résztvevők egy-egy tarisznyát kaptak emlékül, ezeket a Harinavaiban élő és dolgozó asszonyok készítették.

A konferencia kellemes, oldott légkörben zajlott, a barátság, türelem és keresztényi szeretet jegyében. Ezt segítette elő a megnyitón szomszédaink üdvözlése, az egymásramosolygás, az együttes éneklések, munkák s a záróünnepély megható gyertyagyújtása, amikor is a résztvevők egy nagy körben állva sorban gyújtották meg a gyertyákat. Bennünk önkéntelenül csendültek fel a költő szavai: "egy lángot adok, ápd, add tovább, és őrizd híven..." Igen, az ott kapott lángot érdemes megőrizni és továbbadni, mert ez a szeretet, megértés és barátság lángja.

Zsákó Erzsébet

KÉT ELMÉLET HATÁRÁN

II. Anyagi lélek (?)!

Már az őskori vallások egy részének (mágia, sámánhit, halottkultusz, szellemhit...) vizsgálatakor láthatjuk, hogy a különböző vallások képzetei és rituálék megjelenésével, fejlődésével egyidőben az emberi élet és tevékenység két területre oszlott: "evilági" (pogány) és "szent" szférára. Ahhoz, hogy továbblépjünk az őskorból az ókor politeizmusáig, még néhány fogalmat és közebeeső megnyilvánulási formát kell tisztáznunk.

Az őskorban a természetfölötti erő materializálódik, vagyis különböző formákban megjelenik, hordozója a sámán, a varázsló, a halott ós. De lehet állat is, nyilvánvalóan elsősorban totemállat. Egyes esetekben, túlmenve a totemisztikus elképzelésekben, bizonyos állatfajoknak vagy azok egyedeinek titokzatos hatalmat is tulajdonítottak, ami az állatimádáshoz vezetett.

Nemcsak emberek, állatok, hanem különböző tárgyak is lehetnek természetfölötti erők hordozói. Fétiseknek nevezzük őket. Maga a fétis szó portugál eredetű találaton jellemzi e hit lényegét: a fétis mesterségesen készített istent jelent.

A primitív felfogásban minden kézzelfogható, vagy ha nem, azzá válik, materializálódik. A gondolkodás kezdetleges színvonalán ez nyilvánvaló, mert elképzelhetetlen, hogy valami, bármi, ami létezik, ne lenne anyagi jellegű. Ebből adódik az animizmus (lélekhit) különös jellege is. A közvetlenül nem tapasztalható erők képzetéből ered az a gondolat, hogy az ember életműködéseit és szellemi képességeit, az élettelentől és halottól megkülönböztető, ugyancsak láthatatlan erőre, a lélekre vezessék vissza. Felfogásukban a lélek szintén anyagi jellegű, a vérell, lélegzettel vagy a levegővel azonosított valami, amelyet megkülönböztettek a halotti szellemektől, de nem tartottak halhatatlannak. A gondolkodásnak ebben a szakaszában az életműködések megszűnések a lélek is megsemmisül. Hosszú történelmi és gondolkodásbeli fejlődés során alakul csak ki az átvitt értelemben vett halhatatlan lélek fogalma, az eszmékben való továbbélés, halhatatlanság gondolata. Egyes vallásokban, így például a hinduizmusban, a lélek továbbélése lélekvándorlásként -

inkarnációként - van jelen. A századforduló egyik legdivatosabb elmélete az animizmust mindenféle vallások képzete legősibb forrásának tekintette, a lélekhitből pedig egyenesen és kizárólagosan eredeztette az istenhitet. Valóban, minden vallásban különböző mértékben és formában jelen van a "lélek". Am a vallások képzetei létrejöttét egyetlen tényezőre, a lélekhite visszavezetni épp annyira egyoldalú, mint az engelsi "külső hatalmak fantasztikus tükröződése" elmélete.

A közös gondolati alapot és hangulati háttérrel valahol a két elmélet határán találjuk meg: az emberen kívül és az ember fölött álló, életét és munkáját befolyásoló hatalom képzetében, nem veszítve szem elől az animizmusból eredő halhatatlan lélek gondolatát sem.

Gál Mária

Ablakot nyitottunk a világ felé

Nemzetközi unitárius ifjúsági konferencia

Pestlőrinc egyik, tömbházakkal övezett terület közepén áll az a ki. templom, amelyet mindenki Fehér templomként emleget, mivel hófehér falaival kiemelkedik a házrengeteg szürke világából. Ebben a gyönyörű kis templomban találkozott 1990. július 21-én mintegy 75-80 fiatal, akik a világ minden tájáról gyűltek össze. És ezzel megkezdődött az IRF, az Unitárius Ifjúsági Világszervezet évi nemzetközi konferenciája, az első a II. világháború után, amelyen mi, erdélyi unitárius fiatalok is képviseltük magunkat.

Egyházunk részéről haton voltunk jelen: Kovács István sepsiszentkirályi lelkész, Kruppermann Etelka, Jakabházi Annamária, Hosszú Csilla, Farkas Emőd és ifj. Szabó Árpád. Mint meghívottak vettünk részt a konferencián, hiszen az erdélyi unitárius fiatalok nem tagjai az IRF-nek, mivel eddig nem volt ifjúsági szervezetünk. Az IRF - International Religious Fellowship (Nemzetközi Vallások Közössége) az unitárius és szabadelvű vallások világszövetsége (IARF) mellett ifjúsági szervezatként működik. Tagjai lehetnek unitárius és más szabadelvű fiatalok vagy ifjúsági szervezetek. Jelenlétünk annak az elhatározásnak a kifejezése volt, hogy miután itthon megszerveztük a Dávid Ferenc Ifjúsági Egyletet, csatlakozzunk az IRF-hez és tevékenyen vegyünk részt munkájában.

Az ezévi konferencia színhelye a dunántúli Tata (Magyarország) volt, ez a jól ismert, szép üdülőváros. Az első közös összejövetelen a hazai rendezők: Kaveczkyné Farkas Kati IRF-alelnök, Tóth Ádám Balázs vetőségi tag és Kovács Levente üdvözölték a résztvevőket. Mindenkünk kapott egy dossziét, amelyben benne volt a konferencia programja, rövid ismertetés az unitárius vallás keletkezéséről, Tata és környékének térképe és egy énekeskönyv, amelyet később igen gyakran használtunk. Ezt követően az udvaron felvonták a zászlókat. Az egyik zászlótartón az IRF kék zászlója lengedezett, míg a

másikon a magyar, a román, a német, a holland, az angol, a svájci és kanadai zászlók voltak.

A konferencia témája eléggé széleskörű volt: vallás és kultúra. De éppen ez tette lehetővé, hogy mindenik csoport a saját belátása szerint a legérdekesebb előadásokkal álljon elő. Így hát alkalmunk volt sok érdekes, szép és tanulságos dologgal megismerkedni.

Az előadássorozatot a mi csoportunk nyitotta meg, Kovács István az unitárius vallás megalakulásáról és az erdélyi unitárius egyház történetéről és életéről készített dolgozatát olvasta fel. Ezt követte egy vetített képek-előadás, amely unitárius templomainkat és népművészetünket mutatta be. Ézenkívül kis tárlatot rendeztünk, amelyen fényképeket, varrottásokat, szötteket, kerámiát és faragást állítottunk ki, amelyek által a nézők megismerkedhettek egyházi életünk különböző mozzanataival, így konfirmációi, esküvői és temetési szertartásainkkal, valamint népi szokásainkkal és természetesen népművészetünkkel.

A konferencia résztvevői nagy érdeklődéssel hallgatták Farkas Emőd előadását, amely egyik jellegzetes népszokásunkat, a húsvéti locsolást ismertette. Nagy tetszést aratott ennek gyakorlati bemutatása, főként az a népi változat, amikor a legények hideg vizet használtak a ma szokásos kölnivíz helyett. Ezt az érzést átélhették a külföldi lányok is.

A következő előadások egyik legérdekesebbike az angoloké volt, akik a modern színházat mutatták be. Ezt annál könnyebben megteheték, mivel a legnépesebb küldöttség voltak s így minden szerepre jutott színész. Az előadás végén a lányok csodálatos táncokkal gyönyörködtettek bennünket.

A hollandok a németföldi festészettel ismertették meg, a klasszikusoktól kezdve a modernekig. A német csoport előadása által költészetükbe nyertünk betekintést Schilleren keresztül Berthold Brechtig. A kanadai unitárius

fiatalok képviselője, Brooke Taylor az indián mitológiáról, szokásokról és művészetről tartott előadást. Utolsóként a svájciak ismertettek meg országukkal és az ottani népek életével.

A délutáni szabadidőt is körültekintően és ugyanakkor szórakoztatón szervezték meg a rendezők. A kirándulások mellett részt lehetett venni ún. mini-tanfolyamokon, amelyeken a faragás, a bórdízművészet, szöveg és fonás mesterfogásaiból és titkaiból lehetett ellesni egyet-mást. Ezeket a kis műhely-gyakorlatokat szakemberek vezették.

Minden vacsora után áhítaton vettünk részt, amelyet általában lelkészek vagy teológiai hallgatók tartottak. Ezután következett az esti program. Szeretném kiemelni a jólismert népdal-énekesnő, Faragó Laura, valamint a Százszorszép citeraegyüttes koncertjét és egy táncbuzást, amelyen a zenét az egyik magyarországi népzeneegyüttes szolgáltatta.

A hét második felében került sor az IRF-közgyűlésre. Richard Rathbone elnök beszámolt évi tevékenységéről, és ismertette a szövetség anyagi helyzetét. Ezt követően négy munkacsoport alakult, hogy külön-külön megtárgyalja az alábbi kérdéseket:

1. Az IRF vezetőségének megválasztása a következő évre. Ebben csak azok vehettek részt, akik nem vállaltak semmilyen beosztást 1991-re.

2. Hogyan fog működni az IRF a következő években?

3. Az IRF anyagi helyzete.

4. A következő konferenciák helyszíne.

Az ismét összehívott közgyűlés meghallgatta az egyes munkacsoportok jelentését, majd sor került az új vezetőség megválasztására. Örömmel fogadtuk, hogy küldöttségünk tagját, Farkas Emődöt, miután egyéni tagként belépett az IRF-be, megválasztották titkárnak. Az új vezetőség tagjai: Alan Dawson (Anglia) elnök, Simone Müller (Svájc) és Uta Willer (Németország) alelnök, Farkas Emőd (Románia), Matthias Pilger-Strohl (Svájc) titkárok, Csegezi Zsófia (Magyarország), Sybil Fuchs (Svájc) és Brooke Taylor (Kanada) tagok.

Az 1991. évi konferencia színhelye Svájc lesz.

Az utolsó estén a tagcsoportok humoros-vi (Folytatása a 16. oldalon)

Üdvözet Budapestről

Mély meghatódottsággal vettem kezembe és kétszer egymás után végigolvastam a KOLOZSVÁRT megjelent UNITÁRIUS KÖZLÖNY I. évf. 1. számát, mely jelöli egyben, hogy a régi, az 1888-ban indultnak a 61. évfolyama. 1928-ban mint teológiai hallgató egyik titkára voltam a Székelykeresztúron megrendezett első országos unitárius ifjúsági konferenciának. 1940 után és előtte is tudósítója, cikkírója voltam a Közlönynek és testvérkiadványának, az UNITÁRIUS NAPTÁRNAK, utóbbi egyik-másik évfolyamának társszerkesztője, és az 1944 nyarán nyomdába adott és 1945. évi megjelenésre előkészített UNITÁRIUS NAPTÁRNAK kijelölt szerkesztője voltam. A betördelt és sajtó alá rendezett, 1945-re tervezett kiadvány a történelem vihara miatt soha nem jelent meg.

A budapesti unitárius egyházi könyvtárnak egyik ékessége az UNITÁ-

RIUS KÖZLÖNY majdnem teljesen hibátlan első 60 évfolyama. Sokat fáradtam egyházi könyvtárunk társadalmi munkásával, dr. Schey Ilonával e sok kötet egybegyűjtésén. Ha itt-ott van némi hiányosság, ennek oka az, hogy Erdélyből annak idején a kért hiányzó példányokat nem kaphattuk meg. Későbbi időpontban újra fogjuk kérni a szerkesztőstől és a lelkész szolgatársaktól az esetleges náluk őrzött egyedi példányok pótlását. Testvéri szeretettel köszöntjük a szerkesztők közül a két régi barátot, és mint olvasók, szívesen hallanánk valamit Molnos Lajosról és Gál Máriáról. A budapesti Unitárius Életet 1990-ben Huszti János püspök mint kiadó szerkesztő jegyzi. Érdeklődőknek szívesen megküldik. A mi egy igaz Istenünk áldása kísérje a további példányokat, terjesszék Dávid Ferenc szellemében a toleranciát és szeretetet és az igaz együttműködést Kolozsvár, az édesanya és Budapest, a 100 éves gyermek között.

Ad multos annos!

Dr. Ferenc József
ny. budapesti unitárius püspök

A nyelv ma néktek végső menedéktek...

Bensőséges ünnepély színhelye volt június 10-én a dicsőszentmártoni unitárius templom. Reményik Sándorról, a méltánytalanul mellőzött költőről emlékeztünk meg születésének 100. évfordulóján. Rendezője a dalárda volt, Fazakas Endre lelkész és Szász Balázs énekvezér javaslatára. A szép elgondolás megvalósításában nagy lelkesedéssel vette ki részét a dalárda minden tagja. A szervezők felkérésére készségesen vállalta a közreműködést a helyi unitárius értelmiség is.

A zsúfolásig megtelt templomban a helybeli nyugalmazott lelkészek - Lukács Sándor tb. esperes, Nyitrai Mózes, Adorjáni Károly - mellett résztvettek a megemlékezésen a város magyar egyházainak vezetői: Petres Károly katolikus esperes-plébános, egyházközsége gondnokának társaságában, Veress Károly református lelkész és felesége, valamint egyházi gondnoka. A környékbeli unitárius lelkészek is képviseltették magukat, Nagy Endre magyarsárosi lelkész, Nyitrai Csongor ádamosi lelkész feleségükkel együtt nem sajnálták a fáradságot, hogy eljőjenek.

Az ünnepélyt bevezető istentiszteleten Fazakas Endre lelkész prédikációja textusaként 3Móz. 6,13 versét választotta: "A tűz szüntelen égve maradjon az oltáron és el ne aludjék." A hallgatók lelkében mély nyomot hagytak a Biblia szavai: vigyáznunk kell mindig a szent tűzre, éberem, soha

el nem lankadó buzgalommal, mert ez ad erőt, lelkesedést, kitartást igaz harcunk magharcolására, igaz ügyünk győzelmének kivívására.

Az istentisztelet ünnepélyességét emelték a dalárda énekszámai. A háromszólamú, nem nagy létszámú, de lelkes és fegyelmezett kórus ismét bizonyította, hogy "nem sokaság, hanem lélek... tesz csoda dolgokat".

Az istentisztelet után került sor Reményik Sándor méltatására. A költő munkásságát, kortársaira gyakorolt hatását és a mához szóló üzenetét Szász Klára ny. tanárnő ismertette. A költő verseiből Adorjáni Júlia ny. tanítónő, Sándor Dénes tanár és F. Bathó Irma ny. óvónő adtak elő mély átérzéssel. A hallgatóság szívében esküként visszhangzott a költő felhívása: "Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát."

Reményik Sándor megzenésített "Templomok" c. versét Török Béla énekelte el. Külön örömeinkre szolgált, hogy a fiatalság képviselőjében Pálfi Tibor is lelkesen csatlakozott az idősebb nemzedékhez. Ifjú atyánkfia szerepvállalása biztosítékunk arra, hogy a tűz szüntelenül égve marad az oltáron és el nem alszik, mert mindig lesz, aki őrködjön felette.

Végezetül Fazakas Endre lelkész megköszönte a széleskörű érdeklődést, valamint a szereplők lelkes közreműködését és Isten áldását kérte a gyülekezetre.

Szász Klára

(Folytatás az 5. oldalról)

beáll. Inkább volt gimnázium, mint polgári iskola, mert a tanulók többsége tanulta a latint. Huszonhét évig működött, 1905. szeptember 1-ig. Ekkor az Unitárius Egyház visszaállította az algimnáziumot: I-II. osztállyal indult, a következő két évben négy osztályossá nőtte ki magát. Tanárai voltak: Varga Dénes (igazgató, a tordai Unitárius Gimnázium története 1557-1908 c. monográfia írója), Pap Domokos, Major Sándor.

c) 1908-1918

A fenti iskola rövid életű volt. A magyar állam 1908-ban átvette az egyháztól a négy osztályú algimnáziumot, és nyolc osztályú állami főgimnáziummá alakította át és részére új, modern épületet emelt. 1918-tól a főgimnázium román nyelvűvé vált.

d) 1919-1923

Az unitáriusok 1919-ben újból visszaállították a Rákos patak partján iskolájukat, de most nyolc osztállyal főgimnáziumként, és 1923-ig működött, amikor nyilvánossági jog hiányában megszűnt. Igazgatói voltak Major Sándor és Fogarasi Géza. Tanárok: Varga Dénes, Adorján Jenő, Deák Ferenc, Gspann Károly, Palczer Károly, Sebők Samu, Száva Kristóf, Sztéhló Nándor, dr. Borbély Samu, Barabás Béla.

Háromszáz év küzdelme után - azt mintegy folytatva - a tordai unitáriusok sorstársaikkal karöltve mindent megtettek, hogy magasabb fokú iskolában korszerű kiképzést biztosítsanak a tanuló ifjúságnak. A jóakarát megvolt, csak a sors nem kedvezett.

Imreh Lajos

Reményik Sándor

Akarom

Akarom: fontos ne legyek magamnak.

A végtelen falban legyek egy téglá,
Lépcső, min felhalad valaki más,
Ekevas, mely mélyen a földbe ás,
Ám a kalász nem az ő érdeme.
Legyek a szél, mely hordja a magot,
De szirmát ki nem bontja a virágnak,
S az emberek, mikor a mezőn járnak,
A virágban hadd gyönyörködjenek.
Legyek a kendő, mely könnyet töröl,
Legyek a csend, mely mindig enyhét ad.
A kéz legyek, mely váltig simogat,
Legyek, s ne tudjam soha, hogy vagyok.
Legyek a fáradt pillákon az álom.
Legyek a délibáb, mely megjelen
És nem kérdi, hogy nézik-e vagy sem,
Legyek a délibáb a rónaságon.
Legyek a vén föld fekete szívéből
Egy mély sóhajtás fel a magas égig,
Legyek a drót, min üzenet meg végig
És cseréljenek ki, ha elszakadtam.
Sok lélek alatt legyek a tutaj,
Egyszerű, durván összerótt ladik,
Mít a tengerbe visznek mély folyók.

Legyek a hegedű, mely végtelenbe sír,
Míg le nem teszi a művész a vonót.

GYERMEKEKNEK

Az Éden kertjében

Gyönyörűsége szép volt a kert. A folyó völgyében dúsan termő fák sarjadtak a föld színén. Szemnek kívánatos, fogyasztásra ízletes gyümölcsök voltak karnyújtásnyi távolságban mindenütt. Virágok nyíltak a fűben, madarak énekeltek a fákon. És volt ott mindenféle állat is. Egyszóval, az a hely volt, amiről minden ember álmodni szokott, ahová mindig vágyakozik. Itt élt az emberpár - Ádám és Éva - Isten kertjében.

A kert közepén két fa állt: egyik az élet fája, mellette a másik, a jó és gonosz tudásának a fája.

Molnos Lajos

Becsengetés

Ezerszínű, kedves nyár:
elszállt tarka lepke -
Csitri-csivi fecskék sem
ülnek az eresze...

Hosszú, nagyvakáció:
már csak emlék, álom -
Szép volt, jó volt, s hogy eltelt,
kicsit még sajnálom.

De szólít az iskola,
s padok, térkép, tábla,
ha tehetnék, futnának
elénk az utcára.

Egy napon Ádám és Éva feladatot kapott Istentől:

"A tiétek minden fa, amely a kertben van. Műveljétek és őrizzétek. Gyümölcsökből ehettek kedvetek szerint, de a jó és gonosz tudásának fájáról ne szakítsatok! Mert aki eszik róla, meghal!"

Napok múltak el. Vagy hónapok, évek is? Egy napon beszédet hallottak. Kíváncsian megálltak, s akkor észrevették a kígyót. Ez Évát nézegette villogó szemével, és így szólt hozzá: "Mond csak, igaz az, hogy nektek itt egyetlen fáról sem szabad ennetek? Ezt mondta az Isten?" Éva így felelt: "Dehogy! Minden fáról ehetünk, csak a jó és gonosz tudásának fájáról nem. Mert akkor meg kell halnunk. Ezt mondta az Isten."

"Dehogy haltok meg" - sziszegte a kígyó. De Isten tudja, hogyha esztek róla, olyanok lesztek, mint Ő, tudni fogjátok azt, hogy mi a jó és mi a gonosz!"

Éva jobban megnézte a fát és rajta a gyümölcsöt. Olyan szépnek látta, ahogy rásütött a nap. Az íze biztosan nagyon finom lehet. Szakított a gyümölcsből s Ádámnak is adott belőle. Mindketten megették. A fa csakugyan a jó és gonosz tudásának fája volt, mert azonnal tudták, megértették, hogy amit most tettek, rossz volt. Engedetlenség. Észrevették, hogy meztelenek és szégyellni kezdték magukat. Nagy leveleket szedtek és azokból csináltak maguknak kötényt.

Megzörrent a bokor, mintha a szél mozgatná: rémülten elrejtöztek. Azt hitték, hogy Isten így nem találja meg őket.

De megszólalt Isten, hangja vádlón zengett: "Hol vagy, Ádám?!" "Meghallottam a hangodat, megijedtem és elrejtöztem." - válaszolta Ádám, miközben szemlesütve jöttek elő rejtekhelyükről, és megálltak Isten előtt. "Csak nem arról a fáról ettél?" - kérdezte Isten. Úgy hallották a hangjából, mintha nagyon haragudnék, de nagyon szomorú is volna.

Ádám így felelt: "Igen, Uram, ettem, de Éva adott nekem belőle!" Isten most Évához fordult: "Mit tettél?" Éva remegve bizonygatta: "Igen, Uram, de a kígyó mondta nekem, hogy szabad arról ennem."

Eddig nem ismerték, mi a jó és mi a rossz, mi a tiszta és mi a bűnös. Most megismerték. Azt azonban nem tudták, hogy tettükért vállalniuk kell a felelősséget, a megérdemelt büntetést.

Isten először a kígyóhoz szólt: "Átkozott légy az állatok között. Legyen örök elleneséges-

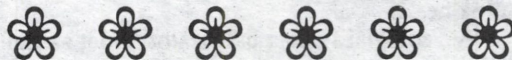

kedés közted és az asszony között, a te utódod és az ő utódja között. Te a sarkába marsz, ő meg a fejedre tapos!"

Azután Évához szólt: "Fájdalommal szüldöd gyermekedet, mégis vágyakozol férjed után, ő pedig uralkodik rajtad!"

Végül Ádám következett, hozzá így szólt Isten: "Mostantól fogva nem fog magától teremni a föld, csupán töviset és gyomot. Arcod verítékével kell megművelned és enned kenyeredet, míg visszatérsz a porba, ahonnan vétettél!"

És kiűzte Isten mindkettőjüket az Éden kertjéből. De elzárta a visszatérés lehetőségét is, mivel egy angyalt állított, hogy őrizzé az Édenkert bejáratát és az élet fájához vezető utat.

Mint egy nyüzsgő hangyaboly,
olyan lett az osztály,
s csupa kérdésből állunk:
"... hát, te, hol nyaraltál?..."

...tenger? ...tábor? ...fenyvesek?..."
Emlékek cikáznak:
egy-egy fényes darabja
az elsuhant nyárnak.

Nézzük egymást kacagva:
"- Pityu, hogy megnőttél!..."
- Kati, Palkó, te talán
kávéban fürödtél?!..."

Szép volt a vakáció,
mint egy színes álom,
de, hogy eltelt, oly nagyon
most már nem is bánom.

Árkossy István rajza

Egyházi élet

Beindult a munka a brassói Dávid Ferenc Egyletben

Egyik alapvetően fontos emeberi közösségünk - az egyház.

Jelentőségében minden emberi szervezet között közvetlen a család után következik. Nemcsak keresztelezés, konfirmálás, házasságok és temetések által, hanem egyéneket, családokat összefogó, egybekapcsoló képessége, hivatása révén is. A mi viszonyaink között az emberek többsége templomát, egyházát második otthonának tekinti, azért áldoz, és annak tanításait igyekszik megszívlelni, az életben hasznosítani.

Ezt tapasztalták elődeink is, amikor 1885-ben Kolozsváron létrehozták a Dávid Ferenc Egyletet. Annak alapszabálya és útmutatása szerint több erdélyi helységben számos helyi tagozat is alakult, melyek mindegyike igyekezett előadásokkal, nőegyletek, ifjúsági körök szervezésével az egyházi életet tartalmasabbá, érdekesebbé tenni. Saját híveik, máshonnan meghívott felkészült emberek állottak elő, és tartottak érdekes előadásokat.

Maga a központi egylet ennél többre is vállalkozott. Arra alkalmas író emberekkel ismeretterjesztő előadásokat készített, könyveket, füzeteket nyomtattatott, és saját havi folyóiratként 1888 óta kiadta az Unitárius Közlönyt. Mindezek egyházépítő, a hívek - különösen a szórványban és kisebb egyházközösségekben la-

kók - értesítését és kulturális fejlődését szolgáló kiadványok voltak, hasznos és maradandó eredményeket tudtak felmutatni.

A második világháborút követő politikai rendszer, sok mással együtt, ezt az egyesületet is feleslegesnek ítélte, és megszüntette.

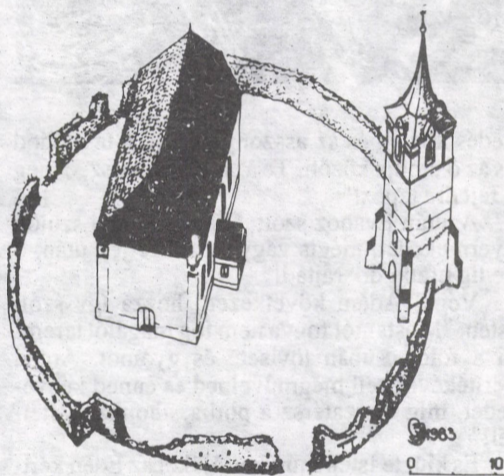
A megváltozott körülmények között íme, ismét él és megjelenik az Unitárius Közlöny és beindulhatott a Dávid Ferenc Egylet munkája is. A brassóiak érdeme, hogy még mielőtt Kozsvárt megalakult volna a DFE központja, ők már létrehozták a helyi szervezetet. Alapszabályuk, helyi vezetőségük van, és idén július 22-én az istentisztelet keretében bemutató előadást tartottak. A népes gyülekezet előtt, melynek sorában más felekezettek is részt vettek, ez alkalommal Kriza Jánosnak és nevezetes népköltési gyűjteményének, a Vadrózsáknak áldoztak igen magasszintű előadással. Májay Endre lelkész Mt 11, 28-30 alapján tartott ünnepi beszédet. Megnyitót és előadást Fodor Sándor tanár, egyleti elnök tartott, aki a balladák örök értékére és irodalmi jelentőségére mutatott rá, valamint arra a mérhetetlen hatásra, ami nemcsak a mindenkor olvasókat, hanem nagy klasszikus fróinkat is érdekelte, annyira, hogy Petőfi, Arany, Vörösmarty és mások azok művészi átdolgozására is vállalkoztak. Szabó Sá-

muel közíró, egyházi tanácsos röviden ismertette Kriza János életrajzát, méltatta irodalmi munkásságát.

A két előadás között az ugyancsak idén újjászervezett Ifjúsági Kör tagjai szerepeltek. Kádár Katát Bokor Agnes szólaltatta meg. Kőműves Kelemen szomorú sorsát Józsa Attila adta elő. Bátor Boldizsár tragédiáját Bölöni Mihály mondta el. Júlia szép leány mennybemenetelét Dimény Klára szavalta el, a Budai Ilonát pedig Imreh Zsuzsa. Az ő indítványára és előnéklése mellett a közönség előbb dúdolni, majd énekelni kezdett és ismét, szép népdalok felelevenítésével adózott Kriza és más elődeink emlékének. Végül Májay Endre lelkész megköszönte a gyülekezet érdeklődését, valamint a szereplők nyújtotta élvezetet és kifejezte reményét, hogy minél többen beállanak majd az egyletbe a két brassói egyházközösség hívei közül.

Ezzel kapcsolatban hadd fejezzük ki azt az óhajunkat is, hogy bárcsak sok egyházközösségben visszhangra találhatna a Dávid Ferenc Egylet és egyházi központunkban ismét létesülne egy anyaegylet, mely támogatást, útmutatást adjon vidéki szervezeteinknek.

Szabó Sámuel

A homoródszentmártoni unitárius templomkastély ma.

(Folytatás a 13. oldalról)

dám előadásai nevelték meg a többieket, majd a kertben hatalmas táborúzet raktunk. Miután megköszöntük a rendezők nagyszerű munkáját, a szíves vendéglátását, a viszontlátás reményével, de ugyanakkor szomorú szívvel búcsúztunk el egymástól, hiszen az együtt töltött idő alatt valóban lelki - és szereteiközösséggé nőttünk össze. De nem mindenkitől búcsúztunk, mert akinek ideje megengedte, az - hazigazdáink jóvoltából - részt vehetett egy országos körúton, amelynek során Észak-Magyarország szép tájaiban gyönyörködhattunk közel egy hétig.

Élményekben, gondolatokban és érzésekben megazdagodva térünk haza. Hálásak vagyunk a lehetőségért, hogy ablakot nyithattunk a világ felé s megismerhettük, hogyan gondolkodnak és élnek a hozzánk hasonló korú ifjak a világ egyik részén. Jó volt tapasztalni, hogy mindannyian egy célért küzdünk: az emberiség boldog, békés jövőjéért.

Ifj. Szabó Árpád

HÍREK

Augusztus 25-26. napjain tartotta évi rendes közgyűlését a sepsiszentgyörgyi egyházkör a datki egyházközösségben. A szombat esti istentiszteleten a lelkészi szolgálatot Kovács István sepsiszentkirályi-, a vasárnap délelőtti istentiszteleten Máthé Sándor olthévi lelkész végezték. Az egyházi központ részéről Dr. Erdő János főjegyző és András György előadótanácsos vett részt a közgyűlésen. Gál Jenő esperes jelentésében beszámolt az egyházközösségek évi tevékenységéről, valláserkölcsi életéről. Beszámolóját a részjelentések egészítették ki.

Lelkészi kinevezések

Kedei Mózes újszékelyi lelkészt nevezte ki a püspöki úr, augusztus 1-i hatállyal a székelyudvarhelyi l. sz. egyházközösség rendes lelkészévé.

Andorkó Ferenc bözödi lelkészt választotta meg a vargyasi egyházközösség. Lelkész atyánkfia szeptember 1-i hatállyal kapta meg kinevezését. Isten áldása legyen mindkét lelkész munkáján új gyülekezeteikben.

Lelkésznevelés

Kelemen Levente V. éves hallgató július 11-13. között teológiai szakvizsgát tett.

A Teológiai Intézetben július 12-18. között tartották meg a felvételi vizsgákat az 1990-1991-es tanévre. Felvételt nyert: Ravai Réka Júlia, Zsigmond Kinga, Pap Mária, Józsa István, Molnár Lehel, Jakab Zolt Mihály, Kádár Attila. A fennmaradt két helyet az őszi (szept. 12-18.) felvételi vizsgán töltik be.

A Teológiai Intézet pályázatot hirdet az unitárius gyakorlati teológia tanszék tanári állásának betöltésére. Pályázati határidő: 1990. szeptember 15.

András György előadótanácsos augusztus 6-án félévi tanulmányút után hazatért. Előadótanácsos afia, a Chicagó-i Meadville /Lombard Teológiai Intézet hallgatója volt.

Augusztus hónapban több külföldi vendég látogatta meg egyházunkat:

augusztus 7-11. között az IARF hamburgi kongresszusának befejezése után egy 200 személy körüli csoport, az Amerikai Egyesült Államokból, Kanadából, Angliából, Németország Szövetségi Köztársaságból és Hollandiából tett látogatást egyházi központunkban és több mint 20 egyházközösségünkben. A vendégeket Dr. Kovács Lajos, Dr. Erdő János, Dr. Szabó Árpád és András György kísérték, egyházközösségeink mindenütt szeretettel fogadták.

Unitárius Közlöny - A Keresztény Magvető melléklete

Kiadja az Unitárius Egyház

Szerkesztőbizottság: Gál Mária, Molnos Lajos (főszerkesztő), Dr. Rezi Elek, Dr. Szabó Árpád (felelős szerkesztő), Kusztos Enikő (grafikai szerkesztő)

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 3400 Kolozsvár, December 22. út 9. szám

Postafiók: 24. Telefon 1-52-71.

Egyes szám ára 8 lej

Készült a Református Egyház Miskolc-falu Sajtóközpontjának nyomdájában